

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โทร. 02-628-2851

ที่ นร 1104/ 2039 วันที่ 8 พฤษภาคม 2549

เรื่อง ความก้าวหน้าการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

เรียน รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายสุรนันทน์ เวชชาชีวะ)

9 พ.ค. 2549

1. ความเป็นมา

จัดเข้าวาระ

1.1 เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2547 คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเรื่องการติดตามประเมินผล การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 แล้วมีมติเห็นชอบ แนวทางการดำเนินงานตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และให้กระทรวง หน่วยงาน และผู้เกี่ยวข้องดำเนินการ ต่อไปตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เสนอ พร้อมทั้ง มอบหมายให้สำนักงานฯ เตรียมการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

1.2 สำนักงานฯ ได้เริ่มกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 นับตั้งแต่ปลายปี 2547 โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมได้มีส่วนร่วมระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง เริ่มตั้งแต่ระดับ ชุมชน ระดับภาค และเฉพาะกลุ่ม (Focus Group) พร้อมทั้งสังเคราะห์สาระสำคัญจากแผนยุทธศาสตร์ด้าน ต่างๆ ที่ได้ผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีแล้ว อาทิ กรอบยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศในระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2548-2551) และแผนการบริหารราชการแผ่นดิน (พ.ศ. 2548- 2551) เป็นต้น และใช้ประกอบการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ด้วยแล้ว ปัจจุบันสำนักงานฯ อยู่ระหว่าง การจัดทำรายละเอียดของ “ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)” เสนอต่อสาธารณชนใน การประชุมประจำปี 2549 ของสำนักงานฯ ในเดือนมิถุนายน 2549 เพื่อระดมความคิดเห็นในระดับชาติ และจะนำความเห็นที่ได้มาปรับปรุงร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้ครบถ้วนต่อไป

1.3 ในขั้นตอนการอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 นั้น สำนักงานฯ จะนำร่าง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เสนอต่อสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อให้ความเห็น หลังจากนั้นจะ นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ ก่อนดำเนินการกราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลง พระปรมาภิไธย ประกาศใช้ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 เป็นต้นไป

2. สรุปความก้าวหน้าการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

2.1 หลักการจัดทำ

(1) แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่วางทิศทางการปรับตัวเพื่อ รองรับการเปลี่ยนแปลงในระยะ 10-15 ปีข้างหน้า พร้อมทั้งให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญสูงให้เกิดผลทางปฏิบัติในระยะ 5 ปีของแผน

รณ นรม. 264

8 พ.ค. 2549

รณต.นร. 980

5 พ.ค. 2549

(2) ยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นหลักปฏิบัติในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง และยึดกระบวนการทรรศน์การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

(3) ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนจากทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งในการร่วมคิด ร่วมวางแผนและร่วมพัฒนาตามบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละภาคี รวมทั้งเป็นเครือข่ายร่วมผลักดันการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา และร่วมติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

2.2 สถานการณ์การพัฒนาและทิศทางการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

(1) ผลการพัฒนาประเทศ ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-9 ประเทศไทยได้ยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศดีขึ้น คนไทยมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควรมากขึ้น อย่างไรก็ตามการมุ่งขยายตัวทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง นำมาซึ่งการลดทอนทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และเกิดปัญหาที่ไม่พึงประสงค์ทางสังคม เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ขาดสมดุลและไม่ยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจที่ยังคงพึ่งพิงปัจจัยภายนอกในสัดส่วนที่สูง ขณะที่เศรษฐกิจในประเทศยังไม่เข้มแข็งมากพอที่จะเป็นภูมิคุ้มกันได้มากนัก อีกทั้งคนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เช่นเดียวกันกับสังคมไทยที่ภูมิคุ้มกันเริ่มลดลง และกำลังเผชิญกับปัญหาสังคมที่มีความรุนแรง ชับซ้อน และเป็นปัญหาในรูปแบบใหม่ๆ มากขึ้น นอกจากนี้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเคยเป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาและการดำรงชีวิตของชุมชนและสังคมก็ได้รับผลกระทบจากการถูกใช้อย่างสิ้นเปลือง สะท้อนความไม่สมดุลของการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต

(2) ทิศทางการปรับตัวของประเทศ ในระยะต่อไป ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านที่สำคัญ และจะมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ที่สำคัญคือ **การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการเงินของโลก และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด** จะผลักดันให้ประเทศต่างๆ ต้องขับเคลื่อนประเทศด้วยการพัฒนาบนฐานความรู้ และการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ขณะที่**ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงมาก** และภาวะโลกร้อนจะเป็นภัยคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ เช่นเดียวกันกับมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการแข่งขันในตลาดโลกและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน นอกจากนั้น**แนวโน้มการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค** จะส่งต่อการปรับตัวของประเทศไทยทั้งในด้านการผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ และพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ในขณะเดียวกันก็ต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมไทยจากการไหลบ่าของวัฒนธรรมและค่านิยมอย่างไร้พรมแดนด้วย ดังนั้น การเตรียมความพร้อมและรู้จักนำจุดแข็งและศักยภาพที่มีอยู่มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ ก็จะเป็นภูมิคุ้มกัน และรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน

2.3 กรอบแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ

(1) กรอบแนวคิด

(1.1) การอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์สู่การปฏิบัติในแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ยึดหลักการพึ่งตนเองก่อนไปพึ่งคนอื่น สร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างระบบภายในประเทศที่คำนึงถึงความเป็นธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และประโยชน์ส่วนรวม ควบคู่ไปกับการปรับตัวเข้าสู่โลกาภิวัตน์อย่างรู้เท่าทันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคงและมีศักดิ์ศรี โดยดำเนินการอยู่บนพื้นฐานความพอประมาณอย่างมีเหตุผล ด้วยการอาศัยความรู้ รอบคอบและระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติทุกระดับมีสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีสติปัญญาและความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความวิริยะอุตสาหะและความรอบคอบ อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ นำไปสู่การดำเนินวิถีการพัฒนาที่สมดุลและสร้างความสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืน

(1.2) กระบวนทัศน์การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลาง” ก็คือกระบวนทัศน์การพัฒนาสู่ความพอเพียง กล่าวคือเป็น “การพัฒนาที่เอาคนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงทุกมิติของคุณค่าความเป็นคน และการอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” อันเป็นการพัฒนาเชื่อมโยงคนเข้ากับองค์ประกอบของวิถีชีวิตทั้งหมดทุกมิติอย่างบูรณาการ คือ ตัวคนและจิตใจ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และความเป็นสังคมในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต่างก็มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชาติแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ กระบวนทัศน์การพัฒนาดังกล่าวนี้อาจก่อให้เกิดการกระจายอำนาจและศักดิ์ศรีให้แก่ทุกกลุ่มชนในสังคม สร้างความอยู่ดีมีสุขให้แก่คนส่วนใหญ่ในชาติ นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนในที่สุด

(2) เป้าประสงค์หลัก

การพัฒนาประเทศในระยะ 10-15 ปีข้างหน้า จึงมุ่งสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green and Happiness Society) โดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความพอประมาณอย่างมีเหตุผล มุ่งสร้างปัญญา ความรอบรู้ ควบคู่คุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวที่พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าทัน โดยมีเป้าประสงค์การพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

(2.1) พัฒนาคุณภาพคนในชาติให้มีความรอบรู้คู่คุณธรรม พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เป็นกำลังปัญญาในการพัฒนาประเทศให้สามารถก้าวไปกับโลกได้อย่างมั่นคงและรู้เท่าทัน มีจิตสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม วิริยะอุตสาหะ ซื่อสัตย์สุจริต และสามัคคีธรรม รวมทั้งเคารพในศักดิ์ศรีคุณค่าและสิทธิความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน มีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทย ร่วมสืบทอดวัฒนธรรมและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาไทย ให้นำไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

(2.2) เสริมสร้างความเท่าเทียมและความเข้มแข็งของสังคม รวมพลังเป็นเครือข่ายการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มุ่งคงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยและความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นฐานที่มั่นคงในการดำรงวิถีชีวิตและการพึ่งตนเอง ขณะเดียวกันสร้างสังคมที่เป็นธรรม คนในชาติมีความเสมอภาคในสิทธิและเสรีภาพ มีสุขภาวะที่ดีและมีหลักประกันความมั่นคงทางสังคม ตลอดจนลดเงื่อนไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เพื่อสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ในสังคมไทยและกับสังคมโลก

(2.3) ปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจให้แข็งแกร่ง มั่นคงและเป็นธรรม ที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีคุณภาพ แข่งขันได้ มีเสถียรภาพและมีการกระจายการพัฒนาและรายได้อย่างเป็นธรรม เป็นการปรับโครงสร้างการผลิตระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรมและบริการสู่การผลิตบนฐานความรู้และความเป็นไทย ที่เน้นกระบวนการผลิตที่ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีการพัฒนาต่อยอดและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าเพิ่มและพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ พลังงาน องค์กรความรู้และกลไกที่เกี่ยวข้อง ควบคู่กับเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เพื่อกระจายความเจริญและรายได้

(2.4) พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลในทุกระดับ มีการกระจายอำนาจ เสริมสร้างประชาธิปไตย บริหารจัดการด้วยความโปร่งใส รับผิดชอบต่อสาธารณะ ยุติธรรม มีกลไกและกฎระเบียบที่เอื้อต่อการพัฒนาที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม และเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมพัฒนาของคนส่วนใหญ่ในชาติทุกระดับ นำไปสู่สังคมที่มีความสุขบนรากฐานการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมที่สมดุลและยั่งยืน

(3) ทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน

การพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าประสงค์ดังกล่าวและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น จำเป็นต้องหันกลับมาให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองและสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีของประเทศ ให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน โดยการบริหารจัดการทุนต่างๆ ที่มีอยู่ของประเทศเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน ดังนี้

(3.1) การบริหารจัดการทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุน และใช้ประโยชน์จากทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงหลักความสมดุลและบูรณาการ ในการเชื่อมโยงเพื่อสร้างสมดุลของการพัฒนา และใช้ประโยชน์จากทุนของประเทศอย่างเกื้อกูลกัน มีความพอเพียงและเป็นธรรม ในการกระจายผลประโยชน์แก่ทุกภาคส่วนและทุกระดับอย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันคำนึงถึงความหลากหลายและยืดหยุ่น ทั้งทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ และเป็นไปตามศักยภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนท้องถิ่น บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาจากทุกภาคส่วนในสังคม ในการร่วมคิด ร่วมทำ และเป็นเครือข่ายร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้เกิดสัมฤทธิ์ผล

(3.2) การบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน เป็นการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้าง กลไก และกระบวนการบริหารจัดการประเทศที่อยู่บนพื้นฐานหลักธรรมาภิบาล การกระจายอำนาจ และบูรณาการ การมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศได้อย่างสมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน

2.4 การบริหารจัดการทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภายใต้เป้าประสงค์และทิศทางการพัฒนาประเทศดังกล่าว ได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการทุนของประเทศและระบบบริหารจัดการประเทศ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

(1) ทุนทางสังคม หมายถึง การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม โดยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม

การบริหารจัดการทุนทางสังคม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนให้มีความรู้ภูมิคุ้มกัน การเตรียมพร้อมให้สังคมไทยก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม และการใช้คุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการพัฒนาประเทศ โดยมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

๙ พัฒนาคอนให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่สังคมฐานความรู้ โดยพัฒนาคอนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาระบบการเรียนรู้ให้มีทักษะก้าวทันเทคโนโลยีสมัยใหม่ และเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี พร้อมทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

๙ เสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อเตรียมสังคมไทยก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ ให้ความสำคัญกับการสร้างระบบกลไกทางสังคมที่เกื้อหนุนให้คนในสังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและมีความสุข ทั้งการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง การฟื้นฟูบทบาทของสถาบันศาสนา และการสร้างจิตสำนึกของสื่อและธุรกิจเอกชนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม

๙ ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างสรรค์คุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งบำรุง รักษา ฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ให้คงอยู่และสืบสานสู่คนรุ่นต่อไป ควบคู่ไปกับการจัดการองค์ความรู้ทุกระดับให้สามารถพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญา และนำวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต และสร้างสรรค์คุณค่าทางเศรษฐกิจ และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) **ทุนทางเศรษฐกิจ** หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นในรูปของสินทรัพย์ทั้งที่มีตัวตน และที่ไม่สามารถจับต้องได้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถใช้ในการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ และเป็นเครื่องมือแสดงสิทธิเรียกร้องและภาระผูกพันระหว่างภาคเศรษฐกิจหรือบุคคล ทั้งยังเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชนทุกระดับ

การบริหารจัดการทุนทางเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยสู่ระบบเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพ มีคุณภาพ โครงสร้างการผลิตมีการเพิ่มคุณค่าบนฐานความรู้ และความเป็นไทย และมีการกระจายผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม โดยมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

» **บริหารเศรษฐกิจมหภาคเพื่อรักษาเสถียรภาพ เอื้ออำนวยต่อการปรับโครงสร้างการผลิตและกระจายผลประโยชน์จากการขยายตัวอย่างเป็นธรรมในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม** โดยดำเนินนโยบายการเงินที่ยืดหยุ่นโปร่งใส เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารรายจ่ายงบประมาณแผ่นดิน กำหนดนโยบายด้านการออม เพื่อสร้างฐานรายได้ที่มั่นคงสำหรับประชาชน พร้อมทั้งใช้ประโยชน์จากความร่วมมือการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การปรับฐานการผลิตของเศรษฐกิจไทยให้แข็งแกร่งสามารถขยายตัวอย่างมีคุณภาพในระยะยาว

» **ปรับโครงสร้างการผลิตให้ผลิตภาพการผลิตและการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศไทยให้สูงขึ้น บนฐานความรู้และความเป็นไทย** โดยใช้กระบวนการพัฒนาคัดสรรและห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) สนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพการผลิต ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อการถ่ายทอดทางเทคโนโลยี การไปลงทุนในต่างประเทศของนักธุรกิจไทยเพื่อสร้างผลตอบแทนที่ดี และการสร้างบรรยากาศทางการลงทุนภายในประเทศให้สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตสู่การผลิตบนฐานความรู้

» **พัฒนาปัจจัยสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการลงทุน** โดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์เพื่อยกระดับคุณภาพการให้บริการ ทั้งการเข้าถึงและการสร้างเครือข่ายการบริการที่มีความครอบคลุมทั่วถึง บริหารองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ และมีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรอย่างเหมาะสม รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและพัฒนางานพลังงานทางเลือก เพื่อประหยัดเงินตราต่างประเทศในการนำเข้าพลังงาน ควบคู่กับปรับปรุงกฎหมาย และกฎระเบียบเพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ

» **เสริมสร้างศักยภาพและสร้างภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจฐานรากเพื่อกระจายความเจริญและรายได้** โดยสร้างความมั่นคงของสถาบันครอบครัวด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน รายได้ และการออม การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมทั้งพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เชื่อมโยงกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดใหญ่

(3) **ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทั้งที่ใช้แล้วหมดไปหรือมีปริมาณไม่หมดสิ้น อันให้ประโยชน์โดยตรงในรูปของปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ และการให้ประโยชน์ทางอ้อมในรูปของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต รวมทั้งการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุขของมนุษย์ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและควรค่าแก่ความภาคภูมิใจไปจนถึงชนรุ่นต่อไป

การบริหารจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีความสำคัญกับการบริหารจัดการให้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคงความอุดมสมบูรณ์ เป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของคนไทยให้มีความสุขได้อย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

» การพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ โดยจัดการองค์ความรู้ และสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนมีส่วนร่วม มีระบบคุ้มครองทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพ พัฒนาบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง และพัฒนายกระดับวิสาหกิจชุมชน สร้างนวัตกรรมที่เป็นเอกลักษณ์จากฐานความเข้มแข็งภายในประเทศ รวมทั้งยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยของอาหาร สมุนไพร และผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ

» สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยส่งเสริมสิทธิ บทบาทชุมชนในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร ปกป้องฐานทรัพยากรเพื่อรักษาความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศ ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตและบริการให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรบริโภคให้มุ่งสู่ความยั่งยืนให้มากขึ้น ตลอดจนควบคุมอุตสาหกรรมและกิจกรรมที่ก่อมลพิษสูง รวมทั้งบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง ชยะ น้ำเสียและฝุ่นละออง

(4) การบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน ให้มีความสำคัญกับการปรับโครงสร้างกลไก ปรับกระบวนการธรรมาภิบาลการบริหารจัดการบนหลักการประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความเป็นธรรมและกระจายผลประโยชน์สู่ภาคส่วนต่างๆ ในสังคมอย่างทั่วถึง โดยมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

» ปรับโครงสร้างกลไกและกระบวนการบริหารประเทศโดยยึดหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วม โดยปฏิรูประบบราชการอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับโครงสร้างบทบาทภารกิจ และขนาดให้เหมาะสม พัฒนาคุณภาพการให้บริการ ยกกระดับขีดความสามารถ มาตรฐานการทำงาน และปรับระบบบริหารราชการในส่วนภูมิภาคให้มีประสิทธิภาพ ใช้ระบบบริหารเชิงยุทธศาสตร์ กลุ่มจังหวัด และจังหวัดบูรณาการ ควบคู่ไปกับการกระจายอำนาจทางการเงินการคลัง และหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและภาคประชาชน ให้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน

» ปรับกระบวนการบริหารการพัฒนาประเทศอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้หลักการที่ยึดพื้นที่ ภารกิจ และบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา โดยประสานความร่วมมือ ปรับบทบาทหน่วยงานส่วนกลาง สนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยปฏิบัติ มีการประสานในแนวราบระหว่างหน่วยงาน ประสานแผนงาน – แผนเงิน – แผนคน อย่างมีบูรณาการ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคีนอกภาครัฐ และผู้มีส่วนได้เสีย สามารถมีส่วนร่วมเข้าถึงการกำหนดกติกา หลักการ นโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงานโครงการของภาครัฐที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน ภายใต้การเปิดเผยข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอต่อการร่วมตัดสินใจของภาคีพัฒนา

๙ ปรับกระบวนการหรือนโยบายการบริหารการพัฒนาประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมและกระจายผลประโยชน์การพัฒนาอย่างทั่วถึง โดยปรับวิถีคิดวิธีการทำงานของผู้จัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์และผู้เกี่ยวข้องในกลไกระดับนโยบายและปฏิบัติ ให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาประเทศ ปรับระบบการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณให้กระจายสู่พื้นที่ ในภูมิภาคและท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม และปรับโครงสร้างระบบกฎหมายให้ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง

๑๐ เสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย ให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคมไทย โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังจิตสำนึก อุดมการณ์ ค่านิยม วัฒนธรรมประชาธิปไตยให้ประชาชนทุกกลุ่มอย่างจริงจังต่อเนื่อง ส่งเสริมผู้นำในสังคมทุกระดับและผู้นำทางการเมือง ยึดวัฒนธรรมประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม ควบคู่ไปกับการขยายกระบวนการประชาธิปไตยทางตรงแบบมีส่วนร่วมให้มากขึ้น เพื่อวางรากฐานสู่การเมืองภาคประชาชน และเพิ่มประสิทธิภาพ กลไกและกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐและการเมืองให้เข้มแข็งมีความเป็นอิสระ

2.5 การดำเนินการขั้นต่อไป

(1) การบูรณาการและจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์

ปัจจุบันสำนักงานฯ อยู่ระหว่างการบูรณาการและจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ที่จะขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติในระยะ 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมพร้อมทั้งบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนทั้งแนวทางการบริหารจัดการประเทศ ให้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มีความสำคัญสูงและควรเร่งขับเคลื่อนให้เกิดผลทางปฏิบัติ โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

(1.1) มีความสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและกระบวนการหรือนโยบายการพัฒนาแบบบูรณาการที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา กล่าวคือ

- ๑๑ เป็นการพัฒนาด้าน “คน” ทุกคน สร้างความเท่าเทียมให้แก่ทุกภาคส่วนของระบบเศรษฐกิจและสังคม และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- ๑๒ เป็นการสร้างความแข็งแกร่งของรากฐานหรือโครงสร้างระบบต่าง ๆ ภายในชาติให้สามารถพึ่งตนเองได้ และลดการพึ่งพาจากภายนอก
- ๑๓ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ประเทศพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่โลกาภิวัตน์ได้อย่างมั่นคง โดยเฉพาะการสร้างเศรษฐกิจฐานความรู้
- ๑๔ เป็นการเสริมสร้างธรรมาภิบาล คุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนและทุกระดับ

(1.2) มีความจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาความไม่สมดุลเชิงโครงสร้างของประเทศที่เรื้อรังสะสมมานาน โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบ

(2) การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

เมื่อมีการจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์แล้ว จะได้มีการจัดทำรายละเอียดของทุกยุทธศาสตร์ดังกล่าวเพื่อขับเคลื่อนสู่ปฏิบัติในระยะ 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวทางการพัฒนาและบทบาทภาคีการพัฒนาที่ชัดเจน รวมตลอดทั้งกระบวนการกลไก และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้หน่วยงานและภาคีการพัฒนาสามารถนำไปจัดทำแผนปฏิบัติต่อไป

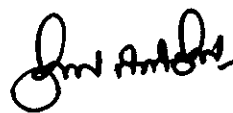
3. ข้อเสนอเพื่อโปรดพิจารณา

เพื่อให้การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) สำเร็จลุล่วงตามขั้นตอนและกรอบระยะเวลาที่กำหนด สำนักงานฯ ใคร่ขอเรียนเสนอเพื่อโปรดพิจารณา ดังนี้

3.1 รับทราบความก้าวหน้าและให้ความเห็นชอบในหลักการของร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ตามที่เสนอ หรือหากมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมประการใด สำนักงานฯ จะรับไปปรับปรุงให้แล้วเสร็จตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดต่อไป

3.2 ให้ความเห็นชอบให้สำนักงานฯ จัดประชุมประจำปี 2549 ในเดือนมิถุนายน 2549 เพื่อเสนอ “ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10” ให้สาธารณชนได้ระดมความคิดเห็นในเวทีระดับชาติ และใช้ประโยชน์สำหรับการปรับปรุงร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้สมบูรณ์ ก่อนเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หากเห็นชอบขอได้โปรดนำเสนอดังกล่าวให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาในการประชุมวันที่ 9 พฤษภาคม 2549 ต่อไปด้วย จักขอบพระคุณยิ่ง

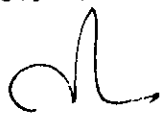

(นายอำพน กิตติอำพน)

เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เรียนเอกอัครราชทูต

เพื่อฝ่าแฉก. พล.ท.

(นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์)

รองนายกรัฐมนตรี/

๙๗.๐ 4๑

เรียน รอง ม.ร.ว. คำนวณ

เมื่อ 16 มิถุนายน 2549

ที่ 15๔๐ อ.ร.ว. ๑๐๗๗๗๗

(นายสุรพันธุ์ เวชชาชีวะ)

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

สรุปสาระสำคัญ

<ร่าง>

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

พฤษภาคม 2549

สรุปสาระสำคัญ

< ร ๑ ๑ > แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)

1

หลักการและกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

- 1.1 หลักการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10
- 1.2 กระบวนการและขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10
- 1.3 ความก้าวหน้าการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

2

สถานการณ์และทิศทางการปรับตัวของประเทศ

- 2.1 สถานการณ์การพัฒนาประเทศ
- 2.2 ทิศทางการปรับตัวของประเทศ

3

กรอบแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ

- 3.1 กรอบแนวคิด
- 3.2 เป้าประสงค์หลัก
- 3.3 ทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน

4

การบริหารจัดการทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

- 4.1 การบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 4.2 การบริหารจัดการทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 4.3 การบริหารจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 4.4 การบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน

5

การดำเนินการขั้นต่อไป

- 5.1 การบูรณาการและจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์
 - 5.2 การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ
-

สรุปสาระสำคัญ

< ร ำ ง > แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)

1 หลักการและกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) มีภารกิจหลักรับผิดชอบในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดทิศทางเชิงยุทธศาสตร์และนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยปัจจุบัน สำนักงานฯ อยู่ระหว่างการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ซึ่งเป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2547 ที่ได้มอบหมายให้สำนักงานฯ เตรียมการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้เป็นแผนฯ ที่ดี สมบูรณ์ และครบถ้วนทุกมิติ ทั้งข้อมูลในระดับหน่วยงาน และข้อมูลเชิงลึกในระดับรากหญ้า โดยสำนักงานฯ ได้เริ่มกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่นำเอาหลักการวางแผนยุทธศาสตร์มาปรับใช้นับตั้งแต่ปลายปี 2547 เป็นต้นมา

1.1 หลักการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ในครั้งนี้ อยู่บนพื้นฐานหลักการที่สำคัญ ดังนี้

(1) แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่วางทิศทางการปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในระยะ 10-15 ปีข้างหน้า พร้อมทั้ง **ให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญสูง** ให้เกิดผลทางปฏิบัติในระยะ 5 ปีของแผน

(2) ยังคงอัญเชิญ **“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** มาเป็นหลักปฏิบัติในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง และยึดกระบวนการทรรศน์การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี **“คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา”** ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

(3) ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนจากทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมพัฒนาตามบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละภาคี รวมทั้งเป็นเครือข่ายร่วมผลักดันการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา ตลอดจนร่วมติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

1.2 กระบวนการและขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

สำนักงานฯ ได้วางขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและทุกภาคส่วนในสังคมได้มีส่วนร่วมระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับภาค เฉพาะกลุ่ม (Focus Group) และระดับประเทศ ภายใต้อันตรธานหลัก คือ

(1) **ขั้นกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ** โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคมได้ร่วมกันประเมินสถานการณ์ทุนของประเทศ รวมทั้งกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา ภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาทั้งภายในและภายนอกประเทศ ตลอดจนวางแนวทางการเสริมสร้างทุนที่มีอยู่ในประเทศ และวางบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาต่างๆ อย่างเหมาะสม โดยดำเนินการระหว่างเดือนมกราคม 2548 ถึงเดือนเมษายน 2549

(2) **ขั้นยกร่างรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10** โดยระดมความคิดเห็นร่วมกับภาคีการพัฒนาต่างๆ เพื่อบูรณาการความเชื่อมโยงของยุทธศาสตร์ พร้อมทั้งจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และกำหนดบทบาทของภาคีการพัฒนาในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ไปสู่การปฏิบัติ จากนั้นจะประมวลเรียบเรียงเป็น **“ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)”** เสนอต่อบุคลากรเพื่อระดมความคิดเห็นระดับประเทศ ในการประชุมประจำปี 2549 ของสำนักงานฯ ในเดือนมิถุนายน 2549

(3) **ขั้นอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10** โดยปรับปรุงร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน สอดคล้องกับความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พร้อมทั้งนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนดำเนินการนำกราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้เป็นแผนพัฒนาประเทศตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 เป็นต้นไป

1.3 ความก้าวหน้าการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

การดำเนินงานในขั้นกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นขั้นตอนแรก ของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้เสร็จสิ้นลงแล้ว ปัจจุบันสำนักงานฯ อยู่ระหว่างการจัดทำรายละเอียดของ **“ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)”** เพื่อเสนอต่อบุคลากรในการประชุมประจำปี 2549 ของสำนักงานฯ ในเดือนมิถุนายน 2549 ซึ่งร่างแผนฯ ดังกล่าวเป็นผลที่ได้จากกระบวนการระดมความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง โดย

(1) **เริ่มจากการระดมความคิดเห็นหน่วยงานภาครัฐ** ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการร่วมกันกำหนดกรอบทิศทางและยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยจัดขึ้นระหว่างวันที่ 17-21 มีนาคม 2548 ณ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อระดมความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่ของสำนักงานฯ และเจ้าหน้าที่จากกระทรวงต่างๆ 20 กระทรวง รวมทั้งหน่วยงานกลาง จำนวน 115 คน

(2) **การระดมความคิดเห็นในระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศ รวมทั้งระดับผู้นำความคิด** ดังนี้

» **ระดับภาค** จำนวน 2 ครั้ง ในพื้นที่ 4 ภูมิภาคทั่วประเทศ โดยครั้งแรกในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2548 เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการติดตามประเมินผลการพัฒนาภาค และกำหนดทิศทางการพัฒนาภาคในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สำหรับครั้งที่สองจัดในช่วงเดือนธันวาคม 2548 เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มีผู้เข้าร่วมประชุมภาคละประมาณ 250-300 คน

» **ระดับประเทศ** เป็นการระดมความคิดเห็นในการประชุมประจำปี 2548 ของสำนักงานฯ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2548 ในหัวข้อ **“ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ : 5 ปีของแผนพัฒนา ฉบับที่ 10”** มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 2,200 คน

» **ระดับชุมชน** โดยระดมความเห็นในพื้นที่ 108 หมู่บ้าน 6 ภูมิภาคทั่วประเทศ ระหว่างวันที่ 20-30 กันยายน 2548 ซึ่งได้ข้อสรุปการรับรู้ และการเตรียมตัวของชุมชนเพื่อรองรับบริบทการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งปัจจัยภายนอกอื่นๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน

(3) **การระดมความเห็นเฉพาะกลุ่ม (Focus Group)** ร่วมกับตัวแทนในระดับผู้นำความคิดจากทุกภาคส่วน โดยจัดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ 2549 ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้ได้ระดมความคิดเห็นเพิ่มเติมอีก 3 ครั้งในเดือนเมษายน และต้นเดือนพฤษภาคม 2549 เพื่อสร้างความชัดเจนของแนวทางการเสริมสร้างทุนของประเทศ และบทบาทของภาคีการพัฒนาในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

(4) นอกจากนี้ ยังได้จัดให้มีการระดมความคิดเห็นภายในสำนักงานฯ ระหว่างอดีตผู้บริหาร ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่หลายครั้ง ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน 2549 เพื่อบูรณาการเชื่อมโยงทุนของประเทศ และกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ รวมทั้งการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10สู่การปฏิบัติ

ทั้งนี้ ผลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นในเวทีทุกระดับที่ผ่านมา ได้สร้างความชัดเจนในสาระสำคัญของการวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างทุนแต่ละทุน รวมทั้งบทบาทของภาคีการพัฒนา ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการยกร่างรายละเอียดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และวางบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ ในการพัฒนาประเทศอย่างเหมาะสม จากนั้นสำนักงานฯ จะได้ประมวลเรียบเรียงเป็น **“ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10”** ให้สมบูรณ์ครบถ้วน เพื่อเสนอต่อสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรี เพื่อดำเนินการให้มีการประกาศใช้แผนฯ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 เป็นต้นไป

2 สถานการณ์และทิศทางการปรับตัวของประเทศ

2.1 สถานการณ์การพัฒนาประเทศ

ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) ถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ประเทศไทยได้ยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศดีขึ้น โดยคนไทยมีรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม การมุ่งขยายตัวทางเศรษฐกิจในเชิงปริมาณ โดยนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างสิ้นเปลือง ขาดการฟื้นฟูอย่างเหมาะสม นำมาซึ่งการลดทอนทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคมจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ และเกิดปัญหาที่ไม่พึงประสงค์ของสังคม ซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ขาดสมดุลและไม่ยั่งยืนในหลายประการ ทั้งด้านเศรษฐกิจที่ยังพึ่งพาปัจจัยภายนอกด้านการส่งออก การลงทุน และเทคโนโลยีในสัดส่วนที่สูง ขณะที่เศรษฐกิจภายในประเทศยังไม่เข้มแข็งมากพอที่จะเป็นภูมิคุ้มกันได้มากนัก อีกทั้งคนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม จึงเกิดความเสี่ยงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการใช้ทุนทางด้านต่างๆ

ในด้านสังคมนั้น แม้ว่าการพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง คนไทยมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับน่าพึงพอใจ แต่ผลของการพัฒนาได้สะท้อนให้เห็นปัญหาในสังคมที่ชัดเจน คนไทยยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ และการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศมากเท่าที่ควร สังคมไทยเริ่มมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น เกิดปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรม ทั้งยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในประเทศมาเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองมากนัก ส่งผลให้ภูมิคุ้มกันของคนและสังคมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์ลดน้อยลง ขณะที่การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจได้เพิ่มปริมาณของเสียและปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมจนเกินขีดความสามารถในการรองรับและฟื้นตัวของระบบธรรมชาติ ทำให้ระบบนิเวศเสื่อมสมดุล ทั้งค่าใช้จ่ายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้การพัฒนาไม่สามารถยั่งยืนอยู่ได้

นอกจากนี้ ในด้านการบริหารจัดการประเทศบนพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งได้เริ่มวางรากฐานการเสริมสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในสังคมไทย แต่ยังคงมีปัญหาเชิงโครงสร้าง กระบวนการบริหารจัดการที่ยังรวมศูนย์อำนาจ ขาดประสิทธิภาพ ทำให้การจัดสรรทรัพยากรงบประมาณ และผลประโยชน์จากการพัฒนากระจุกตัวอยู่บางพื้นที่ และกลุ่มคนส่วนน้อยของประเทศ ส่งผลให้การพัฒนามีความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรม ขณะที่กลไกบริหารประเทศ และภาคการเมือง รวมทั้งกลไกอิสระได้รับอิทธิพลจากระบบอุปถัมภ์ และกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง ทำให้ระบบตรวจสอบถ่วงดุลไร้ประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดการทุจริตประพฤติมิชอบที่รุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น

ทั้งนี้ ผลการพัฒนาประเทศในช่วงกว่าสี่ทศวรรษที่ผ่านมาดังกล่าว อาจสรุปได้ว่าเป็นการพัฒนาที่ยังขาดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เน้นทางด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพ ส่งผลให้ทุนต่างๆ ได้สูญหายหรือลดน้อยลงไปเป็นจำนวนมาก อีกทั้งทุนที่มีอยู่ก็ไม่ได้ได้รับการเสริมสร้างให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศเท่าที่ควร

2.2 ทิศทางการปรับตัวของประเทศ

ในระยะต่อไป ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านที่สำคัญ และจะมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ที่สำคัญคือ

(1) **สภาพแวดล้อมของเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์** ซึ่งการเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้า และบริการ รวมทั้งคนระหว่างประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้น ประเทศต่างๆ ในโลกกำลังแข่งขันในการเปิดการค้าเสรี จะเป็นโอกาสให้ประเทศไทยดำเนินนโยบายการค้าเชิงรุก และการขยายตลาดส่งออก โดยการเพิ่มผลิตภาพการผลิตและการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และความเป็นไทย รวมทั้งสร้างบรรยากาศทางเศรษฐกิจที่คล่องตัว และมีเสถียรภาพ

ขณะที่การขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การผลิตสินค้าและบริการ จะนำไปสู่ความต้องการใช้ทรัพยากรมากขึ้น เกิดการขัดแย้งแย่งชิงทรัพยากรระหว่างภาคการผลิตและระหว่างเมืองกับชนบท ส่งผลกระทบต่อทุนทรัพยากรที่จะขาดแคลนมากขึ้นในอนาคต เช่นเดียวกันกับการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ จะทำให้ประเทศไทยกลายเป็นแหล่งลงทุนของอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองและก่อมลพิษสูง ซึ่งจะเป็นมลพิษที่สะสมและจะยิ่งทวีความรุนแรงจนเป็นภาระในการกำจัดต่อไป จึงจำเป็นต้องดำเนินพันธกรณีระหว่างประเทศอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน โดยสร้างองค์ความรู้และกลไกที่เข้มแข็งเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้ประเทศ

(2) การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด จะกระทบต่อการปรับตัวของประเทศไทยที่มีรากฐานด้านเทคโนโลยีที่อ่อนแอ ทำให้ต้องพึ่งพาต่างประเทศเพิ่มขึ้น ขณะที่ความก้าวหน้าของนาโนเทคโนโลยีและเทคโนโลยีชีวภาพ จะมีส่วนช่วยในการประหยัดการใช้ทรัพยากร และเป็นโอกาสในการพัฒนาองค์ความรู้ที่สร้างความเชื่อมโยงเทคโนโลยีและนวัตกรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ และอาจเป็นข้อจำกัดจากปัญหาสิทธิบัตรและการแข่งขันผลประโยชน์ ทำให้ประเทศต้องสูญเสียผลประโยชน์อย่างมหาศาลได้ ดังนั้น จึงต้องนำองค์ความรู้มาใช้ผสมผสานร่วมกับจุดแข็งในสังคมไทย

(3) การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม โครงสร้างประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมผู้สูงอายุ สร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุเป็นทุนทางสังคมในการถ่ายทอดประสบการณ์ และปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามแก่คนรุ่นหลัง รวมทั้งเป็นช่องทางการขยายตัวของตลาดอาหารสุขภาพ สมุนไพร และการแพทย์พื้นบ้านโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขณะเดียวกันจะส่งผลให้ภาระพึ่งพิงของประชากรสูงอายุอยู่ในระดับสูง ซึ่งต้องมีการเตรียมพร้อมด้านนโยบายการออม และค่าใช้จ่ายของรัฐเพื่อรองรับภาระด้านสาธารณสุขที่จะเพิ่มขึ้น

(4) การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม ในขณะที่อุณหภูมิของโลกร้อนขึ้น เกิดการแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ อาจส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วม ซึ่งจะส่งผลต่อการเสียสมดุลของระบบนิเวศ และทำให้อัตราสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตเพิ่มขึ้น ขณะที่ความต้องการใช้พลังงานในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จะส่งผลในทางลบต่อสภาวะแวดล้อม จึงจำเป็นต้องพัฒนาพลังงานทางเลือกที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และความมั่นคงของพลังงานของประเทศ

(5) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภค กระแสการรักษาสุขภาพและความนิยมธรรมชาติ ช่วยให้เกิดความตระหนักในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันเป็นโอกาสในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้าสุขภาพและการดูแลสุขภาพของคนไทย ซึ่งจะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ โดยมีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญ

อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการบริโภคแบบวัตถุนิยมที่ลอกเลียนแบบประเทศพัฒนาแล้ว ได้เร่งให้มีการใช้ทรัพยากรมากขึ้นและไม่เหมาะสม ทำให้เกิดรูปแบบการบริโภคใหม่ๆ เช่น การนำเข้าพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ต่าง ซึ่งอาจคุกคามความสมดุลของระบบนิเวศ และทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ลดลงหรือหมดลงก่อนเวลาอันควร ดังนั้น จึงต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสังคมไทยจากการเลือนไหลของวัฒนธรรมและค่านิยมอย่างไร้พรมแดนด้วย

ทั้งนี้ ในการเตรียมความพร้อมรองรับบริบทการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ประเทศไทยจำเป็นต้องกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยนำจุดแข็งและโอกาสของประเทศมาเป็นภูมิคุ้มกันและพัฒนาให้เป็นประโยชน์ เพื่อรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน

3

กรอบแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ

3.1 กรอบแนวคิด

(1) การอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์สู่การปฏิบัติในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ยึดหลักการพึ่งตนเองก่อนไปพึ่งคนอื่น สร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างระบบภายในประเทศที่ดำรงถึงความเป็นธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และประโยชน์ส่วนรวม ควบคู่ไปกับการปรับตัวเข้าสู่โลกาภิวัตน์อย่างรู้เท่าทันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคงและมีศักดิ์ศรี โดยดำเนินการอยู่บนพื้นฐานความพอประมาณอย่างมีเหตุผล ด้วยการอาศัยความรู้ รอบคอบและระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติทุกระดับมีสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีสติปัญญาและความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความวิริยะอุตสาหะและความรอบคอบ อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ นำไปสู่การดำเนินวิถีการพัฒนาที่สมดุลและสร้างความสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืน

(2) กระบวนทัศน์การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลาง” ก็คือกระบวนทัศน์การพัฒนาสู่ความพอเพียง กล่าวคือเป็น “การพัฒนาที่เอาคนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงทุกมิติของคุณค่าความเป็นคน และการอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” อันเป็นการพัฒนาเชื่อมโยงคนเข้ากับองค์ประกอบของวิถีชีวิตทั้งหมดทุกมิติอย่างบูรณาการ คือ ตัวคนและจิตใจ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และความเป็นสังคมในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต่างก็มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางธรรมชาติแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ กระบวนทัศน์การพัฒนาดังกล่าวนี้จะก่อให้เกิดการกระจายอำนาจและศักดิ์ศรีให้แก่ทุกกลุ่มชนในสังคม สร้างความอยู่ดีมีสุขให้แก่คนส่วนใหญ่ในชาติ นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนในที่สุด

3.2 เป้าประสงค์หลัก

การพัฒนาประเทศในระยะ 10-15 ปีข้างหน้า จึงมุ่งสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green and Happiness Society)” โดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความพอประมาณอย่างมีเหตุผล มุ่งสร้างปัญญา ความรอบรู้ ควบคู่คุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวที่พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าทัน โดยมีเป้าประสงค์การพัฒนาที่สำคัญดังนี้

(1) พัฒนาคุณภาพคนในชาติให้มีความรอบรู้คู่คุณธรรม พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เป็นกำลังปัญญาในการพัฒนาประเทศให้สามารถก้าวไปพร้อมกับโลกได้อย่างมั่นคงและรู้เท่าทันมีจิตสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม วิริยะอุตสาหะ ซื่อสัตย์สุจริต และสามัคคีธรรม รวมทั้งเคารพในศักดิ์ศรี คุณค่าและสิทธิความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน มีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทยร่วมสืบทอดวัฒนธรรมและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาไทย ให้นำไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

(2) **เสริมสร้างความเท่าเทียมและความเข้มแข็งของสังคม** รวมพลังเป็นเครือข่ายการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มุ่งคงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยและความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นฐานที่มั่นคงในการดำรงวิถีชีวิตและการพึ่งตนเอง ขณะเดียวกันสร้างสังคมที่เป็นธรรม คนในชาติมีความเสมอภาคในสิทธิและเสรีภาพ มีสุขภาวะที่ดีและมีหลักประกันความมั่นคงทางสังคม ตลอดจนลดเงื่อนไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เพื่อสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ในสังคมไทยและกับสังคมโลก

(3) **ปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจให้แข็งแกร่ง มั่นคงและเป็นธรรม** ที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีคุณภาพ แข่งขันได้ มีเสถียรภาพและมีการกระจายการพัฒนาและรายได้อย่างเป็นธรรม เป็นการปรับโครงสร้างการผลิตระหว่างภาคเกษตรอุตสาหกรรมและบริการสู่การผลิตบนฐานความรู้ ที่เน้นกระบวนการผลิตที่ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีการพัฒนาต่อยอดและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าเพิ่ม ควบคู่กับการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ พลังงาน องค์กรความรู้และกลไกที่เกี่ยวข้อง

(4) **พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลในทุกระดับ** มีการกระจายอำนาจ เสริมสร้างประชาธิปไตย บริหารจัดการด้วยความโปร่งใส รับผิดชอบต่อสาธารณะ ยุติธรรม มีกลไกและกฎระเบียบที่เอื้อต่อการพัฒนาที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม และเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมพัฒนาของคนส่วนใหญ่ในชาติทุกระดับ นำไปสู่สังคมที่มีความสุขบนรากฐานการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมที่สมดุลและยั่งยืน

3.3 ทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน

การพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าประสงค์ดังกล่าวและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น **จำเป็นต้องหันกลับมาให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองและสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีของประเทศ** ให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน โดยการบริหารจัดการทุนต่างๆ ที่มีอยู่ของประเทศเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน ดังนี้

(1) **การบริหารจัดการทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน** เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุน และใช้ประโยชน์จากทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสร้างสมดุลของการพัฒนา ได้แก่ **ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** โดยคำนึงถึงหลักการที่สำคัญ คือ

(1.1) **ความสมดุลและบูรณาการ** ในการเชื่อมโยง เพื่อสร้างความสมดุลของการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนของประเทศอย่างเกื้อกูลกัน

(1.2) **ความพอเพียงและเป็นธรรม** ในการใช้ทุนของประเทศอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และกระจายผลประโยชน์แก่ทุกภาคส่วนและทุกระดับอย่างทั่วถึง ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

(1.3) ความหลากหลายและยืดหยุ่น ทั้งความหลากหลายทางวัฒนธรรม และทางธรรมชาติในแต่ละชุมชนท้องถิ่น เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นและสอดคล้องกับ ศักยภาพและโอกาสทางเศรษฐกิจ สังคม และฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นๆ

(1.4) การมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาจากทุกภาคส่วนในสังคม ในการร่วมคิด ร่วมทำ ตามบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วนอย่างบูรณาการ และเป็น เครือข่ายร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้เกิดสัมฤทธิ์ผล

(2) การบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน เป็นการเสริมสร้างความแข็งแกร่ง ของโครงสร้าง กลไก และกระบวนการบริหารจัดการประเทศที่อยู่บนพื้นฐานหลักธรรมาภิบาล การกระจายอำนาจ และบูรณาการ การมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ เสริมสร้างความมั่นคงของประเทศได้อย่างสมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน

4

การบริหารจัดการทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

4.1 การบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

(1) ทุนทางสังคม หมายถึง

“การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใย ความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม โดยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม”

ทุนทางสังคมเป็นระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังชุมชนและสังคม โดยองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านมี บทบาทและยึดโยงให้เกิดทุนทางสังคม

(2) แนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคม เพื่อให้ “สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน บนฐานของความพอเพียง เป็นธรรมและเป็นไทย” จึงได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมให้เข้มแข็งและนำมาใช้ในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมไว้ 3 แนวทาง ดังนี้

(2.1) การพัฒนาคนให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงและ ก้าวสู่สังคมฐานความรู้ โดยมุ่งพัฒนาคนทั้งด้านจิตใจ สุขภาพ และความรู้ให้มีศักยภาพ ทักษะ พื้นฐานในการประกอบอาชีพ เป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขภาวะที่ดี พร้อมทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดย

1) การพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม โดยสร้างคนดีด้าน คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งสืบค้นคนดีในสังคมและเชิดชูให้เป็นแบบอย่างที่ดีในทุกกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน และสังคม มุ่งเสริมสร้างคนไทยให้มีพฤติกรรมที่ดีงาม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีคุณธรรม กตัญญู เอื้อ อาทร มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม มีจิตสำนึกในการดำรงชีวิตบนพื้นฐาน ของศีลธรรมอันดีงามและความพอเหมาะพอควร รวมทั้งปลูกฝังทัศนคติและการเรียนรู้ในการทำประโยชน์ เพื่อส่วนรวม

2) **น่านวัตกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการมาปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ รักการอ่าน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่คนทุกช่วงวัย** ให้มีทักษะพื้นฐานทั้งในระบบการศึกษาและในชีวิตประจำวัน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีทักษะในการประกอบอาชีพตามศักยภาพ

3) **จัดระบบการเรียนรู้ทั้งความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ และมีการส่งต่ออย่างเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปสู่ระดับวิชาชีพ** ควบคู่กับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการผลิตกำลังคนและพัฒนาระบบการประเมินสมรรถนะด้านอาชีพ รวมทั้งการเสริมสร้างทักษะและโอกาสแก่คนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในการประกอบอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตร

4) **ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาให้เกิดความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจยุคใหม่และการพัฒนาเทคโนโลยีในอนาคตบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง**

5) **การเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชน** ให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี โดยส่งเสริมให้มีพัฒนาการด้านสุขภาพที่เหมาะสมตามช่วงวัยทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ให้ลด ละ เลิกพฤติกรรมสุ่มเสี่ยงทางสุขภาพ ควบคู่กับการดูแลสุขภาพ และส่งเสริมการใช้สมุนไพร ภูมิปัญญาไทย และวัฒนธรรมไทยในการเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี รวมทั้งเสริมสร้างความปลอดภัยในการบริโภคและการประกอบอาชีพ โดยใช้ความหลากหลายทางชีวภาพแทนการใช้สารเคมี ควบคู่กับการพัฒนาการแพทย์ทางเลือกและการแพทย์แผนไทย เพื่อสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ และลดการพึ่งพิงทรัพยากรจากภายนอก

(2.2) **การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อเตรียมสังคมไทยพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุ** ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมประชากรทุกช่วงวัยทุกกลุ่มเป้าหมายให้สามารถพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ควบคู่ไปกับการสร้างระบบ กลไกทางสังคมที่เกื้อหนุนให้คนในสังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและมีความสุข โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาที่รอบด้านอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การพัฒนาศักยภาพคน การคุ้มครองทางสังคม การสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจ โดย

1) **เร่งเพิ่มผลิตภาพแรงงานอย่างเป็นระบบและครบวงจร** โดยความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันเฉพาะทางและสถานประกอบการอย่างต่อเนื่องและจริงจัง การผลิตและพัฒนากำลังคนที่เป็นความต้องการของภาคการผลิตและประเทศ **การส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ดี การสนับสนุนการออมอย่างต่อเนื่องและผูกพัน การสร้างหลักประกันคุ้มครองด้านแรงงานและสังคมในทุกรูปแบบให้ครอบคลุมแรงงานทั้งในและนอกระบบอย่างทั่วถึง** รวมทั้งการสนับสนุนให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต

2) **เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและสังคม** มีความอบอุ่น มีสัมพันธภาพที่ดี และรักษาวินัยและค่านิยมที่ดี โดยเสริมสร้างสัมพันธภาพของครอบครัว การอยู่ร่วมกันของคนหลายวัย และส่งเสริมการออมระดับครัวเรือนและชุมชน ควบคู่กับการสร้างวินัยในการใช้จ่าย เพื่อเพิ่มรายได้และลดค่าใช้จ่ายโดยปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารและความปลอดภัยในการบริโภคอาหารบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพในระดับครอบครัวและชุมชน ควบคู่กับการรณรงค์ให้เกิดความตระหนักในเรื่องความมั่นคงด้านอาหาร

3) เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเป็นฐานการผลิต ดูแลรักษา และเฝ้าระวังทางสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยการจัดระบบ การเรียนรู้ของชุมชน และส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง และเชื่อมโยงขยาย เครือข่ายสู่เศรษฐกิจนอกชุมชนและมุ่งสู่ระดับสู่สากลตามศักยภาพความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนใช้ข้อมูลชุมชนในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาผ่านกระบวนการแผนชุมชน

4) พัฒนาบทบาทของสถาบันศาสนาและสร้างแรงจูงใจให้ ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น โดยพัฒนาบุคลากรทางศาสนาอย่างเป็นระบบและ ต่อเนื่องให้มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติอย่างมีคุณภาพ และส่งเสริมความ ร่วมมือของสถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันครอบครัวในการทำกิจกรรม สาธารณประโยชน์ การปลูกฝังค่านิยม จิตสำนึก และการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ

5) ส่งเสริมธุรกิจเอกชนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมและเป็น หุ้นส่วนการพัฒนา โดยสนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทยมาใช้ในการสร้างสรรค์มูลค่า ทางเศรษฐกิจ สอดแทรกไว้ในสินค้าและบริการอย่างสร้างสรรค์ และมีบทบาทร่วมในการสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างอาชีพและเพิ่มการจ้างงานใน ท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล

6) สร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสื่อในการนำเสนอ ข้อมูลข่าวสารและความรู้ต่อสังคม และการสร้างกระแสให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี สะท้อน เนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ดงาม ควบคู่กับการรณรงค์สร้างกระแส ด้านคุณธรรม จริยธรรมและส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีบทบาทร่วมผลิตสื่อสร้างสรรค์ ที่นำไปสู่การ สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและครอบครัว

7) พัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน ให้สังคมไทย โดยสร้างระบบการคุ้มครองทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม และ สร้างกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ อย่างมีส่วนร่วม ควบคู่กับการปรับ ระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ

(2.3) ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างสรรค์คุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งบำรุง รักษา ฟื้นฟู วัฒนธรรมไทยที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ทั้งเป็นวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้คงอยู่และสืบสานสู่คนรุ่นต่อไปและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ตามวิถีไทย สร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ และดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย

1) เสริมสร้างวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต จารีตประเพณีที่ดี ของสังคมไทย ที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคม

2) สืบสานศิลปกรรม เอกลักษณ์ความเป็นไทย ควบคู่กับ การอนุรักษ์ ฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและพัฒนาโบราณสถาน โบราณวัตถุให้เป็นแหล่ง เรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3) **จัดระบบการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ทุกระดับ** เพื่อการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ โดยส่งเสริมให้ปราชญ์ และผู้รู้ถ่ายทอด ความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ผ่านศูนย์การเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน และสนับสนุน การวิจัยพื้นบ้านเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและสอดคล้องกับความรู้ที่หลากหลายของแต่ละพื้นที่

4) **พัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาและนำวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์** มูลค่าทางเศรษฐกิจ เป็นการใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และเผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยในระดับนานาชาติ นอกจากนี้ มุ่งผลักดันให้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

(3) บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา

(3.1) **ภาคประชาชน** เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนการพัฒนาและเพิ่มทุนทาง สังคมให้สอดคล้องกับโอกาส ศักยภาพ และความพร้อมของแต่ละพื้นที่ เป็นการสร้างรากฐานที่แข็งแกร่ง ของชุมชน ท้องถิ่นและประเทศ

(3.2) **ภาครัฐ** ต้องมีบทบาทในการเชื่อมโยงการพัฒนาทุนทางสังคม ทุน เศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติให้เกื้อหนุนการพัฒนาประเทศ

(3.3) **ภาคเอกชน** มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มี ความรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยการจัดทำบรรษัทภิบาลในองค์กร และมีบทบาทในกิจกรรมที่เป็น ประโยชน์ต่อสังคม

(3.4) **สื่อ** ใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ เป็นแกนรับฟังความคิดและสร้างการมีส่วน ร่วมของประชาชน บุคลากรสื่อควรมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร รวมทั้ง เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม

(3.5) **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** จัดสรรทรัพยากรในการลงทุนด้าน เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและเชื่อมโยงกัน สนับสนุน กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาคีการพัฒนาในท้องถิ่นอย่างครบวงจร รวมทั้งพัฒนา ศักยภาพและทัศนคติของผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาโดยยึด ประชาชนเป็นศูนย์กลาง

(3.6) **นักวิชาการ/สถาบันการศึกษา** ทำการวิจัยร่วมกับชุมชนโดยชุมชน เป็นนักวิจัยหลัก เป็นแหล่งข้อมูลของชุมชนและที่ปรึกษาทางวิชาการ สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถ จัดการความรู้ในชุมชนของตนเองและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ เกิดรายได้แก่ชุมชน

4.2 การบริหารจัดการทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

(1) ทุนทางเศรษฐกิจ หมายถึง

“สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปของสินทรัพย์ทั้งที่มีตัวตนและที่ไม่สามารถจับต้องได้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถใช้ในการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจและเป็นเครื่องมือแสดงสิทธิเรียกร้องและการผูกพันระหว่างภาคเศรษฐกิจหรือบุคคล ทั้งยังเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชนทุกระดับ”

ทุนทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนที่ไม่สามารถจับต้องได้ทางกายภาพแต่สามารถอ้างสิทธิประโยชน์ได้ในอนาคต และแรงงาน/ทรัพยากรมนุษย์

(2) แนวทางการบริหารจัดการทุนทางเศรษฐกิจ ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยสู่ระบบเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพ มีคุณภาพ โครงสร้างการผลิตมีการเพิ่มคุณค่าบนฐานความรู้และความเป็นไทย และมีการกระจายผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม โดยมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

(2.1) การบริหารเศรษฐกิจมหภาคเพื่อรักษาเสถียรภาพ เอื้ออำนวยต่อการปรับโครงสร้างการผลิต และกระจายผลประโยชน์จากการขยายตัวอย่างเป็นธรรมในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม มีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

1) ด้านการเงิน ดำเนินนโยบายการเงินที่ยืดหยุ่นเหมาะสมกับปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อให้ภาคเอกชนสามารถคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว การสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งของสถาบันการเงินภายใต้บรรยากาศทางการเงินที่มีการแข่งขันมากขึ้นและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ให้สถาบันการเงินไทยมีการดำเนินงานที่ประสิทธิภาพ การเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสของการกำกับดูแลสถาบันการเงินให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และโครงสร้างของระบบการเงินที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้ระบบสถาบันการเงินมีความมั่นคง การเพิ่มประสิทธิภาพและความครอบคลุมของการให้บริการของระบบการเงินฐานรากให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพชุมชน เศรษฐกิจฐานราก และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ และการกำกับดูแล ที่เป็นอุปสรรคต่อการขยายบทบาทของตลาดทุนให้เป็นทางเลือกในการลงทุนและการระดมทุนได้ทัดเทียมกับระบบธนาคาร

2) ด้านการคลัง เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารรายจ่ายงบประมาณแผ่นดิน โดยพัฒนาฐานข้อมูลการคลังสาธารณะของประเทศ (Consolidated public sector account) จัดทำกรอบการใช้จ่ายภาครัฐระยะปานกลาง (Medium-term expenditure framework) ปฏิรูประบบประกันสังคมและระบบบำนาญเพื่อบรรเทาภาระของภาครัฐในอนาคต และจัดระบบกองทุนและเงินทุนหมุนเวียนให้มีประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อน การปรับโครงสร้างภาษีให้สอดคล้องกับแนวทางการปรับโครงสร้างการผลิตและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ตลอดจนขยาย bracket ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาให้สอดคล้องกับขนาดของเศรษฐกิจและรายได้ประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไป และการกระจายอำนาจการคลังสู่ท้องถิ่นเพื่อกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค และกำหนด tax assignment ที่สนับสนุนให้ท้องถิ่นมีรายได้ของตนเอง

3) **ด้านการออม** สร้างฐานรายได้ที่มั่นคงสำหรับประชาชน โดยแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่กำหนดในแผนฯ เพื่อให้มีรายได้เพียงพอสำหรับออม การพัฒนาระบบการออมระยะยาว การพัฒนาระบบการออมเพื่อการชราภาพสำหรับแรงงานนอกระบบ การส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการออม และมีวินัยในการใช้จ่าย

4) **ด้านการดำเนินนโยบายการค้า และสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ** ร่วมกับประเทศพันธมิตรในการเจรจา WTO ให้มีการเปิดเสรีการค้าสินค้าเกษตร และไม่ให้เกิดความเสียเปรียบ การสนับสนุนภาคเอกชนให้ได้รับประโยชน์จากข้อตกลง FTA และมีกลไกในการลดผลกระทบด้านลบและช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบให้สามารถปรับตัวได้ เพิ่มบทบาทการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ภายใต้กรอบ ACMECS IMT-GT JDS และ GMS และผลักดันความร่วมมือของประเทศในภูมิภาคให้มีความก้าวหน้าสู่ EAC

(2.2) **ปรับโครงสร้างการผลิตให้ผลิตภาพการผลิตและการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศไทยให้สูงขึ้น** บนฐานความรู้และความเป็นไทย โดยใช้กระบวนการพัฒนาคัลเลอร์และห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) สนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพการผลิต ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อการถ่ายทอดทางเทคโนโลยี การไปลงทุนในต่างประเทศของนักธุรกิจไทยเพื่อสร้างผลตอบแทนที่ดี และการสร้างบรรยากาศทางการลงทุนภายในประเทศ ประกอบด้วยแนวทางหลัก ดังนี้

1) **ปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรให้ประเทศไทยมีความมั่นคงและความปลอดภัยด้านอาหาร (Food security and food safety)** เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลกเป็นแหล่งผลิตไฟเบอร์และวัสดุเพื่อสนับสนุนสาขาอื่นนอกจากการเป็นแหล่งผลิตอาหาร และสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตรที่มีโอกาสใหม่ เช่น พลังงานทดแทน (Bio-fuel) และสินค้าที่สอดคล้องกับรสนิยมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป

2) **ปรับโครงสร้างภาคอุตสาหกรรมให้เป็นฐานการผลิตระดับภูมิภาค/โลก สำหรับอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพสูง และวางรากฐานให้กับอุตสาหกรรมใหม่ที่มีศักยภาพและแนวโน้มที่ดี** บนพื้นฐานการสร้างมูลค่าโดยใช้องค์ความรู้/นวัตกรรม

3) **ปรับโครงสร้างภาคบริการ ให้เป็นแหล่งสร้างรายได้หลักของประเทศ** โดยอาศัยความโดดเด่นและหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นไทย เป็นจุดขายสำคัญในการขยายตลาดธุรกิจการท่องเที่ยว พร้อมทั้งขยายฐานการผลิตภาคบริการที่มีศักยภาพ เพื่อสนองความต้องการของตลาดกลุ่มลูกค้าและการดำเนินธุรกิจสมัยใหม่ โดยการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวไทย ให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของภูมิภาค และพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ เพื่อขยายตลาดธุรกิจบริการให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ได้แก่ บริการการศึกษานานาชาติ บริการสุขภาพ ธุรกิจค้าปลีก คำส่ง บริการทางการเงิน บริการประกันภัย ธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศ และธุรกิจภาพยนตร์ไทย เป็นต้น

4) **ส่งเสริมการลงทุนและการสร้างบรรยากาศการลงทุนที่เอื้ออำนวย** ให้สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตสู่การผลิตบนฐานความรู้และผลิตภาพการผลิตสูง

(2.3) **การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการลงทุน** ประกอบด้วย

1) **พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์เพื่อยกระดับคุณภาพการให้บริการ** ทั้งการเข้าถึงและการสร้างเครือข่ายการบริการที่มีความครอบคลุมทั่วถึง การลดหรือประหยัดต้นทุนการผลิต การลดต้นทุนด้านเวลาของประชาชนและภาคธุรกิจเอกชน และเพื่อเพิ่มความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ การพัฒนาเครือข่ายโลจิสติกส์ในประเทศให้เชื่อมโยงอย่างบูรณาการ ทั้งเครือข่ายภายในและการเชื่อมต่อไปสู่ต่างประเทศ โดยการพัฒนากระบวนการขนส่งเชื่อมโยงหลายรูปแบบ (Multimodal) ระบบการขนส่งสนับสนุน (Feeder) รวมทั้งศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้าตามจุดยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ภายในประเทศ รวมทั้งยกระดับประสิทธิภาพกระบวนการอำนวยความสะดวกทางการค้า และการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการโลจิสติกส์ในภาคการผลิตให้เชื่อมโยงถึงกันตลอดห่วงโซ่อุปทาน และพัฒนาธุรกิจการให้บริการโลจิสติกส์ บุคลากร และกลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์

2) **บริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐาน** โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ การยอมรับและความโปร่งใสในการดำเนินโครงการ และการส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุน (Public Private Partnership) และแข่งขันการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานมากขึ้น โดยมีการปรับปรุงระเบียบและกฎหมาย ให้มีความคล่องตัวและยืดหยุ่น โปร่งใส รวมทั้งเร่งรัดการจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลรายสาขา เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค และกำกับดูแลการแข่งขันที่โปร่งใสและเป็นธรรม

3) **บริหารองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ** ทั้งการสั่งสม การสร้าง การแพร่กระจายและการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีรวมทั้งการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ในเชิงพาณิชย์ และมีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมเข้าสู่เศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้ โดยการพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้สามารถรองรับกับเทคโนโลยีกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาครู อาจารย์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้มีคุณภาพและเพียงพอต่อการเรียนการสอน และการผลิตกำลังคนด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีคุณภาพ ตรงความต้องการของภาคการผลิตและบริการ เน้นให้ผู้ที่จบออกมาสามารถปฏิบัติงานได้ทันที รวมทั้งการพัฒนาและผลิตองค์ความรู้และเทคโนโลยี ด้วยการสนับสนุนการพัฒนากระบวนการได้มาซึ่งองค์ความรู้และเทคโนโลยี วิจัยและพัฒนา ตามศักยภาพของคนไทยและนำมาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

4) **เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและการพัฒนาพลังงานทางเลือก** เพื่อประหยัดเงินตราต่างประเทศในการนำเข้าพลังงาน ลดต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายในการเดินทางของประชาชน และลดมลพิษที่เกิดจากการใช้พลังงานในกระบวนการผลิตและการบริโภคของประชาชน โดยมีเป้าหมายที่จะเพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานทางเลือกเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8 ของการใช้พลังงานทั้งหมดเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ปริมาณแหล่งสำรองพลังงานของประเทศเพียงพอต่อความต้องการใช้ในระยะเวลา 50 ปี และลดสัดส่วนการใช้พลังงานต่อมูลค่าการผลิตภาคอุตสาหกรรม

5) **ปรับปรุงกฎหมาย และกฎระเบียบเพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ**

(2.4) เสริมสร้างศักยภาพและสร้างภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจฐานราก เพื่อกระจายความเจริญและรายได้ โดยการสร้างความมั่นคงของสถาบันครอบครัวด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน รายได้ และการออม การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยเฉพาะแหล่งน้ำ คุณภาพดิน ป่าไม้ ให้บริการโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา และสาธารณสุข การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและบริการทางการเงิน รวมทั้ง การแปลงสินทรัพย์เป็นทุนและกองทุนต่าง ๆ ในชุมชน การพัฒนาเทคโนโลยีและการบริหารจัดการทั้งเกษตร อุตสาหกรรม และบริการในท้องถิ่น อาทิ การพัฒนาพันธุ์พืช การออกแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด และปรับปรุงมาตรฐานการผลิต การพัฒนาวิสาหกิจของชุมชน และส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงโดยตรงกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดใหญ่ และการสนับสนุนให้ใช้แผนชุมชนให้เป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ที่เชื่อมโยงกับกลไกการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นและภูมิภาค รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบอาชีพและธุรกิจรายย่อยอยู่นอกระบบเข้าสู่ระบบ และให้การสนับสนุนและพัฒนาธุรกิจที่เข้าสู่ระบบแล้ว

(3) บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา

(3.1) ภาครัฐ สร้างความรู้ ความเข้าใจและให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบาย รัฐบาล แนวปฏิบัติ และบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องให้ถูกต้องชัดเจน รวมทั้งตัดสินใจในทางเลือกของผลประโยชน์ส่วนรวมระหว่างการเพิ่มรายได้จากการผลิต กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3.2) สถาบันการศึกษา เป็นแกนนำชุมชนในการนำทุนและการวิจัยที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาศึกษาวิจัยต่อยอด เพื่อรองรับการผลิตและสร้างภูมิคุ้มกันในพื้นที่

(3.3) ภาคธุรกิจเอกชน สนับสนุนการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานในสถานประกอบการให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น

(3.4) ภาคประชาชน มีส่วนร่วมในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสะท้อนความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดสรรงบประมาณและติดตามการทำงานของรัฐบาล

(3.5) สื่อมวลชน สร้างระบบการสื่อสารนโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการจากภาครัฐสู่ชุมชนในแต่ละระดับอย่างต่อเนื่องและตรงกับข้อเท็จจริง

4.3 การบริหารจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

(1) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง

“สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทั้งที่ใช้แล้วหมดไปหรือมีปริมาณไม่หมดสิ้น อันให้ประโยชน์โดยตรงในรูปของปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ น้ำ อากาศ แสงอาทิตย์ ดิน ป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ และสินแร่ เป็นต้น และการให้ประโยชน์ทางอ้อมในรูปของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต รวมทั้งการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุขของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ คุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ ปริมาณของเสียที่หลีกเลี่ยงจากการผลิตและการบริโภคที่จะไม่กระทบต่อคุณภาพชีวิต รวมตลอดทั้งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและควรค่าแก่ความภาคภูมิใจไปจนถึงชนรุ่นต่อ ๆ ไป เช่น ศิลปกรรม โบราณสถาน เป็นต้น”

ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป ทรัพยากรที่ใช้แล้วเกิดทดแทนได้ ทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่หมดสิ้น และคุณภาพสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่จะเป็นปัจจัยในการรักษาคุณภาพชีวิต เพื่อให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตอยู่อย่างเป็นปกติสุขได้ตลอดไป

(2) แนวทางบริหารจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีความสำคัญกับการบริหารจัดการให้ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคงความอุดมสมบูรณ์ เป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และเป็นฐานการดำรงชีวิตของคนไทยให้มีความสุขได้อย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

(2.1) การพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ

1) จัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อรวบรวมภูมิปัญญา สร้างบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาให้ชุมชนมีส่วนร่วม มีระบบคุ้มครองทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ

2) ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน โดยส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพ พัฒนาปมเพาะวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง

3) พัฒนาขีดความสามารถ และสร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ โดยพัฒนายกระดับวิสาหกิจชุมชน สร้างนวัตกรรมที่เป็นเอกลักษณ์จากฐานความเข้มแข็งภายในประเทศ ยกกระดับมาตรฐานความปลอดภัยของอาหาร สมุนไพร และผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ

(2.2) การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

1) จัดการฐานทรัพยากรโดยส่งเสริมสิทธิและกระบวนการมีส่วนร่วม มุ่งส่งเสริมสิทธิ บทบาทชุมชนในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร รวมทั้งส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร

2) ปกป้องฐานทรัพยากรเพื่อรักษาความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศ โดยปฏิรูประบบการจำแนกประเภทพื้นที่คุ้มครอง และจัดระบบการฟื้นฟูฐานทรัพยากรและระบบนิเวศที่สำคัญ

3) ปรับแบบแผนการผลิตและพฤติกรรมบริโภคเพื่อลดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและบริการให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคให้มุ่งสู่ความยั่งยืนให้มากขึ้น

4) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดมลพิษ และควบคุมกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต โดยควบคุมอุตสาหกรรมและกิจกรรมที่ก่อมลพิษสูง รวมทั้งสิ่งแวดล้อมเมือง ชยะ น้ำเสียและฝุ่นละออง

(3) บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา

(3.1) ภาครัฐ ปรับบทบาทจากผู้ควบคุม สั่งการ มาเป็นผู้ประสานงานและสนับสนุนให้ภาคส่วนต่างๆ มีบทบาทมากขึ้น บังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเอง

(3.2) ภาคธุรกิจเอกชน ต้องมีการทำธุรกิจโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพด้านนวัตกรรมและการตลาด และสนับสนุนการเงินแก่ชุมชนในการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

(3.3) องค์กรพัฒนาเอกชน/ภาควิชาการ เป็นพี่เลี้ยงในการสร้างองค์ความรู้และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมวิจัยและพัฒนา กับชุมชน และร่วมตรวจสอบการบริหารจัดการภาครัฐ

(3.4) ประชาชน/ชุมชน สำรวจปรับปรุงตนเองให้มีจิตสำนึก ร่วมในการวิจัยพัฒนา จัดทำฐานข้อมูล เรียนรู้ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ใหม่เพิ่มพูนความรู้เดิม รวมถึงทำความเข้าใจเรื่องสิทธิชุมชน เสริมสร้างบทบาทผู้นำชุมชน เข้าร่วมบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และร่วมตรวจสอบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ

(3.5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้ เพิ่มบทบาทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

(3.6) ภาคการเมือง ต้องสนับสนุนการกระจายผลประโยชน์ที่โปร่งใส ไม่ใช้อิทธิพลแทรกแซง สนับสนุนการนำแผนพัฒนาฯ ไปใช้ในแนวทางที่โปร่งใสอย่างจริงจัง

(3.7) สื่อมวลชน ควรผลิตสื่อที่สร้างสรรค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.4 การบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน

(1) ปรับโครงสร้าง กลไก และกระบวนการบริหารประเทศ โดยยึดหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วม เพื่อปรับโครงสร้างการบริหารจัดการให้เกิดการกระจายผลประโยชน์การพัฒนาอย่างเป็นธรรม มุ่งสู่สมดุลและยั่งยืน โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

(1.1) ปฏิรูประบบราชการอย่างต่อเนื่อง โดยปรับโครงสร้างระบบราชการ บทบาทภารกิจและขนาดให้มีความเหมาะสม พร้อมพัฒนาคุณภาพการให้บริการและยกระดับขีดความสามารถ และมาตรฐานการทำงานในระดับสูง

(1.2) ปรับระบบบริหารราชการในส่วนภูมิภาคให้มีประสิทธิภาพและบูรณาการ โดยสนับสนุนการนำระบบบริหารเชิงยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด ที่จัดกลุ่มตามศักยภาพสภาพภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมที่เอื้อต่อกัน และสนับสนุนการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ

(1.3) กระจายอำนาจการเงินการคลังและหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาและจัดเก็บรายได้ของตนเอง โดยเพิ่มประเภทและการปรับปรุงฐานรายได้ รวมทั้งวิธีการจัดเก็บรายได้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้พร้อมรับการถ่ายโอนภารกิจ สามารถจัดบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่า กำหนดมาตรฐานการให้บริการสาธารณะ และมาตรฐานจรรยาบรรณและการมีธรรมาภิบาลของผู้บริหาร

(1.4) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นพลังร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมติดตามตรวจสอบการบริหารพัฒนาในระดับท้องถิ่น จังหวัด และประเทศ ส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

(2) ปรับกระบวนการบริหารการพัฒนาประเทศอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้หลักการที่ยึดพื้นที่ ภารกิจ และบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนา โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

(2.1) ประสานความร่วมมือปรับบทบาทหน่วยงานในส่วนกลางให้สนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยปฏิบัติ โดยยึดพื้นที่ภารกิจและการมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานในแนวนอน ทำงานเป็นทีม ประสานแผนงาน – แผนเงิน – แผนคนอย่างมีบูรณาการ

(2.2) เปิดโอกาสให้ภาคีพัฒนานอกภาครัฐและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกระดับสามารถมีส่วนร่วมและเข้าถึงการกำหนดกติกา หลักการ นโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานโครงการของภาครัฐ ที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน ภายใต้การเปิดเผยข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และเพียงพอต่อการร่วมพิจารณาตัดสินใจของภาคีพัฒนา

(3) ปรับกระบวนการสรรหาการบริหารพัฒนาประเทศ เพื่อสร้างความเป็นธรรม และกระจายผลประโยชน์การพัฒนาสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมอย่างทั่วถึง โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

(3.1) ปรับวิธีคิด วิธีการทำงานของผู้จัดทำนโยบายยุทธศาสตร์ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องในกลไกระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ โดยต้องสร้างความรู้ความเข้าใจ ปลูกฝังค่านิยม จิตสำนึกให้ตระหนักในความสำคัญ ความจำเป็น และคุณค่าของการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศ นำไปสู่การกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมสามารถสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี

(3.2) ปรับระบบการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณให้กระจายลงสู่พื้นที่ในภูมิภาคอย่างเป็นธรรม เป็นระบบงบประมาณแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ และระบบที่ทันสมัย ปรับสู่ระบบอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งเตรียมความพร้อมให้จังหวัดสามารถเป็นหน่วยตั้งขอและรับการจัดสรรงบประมาณได้

(3.3) ปรับโครงสร้างและระบบกฎหมายให้ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ความสำคัญกับการปรับกฎหมายที่ส่งเสริมการผลิตและการตลาดของเศรษฐกิจชุมชน การเข้าถึงแหล่งทุนของเกษตรกร การปรับปรุงกฎหมายการจัดการดูแลใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งระบบกฎหมายภาษีอากรและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(4) เสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย ให้เกิดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคมไทย โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

(4.1) สร้างกระบวนการเรียนรู้ ปลุกฝังจิตสำนึก อุดมการณ์ค่านิยม วัฒนธรรมประชาธิปไตยให้กับประชาชนทุกกลุ่มอย่างจริงจังต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่ระดับสถาบัน ครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันท้องถิ่นและชุมชน สื่อมวลชนจนถึงระดับสถาบันการเมืองการปกครอง ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจตระหนักในคุณค่าความสำคัญของหลักประชาธิปไตย หล่อหลอมความรู้สึกทัศนคติและวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มให้ยอมรับกติกาการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย โดยเสริมสร้างกลุ่มแกนนำเป็นแกนหลักขับเคลื่อนด้วยขบวนการทางสังคม พร้อมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ พัฒนาจัดทำสื่อ กิจกรรมรณรงค์ ฝึกอบรม จัดเวทีสัมมนา รับฟังความเห็นจากประชาชน และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหลายรูปแบบ โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบและกลไกที่เหมาะสม ในการประสานดำเนินงานด้านวัฒนธรรมประชาธิปไตยในระดับจังหวัดและท้องถิ่น

(4.2) ส่งเสริมผู้นำในสังคมทุกระดับและผู้นำทางการเมืองยึด วัฒนธรรมประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงานเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมไทย โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ ให้กับผู้นำทุกระดับมีความเข้าใจ สามารถนำหลักประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลไปใช้ และถ่ายทอดสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคมชุมชนอย่างกว้างขวาง ควบคู่ไปกับการเชิดชูยกย่องผู้นำที่มีพฤติกรรมที่ดี มีธรรมาภิบาล และสนับสนุนให้มีระบบกลั่นกรองคนดี มีความสามารถ มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อประชาชนและส่วนรวมเข้ามามีการบริหารประเทศ รวมทั้งการจัดทำและประกาศใช้มาตรฐานทางจริยธรรมของนักการเมือง

(4.3) เพิ่มขยายกระบวนการประชาธิปไตยทางตรงแบบมีส่วนร่วมให้มากขึ้น เพื่อวางรากฐานสู่การเมืองภาคประชาชน โดยเพิ่มอำนาจแก่ประชาชนด้วยการขยายความคุ้มครอง ขยายสิทธิเสรีภาพให้แก่ประชาชนทั้งในระดับปัจเจก ระดับกลุ่มและชุมชน รวมถึงการคุ้มครองเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ยากไร้ด้วยโอกาส พร้อมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบเสรีภาพและความเสมอภาค ควบคู่กับการเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นอย่างมีคุณภาพ และส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมด้วยการเพิ่มพื้นที่สาธารณะในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีสิทธิในการเข้าร่วมกำหนดและตัดสินใจในนโยบายสาธารณะ เสนอและพิจารณากฎหมาย ซึ่งเป็นการวางรากฐานสู่กระบวนการประชาธิปไตยในระบบการเมืองภาคประชาชน อันเป็นกระบวนการการใช้อำนาจโดยตรงของประชาชนที่มากกว่าการเลือกตั้ง และไม่น้อยกว่าการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและตัดสินใจในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน

(4.4) เพิ่มประสิทธิภาพกลไกและกระบวนการตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐและการเมืองให้เข้มแข็ง มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยปรับกระบวนการทำงานขององค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและการเมืองให้เป็นระบบที่โปร่งใส เป็นธรรม มีความเป็นอิสระ ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพบุคลากร และเสริมสร้างบทบาทภาคประชาสังคมและกลไกสาธารณะอื่น รวมทั้งสื่อมวลชนให้มีความเข้าใจในสิทธิการตรวจสอบและมีส่วนร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและการเมือง และรายงานสู่สาธารณะอย่างถูกต้องเที่ยงตรง พร้อมทั้งส่งเสริมการศึกษาวิจัยหามาตรการรองรับป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบเชิงนโยบาย

5 การดำเนินการขั้นตอนต่อไป

5.1 การบูรณาการและจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์

ปัจจุบันสำนักงานฯ อยู่ระหว่างการบูรณาการและจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ที่จะขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติในระยะ 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมพร้อมทั้งบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแนวทางการบริหารจัดการประเทศ ให้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มีความสำคัญสูงและควรเร่งขับเคลื่อนให้เกิดผลทางปฏิบัติ โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

(1) มีความสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และกระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบบูรณาการที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา กล่าวคือ

(1.1) เป็นการพัฒนานี้คำนึง “คน” ทุกคน สร้างความเท่าเทียมให้แก่ทุกภาคส่วนของระบบเศรษฐกิจและสังคม และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

(1.2) เป็นการสร้างความแข็งแกร่งของรากฐานหรือโครงสร้างระบบต่างๆ ภายในชาติให้สามารถพึ่งตนเองได้ และลดการพึ่งพาจากภายนอก

(1.3) เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ประเทศพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่โลกาภิวัตน์ได้อย่างมั่นคง โดยเฉพาะการสร้างเศรษฐกิจฐานความรู้

(1.4) เป็นการเสริมสร้างธรรมาภิบาล คุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนและทุกระดับ

(2) มีความจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาความไม่สมดุลเชิงโครงสร้างของประเทศที่เรื้อรังสะสมมานาน โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบ

5.2 การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

เมื่อมีการจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์แล้ว จะได้มีการจัดทำรายละเอียดของทุกยุทธศาสตร์ดังกล่าวเพื่อขับเคลื่อนสู่ปฏิบัติในระยะ 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวทางการพัฒนาและบทบาทภาคีการพัฒนาที่ชัดเจน รวมตลอดทั้งกระบวนการ กลไก และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้หน่วยงานและภาคีการพัฒนาสามารถนำไปจัดทำแผนปฏิบัติต่อไป

ภาคผนวก

- ① **สถานการณ์การพัฒนาและทิศทางการปรับตัวของประเทศ**
- ② **การบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**
- ③ **การบริหารจัดการทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**
- ④ **การบริหารจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**

ภาคผนวก ①

สถานการณ์การพัฒนาและทิศทาง การปรับตัวของประเทศไทย

ภาคผนวก ①

สถานการณ์การพัฒนาและทิศทางการปรับตัวของประเทศ

1 บทนำ

ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาประเทศไทยได้การมีแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) ถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ประเทศไทยได้ยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศดีขึ้น คนไทยมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม การมุ่งขยายตัวทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง ได้นำไปสู่การพัฒนาที่ไม่พึงประสงค์ทางสังคม เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ขาดสมดุล และไม่ยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจที่ยังคงพึ่งพาปัจจัยภายนอกในสัดส่วนที่สูง ขณะที่เศรษฐกิจในประเทศยังไม่เข้มแข็งมากพอที่จะเป็นภูมิคุ้มกันได้มากนัก เช่นเดียวกับกับสังคมไทยที่ภูมิคุ้มกันเริ่มลดลง และกำลังเผชิญกับปัญหาสังคมที่มีความรุนแรง ซับซ้อนและเป็นปัญหาในรูปแบบใหม่ๆ มากขึ้น นอกจากนี้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเคยเป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาและการดำรงชีวิตของชุมชนและสังคมก็ได้รับผลกระทบจากการถูกใช้อย่างสิ้นเปลือง สะท้อนความไม่สมดุลของการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนในอนาคต

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ การพัฒนาเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภค มีผลต่อทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในอนาคต โดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความรุนแรงของผลกระทบอาจจะมากกว่าในอดีต เพราะระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นระบบเปิด และหากการพัฒนาประเทศยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุลและภูมิคุ้มกัน รวมทั้งนำทุนที่มีอยู่ในประเทศทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างจริงจังแล้ว การเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกจะยิ่งส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงและยั่งยืนในการพัฒนาประเทศไทยมากขึ้นได้ในอนาคต

2 สถานการณ์การพัฒนาประเทศ

2.1 ผลสำเร็จการพัฒนา

(1) ผลการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 - แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2504-2544)

ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7 ที่ผ่านมเศรษฐกิจไทยมีการสะสมทุนและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศขยายตัวจากระดับแสนล้านบาท ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 จนถึง 4.6 ล้านล้านบาทในปี 2539 มูลค่าการส่งออกสินค้าและบริการเพิ่มจาก 15 พันล้านบาท

ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เป็น 1.4 ล้านล้านบาท ขณะที่รายได้ต่อหัวประชากรเพิ่มจาก 2 พันบาท ต่อคนต่อปีในช่วงต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เป็น 7.5 หมื่นบาทต่อคนต่อปีในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 มูลค่าของทรัพย์สินถาวรที่มีอยู่ทั้งหมด หรือสต็อกทุนของประเทศเพิ่มจาก 1,927 พันล้านบาทในปี 2513 เป็น 10,852 พันล้านบาทในปี 2539 มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เชื่อมโยง เป็นเครือข่ายทั่วประเทศ ทั้งการขนส่งทางถนน รถไฟ ทางน้ำ และทางอากาศ รวมทั้งการพัฒนาด้าน สังคมที่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข ส่งผลให้คนไทยมี ชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายมากขึ้น นับเป็นความสำเร็จที่น่าภูมิใจ

อย่างไรก็ตาม พบว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวเกิดจากการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นฐานการผลิตหลัก และจากการขยายตัวของจำนวนประชากรและกิจกรรม ทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มาใช้ประโยชน์ โดยขาด การฟื้นฟูอย่างเหมาะสมได้ส่งผลให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดร่อยหรอและเสื่อมโทรมลงตามลำดับ ส่งผล ให้ค่าใช้จ่ายในการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งของภาครัฐ ภาคเอกชน และ ประชาชนทั่วๆ ไปเพิ่มขึ้น

ในมิติของสังคมพบว่า สังคมไทยเริ่มมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น แม้ในด้านหนึ่ง ของการพัฒนาช่วยให้คนมีคุณภาพจากการเรียนรู้และการศึกษาที่สูงขึ้น เกิดปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรม และความขัดแย้งในสังคมจากความเหลื่อมล้ำของรายได้และการแข่งขันทรัพยากรธรรมชาติ มากขึ้น ทำให้ได้ข้อสรุปการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7 ว่า **เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน** ซึ่งแม้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจจะบรรลุเป้าหมายการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่มี ความเสี่ยงด้านเสถียรภาพ และได้นำไปสู่ผลการพัฒนาที่ไม่พึงปรารถนาทางด้านสังคมทั้งปัญหา สุขภาพ อาชญากรรม และจริยธรรม รวมทั้งคนในสังคมส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างเป็น ธรรมจากกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่องกันมายาวนาน ซึ่งทำให้การพัฒนาไม่สามารถยั่งยืนอยู่ได้

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จึงได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาใหม่ โดยให้ ความสำคัญกับการพัฒนาคน ทั้งในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา และ ผู้ได้รับประโยชน์หรือผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา จึงเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่มี **“คนเป็น ศูนย์กลางการพัฒนา”** และมีกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการทุกด้านให้เชื่อมโยง โดยที่การพัฒนา เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตามโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่อ่อนแอและการขาดการเสริมสร้าง ภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ทำให้เศรษฐกิจไทยต้องประสบกับภาวะวิกฤตในปี 2540-2541 ดังนั้น ช่วง 2 ปี แรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เศรษฐกิจไทยหดตัวมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ถึงร้อยละ 10.8 ในปี 2541 ทำให้ต้องปรับแผนใหม่โดยให้ลำดับความสำคัญกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจให้กลับมาขยายตัวและมี เสถียรภาพเพื่อที่จะลดผลกระทบจากวิกฤตที่มีต่อคนและสังคม ตลอดจนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ ให้ความเข้มแข็งและสมดุลและปรับระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและโปร่งใส ซึ่งจากการ ดำเนินการแก้ไขอย่างต่อเนื่องในช่วงต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้ช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวจากภาวะ วิกฤตและมีความเข้มแข็งขึ้น แรงกดดันต่างๆ ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจโดยเฉพาะในด้านเสถียรภาพเริ่ม คลี่คลายและการแก้ไขปัญหาสถาบันการเงินมีความคืบหน้าตามลำดับ ภาวะเงินเฟ้อสูงถึงร้อยละ 8.1 ปรับตัวเหลือร้อยละ 1.6 ในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ยอดคงค้างหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ ของสถาบันการเงินทั้งระบบ (NPLs) ลดลงจากร้อยละ 45 ของสินเชื่อรวมในปี 2541 เหลือร้อยละ 10.4 ในปี 2544 ขณะที่สัดส่วนหนี้ต่างประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศลดลงจากร้อยละ 93.2

ในปี 2541 เหลือร้อยละ 58.4 ในปี 2544 ส่วนการพัฒนาคนและสังคมไทยได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพให้สูงขึ้นทั้งด้านการขยายหลักประกันสุขภาพ และหลักประกันทางสังคมและคุ้มครองแรงงาน รวมทั้งการฟื้นฟูให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจสามารถขยายตัวต่อไปได้เพื่อลดผลกระทบจากการว่างงาน จนทำให้ตลาดแรงงานเข้าสู่ภาวะปกติ ซึ่งส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยโดยรวมปรับตัวดีขึ้น

(2) ผลการพัฒนาประเทศในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้ยึดแนวคิดการพัฒนาแบบองค์รวมที่มี **“คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา”** ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และคงเน้นนำ **“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ รวมทั้งมุ่งวางรากฐานการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น ขณะเดียวกันได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยทุกคน

ผลการพัฒนาในช่วง 4 ปีแรกของแผน เศรษฐกิจไทยมีความเข้มแข็งมากขึ้นโดยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 5.8 ต่อปีสูงกว่าเป้าหมายเฉลี่ยที่กำหนดไว้ร้อยละ 4-5 ต่อปีในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 รายได้เฉลี่ยต่อคนตามราคาประจำปีเพิ่มขึ้นเป็น 109,554 บาทในปี 2548 ขณะที่เสถียรภาพทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับที่มั่นคง ดุลบัญชีเดินสะพัดเกินดุลเฉลี่ยร้อยละ 3.3 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) สูงกว่าเป้าหมายเฉลี่ยที่ขาดดุลได้ไม่เกินร้อยละ 1-2 ของ GDP และสัดส่วนหนี้ต่างประเทศต่อ GDP ลดลงจากร้อยละ 56 ในปี 2544 เหลือเพียงร้อยละ 33 ในปี 2548 เงินคงคลังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประเทศไทยมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในภาพรวมเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันคุณภาพชีวิตของคนไทยได้รับการพัฒนามีหลักประกันสุขภาพเพิ่มขึ้น อัตราการเจ็บป่วยลดลง ขณะที่อัตราการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น เป็นผลให้จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชาชนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ประชาชนมีชีวิตการทำงานที่ดีมีความมั่นคงในการทำงานเพิ่มขึ้น ทำให้มีความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตและมีโอกาสเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุขและการศึกษามากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ผลการพัฒนาที่ผ่านมายังมีจุดอ่อนหลายประการที่เกิดขึ้นและส่งผลต่อความมั่นคงยั่งยืนของเศรษฐกิจไทย โดยการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มุ่งตลาดส่งออกและการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้น แต่ต้องพึ่งพาการนำเข้าวัตถุดิบ สินค้าทุนและเครื่องจักร เทคโนโลยี และตลาดต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการนำเข้าน้ำมันที่ราคามีแนวโน้มสูงขึ้นจนส่งผลกระทบต่อราคาสินค้าและอัตราเงินเฟ้อ ส่งผลให้ขาดดุลการค้าในปี 2548 เป็นจำนวน 8.6 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญให้ดัชนีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในปี 2548 ปรับตัวลดลงจากปี 2545-2547 ขณะเดียวกันการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มุ่งใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ได้เพิ่มปริมาณของเสียและมลพิษที่เกินขีดความสามารถในการฟื้นตัวและการรองรับของระบบนิเวศ ส่งผลต่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และยังนำไปสู่ความขัดแย้งจากการแย่งชิงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ในอนาคต ส่วนในด้านความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ยังมีปัญหาหลายเรื่องที่ต้องเร่งการปรับปรุงอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพของคน ทั้งการที่ต้องเร่งปรับตัวด้านคุณภาพการศึกษาเพื่อเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ การสร้างความตระหนักในการดูแลสุขภาพที่ถูกต้องและลดพฤติกรรมเสี่ยงที่ทำลายสุขภาพ และการแก้ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

หากประเมินผลการพัฒนาประเทศในมิติของความสมดุล ความพอดี และการมีภูมิคุ้มกัน เพื่อให้เศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างมั่นคงและยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าการเติบโตดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสิ้นเปลือง ยังขาดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เน้นทางด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพและประสิทธิภาพของการใช้ ส่งผลให้ทุนต่างๆ ได้สูญหายหรือลดน้อยลงไปเป็นจำนวนมาก อีกทั้งทุนที่มีอยู่ก็ไม่ได้รับการเสริมสร้างให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศเท่าที่ควร

2.2 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง

เมื่อพิจารณาสถานการณ์ปัจจุบัน มีประเด็นสำคัญที่เป็นผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา ซึ่งอาจจะส่งผลต่อการพัฒนาในระยะต่อไป คือ

(1) ด้านเศรษฐกิจ

การขยายตัวของเศรษฐกิจไทยเกิดขึ้นบนพื้นฐานของการเร่งขยายตัวในเชิงปริมาณเป็นหลักและมุ่งเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันมากกว่าการสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจด้วยการพึ่งตนเอง และสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ จึงทำให้เกิดความไม่สมดุลและเป็นความเสี่ยง ทั้งในระดับภาพรวมและในสาขาการผลิตที่แท้จริง โดยเห็นได้จากการทุ่มเททรัพยากรในด้านต่างๆ ไปเป็นอันมาก แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง อีกทั้งการขยายตัวทางเศรษฐกิจไทยยังคงพึ่งพาปัจจัยภายนอกอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่เศรษฐกิจภายในประเทศขาดความเข้มแข็งอย่างเพียงพอ จึงเกิดความเสี่ยงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการใช้ทุนในด้านต่างๆ

(1.1) การพัฒนาทางเศรษฐกิจพึ่งพิงปัจจัยภายนอกมากเกินไป

■ ฐานเศรษฐกิจไทยเชื่อมโยงเศรษฐกิจโลกมากขึ้น แต่เป็นไปอย่างไม่สมดุล และพึ่งพิงภายนอก ผลการพัฒนาที่ผ่านมาได้สร้างฐานการผลิตที่กว้างและมีความหลากหลายทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรมและบริการประกอบกับความได้เปรียบการเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค และมีบรรยากาศการลงทุนที่ดี ทำให้เศรษฐกิจไทยเป็นระบบเปิดมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกจนมีบทบาทเป็นผู้ผลิตสินค้าและบริการที่สำคัญระดับโลก เช่น การเป็นผู้ส่งออกอาหารที่สำคัญ และมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามเป็นที่รู้จัก แต่สินค้าและบริการส่วนใหญ่ที่นำรายได้หลักเข้าประเทศยังเป็นการผลิตที่มุ่งใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรเพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัด จนเพิ่มปริมาณของเสียและมลพิษต่อระบบนิเวศมากขึ้น ทำให้ความสมดุลยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศลดลง นอกจากนี้ระบบเศรษฐกิจยังพึ่งพิงต่างประเทศมากเกินไป อาทิ การนำเข้าสินค้าทุน วัตถุดิบและกึ่งวัตถุดิบเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมถึงร้อยละ 70 ของการนำเข้าทั้งหมด เนื่องจากการพัฒนากิจกรรมการผลิตภายในประเทศเพื่อเชื่อมโยงการส่งออกยังไม่คืบหน้าเท่าที่ควร การพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 71,728 ล้านบาทในปี 2538 เป็น 114,310 ล้านบาทในปี 2547 ในด้านการค้าทั้งการนำเข้าและส่งออกพึ่งพิงอยู่กับประเทศหลักไม่กี่ประเทศเช่นสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป และจีน จึงส่งผลต่อความไม่สมดุลยั่งยืน (ขาดภูมิคุ้มกัน) และต้องเผชิญความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของโลกแห่งการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้น

■ การออมของประเทศยังไม่สามารถเพิ่มขึ้นทันต่อความต้องการเงินเพื่อการลงทุนขณะที่ความต้องการเงินลงทุนโครงสร้างพื้นฐานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นการออมโดยรวมของประเทศ (Gross National Saving) ได้ลดลงจากระดับสูงสุดที่ร้อยละ 35 ของ GDP มาอยู่ที่ร้อยละ 30 ของ GDP ในระหว่างปี 2542-2546 โดยเฉพาะสัดส่วนการออมภาคเอกชนต่อ GDP ลดลงจากร้อยละ 12.6 ในปี 2541 เหลือร้อยละ 9.6 ในปี 2546 ในขณะที่สัดส่วนการลงทุนภาคเอกชนต่อ GDP เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนับแต่ปี 2541 จากร้อยละ 12.7 เป็นร้อยละ 18.9 ในปี 2547 แม้ว่าภาครัฐจะมีบทบาทการออมที่เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 4.5 ในปี 2541 เป็นร้อยละ 8.0 ในปี 2547 ซึ่งเป็นระดับที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการลงทุนในอนาคต นอกจากนี้การระดมทุนของประเทศยังพึ่งพาระบบธนาคารพาณิชย์มากกว่าการระดมทุนจากตลาดทุนมาก รวมทั้งการใช้ตราสารหนี้ระดมทุนของภาคเอกชนยังมีสัดส่วนน้อย อีกทั้งตลาดหุ้นไทยยังมีการซื้อหุ้นแบบเก็งกำไรในสัดส่วนสูง นักลงทุนต่างชาติมีอิทธิพลต่อความเคลื่อนไหวของราคามาก

■ เศรษฐกิจไทยพึ่งพาพลังงานเพิ่มขึ้นในระดับสูง ความต้องการใช้พลังงานของประเทศมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ขณะที่พลังงานที่ผลิตได้ในประเทศไม่เพียงพอต้องอาศัยการนำเข้า โดยพลังงานส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นการนำเข้าน้ำมันดิบมากที่สุด(ร้อยละ 90 ของปริมาณนำเข้าพลังงานทั้งหมด) ดังนั้นจากการที่แนวโน้มราคาน้ำมันในตลาดโลกที่เพิ่มสูงมากจึงทำให้มีความเสี่ยงต่อฐานะดุลบัญชีเดินสะพัดและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น นอกจากนี้มีข้อมูลที่แสดงถึงประสิทธิภาพการใช้พลังงานที่ลดลง ประกอบกับสัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนต่อพลังงานทั้งหมดมีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้การพัฒนาพลังงานทดแทนในประเทศก็ไม่สามารถตอบสนองเป็นตัวเลือกที่ทิศทางการใช้พลังงานของประเทศเป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน ดังนั้นการแสวงหาพลังงานทดแทนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญในอนาคต

(1.2) คุณภาพและประสิทธิภาพการผลิตยังมีจุดอ่อนที่ต้องเร่งปรับปรุงเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขัน

■ ประสิทธิภาพการผลิตยังอยู่ในระดับต่ำโดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมที่การขยายตัวอาศัยการเพิ่มปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิตจากที่ดินและแรงงานทำให้ผลิตภาพการผลิตรวม(TFP)ในภาคเกษตรลดลงเฉลี่ยร้อยละ 1.25ต่อปีในช่วงปี2545-2547 ซึ่งไม่เป็นไปตามเป้าหมายของแผนพัฒนาฉบับที่ 9ที่กำหนดให้เพิ่มร้อยละ 0.5 ยิ่งไปกว่านั้นการส่งออกผลผลิตยังเป็นไปเพื่อขายในรูปวัตถุดิบและการแปรรูปสินค้าขั้นต้นโดยขาดการสร้างมูลค่าเพิ่ม(Value Creation)จากนวัตกรรมและภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้มีมูลค่าเพิ่มที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังมีความอ่อนด้อยในเรื่องมาตรฐานและคุณภาพสินค้าและบริการทั้งในภาคการผลิต ภาคบริการและภาคการเงิน จึงต้องเร่งปรับโครงสร้างการผลิตให้เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับภาคการผลิต

■ ปัจจัยหลักด้านโครงสร้างพื้นฐานยังมีจุดอ่อน โดยแม้โครงสร้างพื้นฐานทั่วไป (เช่นถนน รถไฟ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ฯ) จะมีอยู่ครอบคลุมทั่วประเทศตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจได้ในเชิงปริมาณ แต่ยังคงขาดประสิทธิภาพและการเชื่อมโยงที่เป็นระบบทำให้ไม่ประหยัดและมีต้นทุนสูง ขณะที่ยังมีความต้องการเงินลงทุนสูงเพื่อการพัฒนาในระยะต่อไป ส่วนโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมของไทยต่างอยู่ในระดับต่ำและตกเป็นรองประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคู่แข่งทางการค้า อาทิ ความสามารถในการซึมซับเทคโนโลยี (Technology Absorption)ที่ต่ำกว่าสิงคโปร์ เกาหลีและมาเลเซีย มีปัญหาการขาดแคลนนักวิจัย ครูอาจารย์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีสัดส่วนนักวิจัยต่อประชากร

เพียง 2.87 คนต่อประชากร 1 หมื่นคนในปี 2546 เทียบกับสิงคโปร์ที่มีสัดส่วนนักวิจัยต่อประชากร 47.8 คนต่อประชากร 1 หมื่นคน นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายการวิจัยและพัฒนาอยู่ในระดับเพียงร้อยละ 0.26 ของ GDP ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดในแผน (เท่ากับร้อยละ 0.4 ของ GDP) ฯลฯ เป็นต้น ล้วนชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องเร่งลงทุนพัฒนาฐานความรู้และนวัตกรรม ตลอดจนความสามารถทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศเพื่อสร้างมูลค่า ความมั่งคั่งและคุณภาพชีวิตให้กับคนในประเทศ

■ **แรงงาน/ทรัพยากรมนุษย์ยังปรับตัวไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลง**
 โดยความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรม บริการและโลจิสติกส์ของประเทศต้องการแรงงานที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าลดลงเนื่องจากคุณภาพการศึกษาและผลิตภาพแรงงานค่อนข้างต่ำ ความต้องการแรงงานในระดับพื้นฐานส่วนใหญ่มุ่งไปที่ระดับมัธยมปลายหรือต่ำกว่า แต่แรงงานที่จบการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษาเพิ่มเพียงเล็กน้อยจากร้อยละ 38.0 ในปี 2546 เป็นร้อยละ 39.8 ในปี 2548 ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ 50 ในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฉบับที่ 9 จึงยังเป็นจุดอ่อนอย่างมากต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

(1.3) **ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจยังเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญของประเทศ** ถึงแม้ว่าปัญหาความยากจนได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่องจนลดความรุนแรงไปมาก และการกระจายรายได้โดยรวมมีแนวโน้มดีขึ้น จากการที่เศรษฐกิจขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 9 ประกอบกับการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจจากหลักรัฐ ที่มุ่งสร้างงาน เพิ่มรายได้ และลดรายจ่าย ส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น ปัญหาความยากจนได้ลดลงอย่างรวดเร็วจากสัดส่วนคนจนร้อยละ 21.3 ของประชากรทั้งประเทศ ในปี 2543 ลดลงเป็นร้อยละ 15.5 หรือคิดเป็นจำนวนคนจน 9.5 ล้านคน ในปี 2545 และลดลงต่อเนื่องเหลือเพียงสัดส่วนร้อยละ 12.0 ในปี 2547 คิดเป็นจำนวนคนจน 7.5 ล้านคน แต่การกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรมยังเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ โดยผลการพัฒนายังคงกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและภาคกลางกว่าร้อยละ 70 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ ความแตกต่างรายได้เฉลี่ยต่อหัวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำสุดกับกรุงเทพมหานครยังคงห่างกันถึง 8 เท่า นอกจากนี้แม้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ระหว่างกลุ่มคนจนที่สุดและกลุ่มคนรวยที่สุด จะลดลงจาก 13.1 เท่าในปี 2545 เหลือเป็น 12.8 เท่าในปี 2547 แต่กลุ่มคนที่รวยสุตร้อยละ 20 หรือคิดเป็นประชากรเพียงหนึ่งในห้าของประเทศ ยังมีรายได้รวมกันเกินกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้รวมทั้งหมดของประเทศ

(2) สถานการณ์ด้านสังคม

การพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง คนไทยมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับน่าพึงพอใจ แต่ผลของการพัฒนาได้สะท้อนให้เห็นปัญหาในสังคมไทยที่ชัดเจน ส่วนหนึ่งอาจเกิดจาก “คุณภาพคน” ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนา ยังมีคุณภาพไม่สอดคล้องกับทิศทางและความต้องการของประเทศ คนไทยยังไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ทั้งคุณภาพการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศมากเท่าที่ควร ทั้งยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในประเทศมาเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองมากนัก ส่งผลให้ภูมิคุ้มกันของคนและสังคมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์ลดน้อยลง

(2.1) การพัฒนาศักยภาพของคนเป็นไปในเชิงปริมาณมากกว่าด้านคุณภาพ

■ การพัฒนาทางการศึกษาของประเทศเป็นการเติบโตในด้านปริมาณ แต่คุณภาพของการศึกษาซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญไม่แข็งแกร่งเพียงพอที่จะทำให้การพัฒนาที่มีความมั่นคง จะเห็นได้จากจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชาชนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 7.4 ปี ในปี 2544 เป็น 8.5 ปี ในปี 2548 แต่ก็ยังไม่ถึงระดับการศึกษาภาคบังคับและพบว่ายังต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านในแถบเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี และสิงคโปร์ ที่ประชากรมีการศึกษาเฉลี่ยประมาณ 10 – 12 ปี รวมทั้งงบประมาณ และอัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 82.1 และ 59.0 ในปี 2544 เป็นร้อยละ 97.0 และ 64.9 ในปี 2548 ตามลำดับ ตลอดจนระดับการศึกษาของแรงงานไทยก็มีแนวโน้มสูงขึ้น ในขณะที่คุณภาพการศึกษาที่วัดจากผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็กนักเรียนไทยลดลง กล่าวคือคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบ 3 วิชาหลัก (ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์) ในปี 2548 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ลดลงจากร้อยละ 43.89 ในปี 2544 เหลือร้อยละ 38.61 นอกจากนี้ภาครัฐยังมีแนวโน้มในการส่งเสริมงบประมาณด้านการวิจัยและพัฒนาลดลงจากร้อยละ 0.17 ของ GDP ในปี 2544 เหลือ ร้อยละ 0.15 ของ GDP ในปี 2546 ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการปรับแนวทางการพัฒนาการศึกษาให้สมดุลทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ

■ การจัดการศึกษายังหละหลวมเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีของสังคมได้ไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงและไม่ตอบสนองต่อแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนไทยและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดหลักสูตรการศึกษาและกระบวนการเรียนการสอนมีลักษณะแยกส่วนจากสังคมและชุมชน ยังมุ่งในด้านการพัฒนาวิชาความรู้ให้ความสำคัญกับประกาศนียบัตรหรือใบรับรองผลการศึกษามากกว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่ดั่งาม เด็กและเยาวชนบางส่วนจึงมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ขาดการเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ขาดความกตัญญูรู้คุณ ในขณะเดียวกันยังขาดการรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตได้นิยมใช้อารมณ์และความรุนแรงมากกว่าเหตุและผลและหันไปนิยมและซึมซับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น โดยปราศจากการรู้เท่าทัน ทั้งปัญหาพฤติกรรมทางเพศ ความรุนแรง ยาเสพติด รวมทั้งหันไปให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม เงินตรา และค่านิยมต่างชาติ ทำให้ระบบคุณค่าที่ดีของสังคมไทยเสื่อมถอยลงมาก ในขณะเดียวกันภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ค่อยๆ ขาดการสืบสานอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากคนรุ่นใหม่สนใจเรียนรู้น้อย ประกอบกับความเชื่อในบางพื้นที่ที่ไม่ให้ถ่ายทอดความรู้สู่คนอื่น ๆ การขาดการต่อยอด และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและเกิดประโยชน์ในวงกว้าง

■ การพัฒนาการเรียนรู้ของคนไทยในภาพรวม เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ยังมีเพียงครึ่งหนึ่งของทั้งประเทศ และช่องว่างการเรียนรู้ระหว่างคนในเมืองและชนบทอยู่ในระดับที่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน ถึงแม้สัดส่วนผู้ที่มีการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่แผนฯ 8 เป็นต้นมา แต่ว่าอัตราการเพิ่มขึ้นไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก สัดส่วนประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปสำเร็จการศึกษาชั้น ป.6 หรือเทียบเท่าขึ้นไปต่อประชากรในวัยเดียวกัน โดยมีความสามารถในการอ่านเขียนและคำนวณในเบื้องต้น ตลอดจนสามารถนำความรู้ความสามารถและทักษะไปปรับใช้การทำงานและดำเนินชีวิตประจำวัน และนำไปสู่การคิดเป็นทำเป็น ตลอดจนมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ในที่สุด มีอัตราเพียงร้อยละ 60 ของประชากรเท่านั้น นอกจากนั้น เมื่อพิจารณารายภูมิภาคพบว่า ในเขตกรุงเทพมหานครมีอัตราการเรียนรู้สูงที่สุด เมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ ดังนั้น

รัฐบาลควรเร่งกระจายนโยบาย และงบประมาณทางการศึกษาไปสู่ภูมิภาค เพื่อลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้น เพื่อให้ประชาชนในทุกภาคส่วนของประเทศได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน

■ **องค์ความรู้ของคนไทยยังไม่พร้อมที่จะเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ได้อย่างเหมาะสม** ถึงแม้ว่าการสร้างองค์ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นผลผลิตจากการวิจัยและพัฒนาเพิ่มขึ้น แต่การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์อยู่ในระดับต่ำ โดยจำนวนสิทธิบัตรทั้งหมดที่จดทะเบียนในประเทศไทยคิดเป็นสัดส่วน 0.4 ของสิทธิบัตรทั่วโลก และร้อยละ 77 เป็นการขอจดทะเบียนโดยชาวต่างชาติ ในช่วงปี 2545-2546 สิทธิบัตรการประดิษฐ์ของคนไทยส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาเทคโนโลยีขั้นต้น การสร้างมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการมีสิทธิบัตรจึงไม่สูงนัก นอกจากนี้ ยังพบว่ารูปแบบการนำองค์ความรู้มาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ยังอยู่ในระดับต่ำ คือ เป็นอันดับที่ 30 จาก 52 ประเทศ ในขณะที่สิงคโปร์ เกาหลีและมาเลเซียอยู่ในอันดับที่ 5 10 และ 14 ตามลำดับ

(2.2) สุขภาพของคนไทยโดยรวมดีขึ้น แต่ยังมีพฤติกรรมเสี่ยงที่ทำลายสุขภาพ ถึงแม้สุขภาพอนามัยโดยรวมของคนไทยอยู่ในระดับดีขึ้นมาตลอดอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นผลมาจากคนไทยสามารถเข้าถึงบริการประกันสุขภาพในทุกรูปแบบเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 78.2 ของประชากรทั้งประเทศในปี 2544 เป็นร้อยละ 93.7 ในปี 2546 และร้อยละ 96.3 ในปี 2548 อย่างไรก็ตาม หลักประกันสุขภาพที่ขยายเพิ่มขึ้น ก็ไม่ได้มีส่วนสร้างสุขภาพที่ดีของประชาชนเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความตระหนักและขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการทำลายสุขภาพ เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มสุราจัด การใช้ชีวิตในสถานบันเทิง การขาดการออกกำลังกาย การนิยมบริโภคอาหารไม่ถูกสุขลักษณะ การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีมลภาวะ เป็นต้น ทำให้อัตราการเจ็บป่วยเพิ่มขึ้นเป็นลำดับจากร้อยละ 15.1 ในปี 2544 เป็นร้อยละ 19.7 ในปี 2548 โดยเจ็บป่วยด้วยโรคหัวใจสูงเป็นอันดับหนึ่งของการเจ็บป่วยทั้งหมด โดยเพิ่มขึ้นจาก 317.67 ต่อประชากรแสนคน ในปี 2544 เป็น 503.10 ต่อประชากรแสนคน ในปี 2547 รองลงมา ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูงและเบาหวาน ขณะเดียวกันโรคเครียด วิตกกังวล และซึมเศร้าจากสาเหตุต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น รวมไปถึงภาวะโรคอ้วนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกกลุ่มอายุ การสร้างสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจให้เกิดขึ้นในสังคมในระยะต่อไปจะต้องสร้างความตระหนักในการเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรง การดำรงชีวิตอยู่ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ให้ความสำคัญกับการออกกำลังกาย การบริโภคที่ถูกสุขลักษณะ การลดมลภาวะและสารพิษต่าง ๆ

(2.3) คนไทยมีชีวิตการทำงานดีขึ้นจากสถานการณ์การจ้างงานเพิ่มขึ้น การขยายตัวของเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้นและแนวโน้มการปรับเปลี่ยนโครงสร้างภาคการผลิต ทำให้ตลาดแรงงานมีความต้องการแรงงานในภาคนอกเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น เป็นผลให้สัดส่วนผู้มีงานทำเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 57.8 ของผู้มีงานทำในปี 2544 เป็นร้อยละ 61.5 ในปี 2548 ทำให้อัตราการว่างงานลดลงอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 3.23 ในปี 2544 เหลือร้อยละ 10.72 ในปี 2548 โดยปัญหาการว่างงานได้ลดลงทั้งในเขตชนบท และในเขตเมือง สำหรับในกลุ่มผู้ที่ว่างงานนั้น พบว่า การว่างงานในกลุ่มผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า แม้จะเป็นกลุ่มที่มีปัญหาการว่างงานมากที่สุด แต่มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ช่วงปลายแผนฯ 8 จากจำนวนผู้ว่างงาน 6.1 แสนคน ในปี 2544 ลดลงเหลือ 2.37 แสนคน ในปี 2548 ขณะที่ปัญหาการว่างงานในกลุ่มผู้มีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยกลับเพิ่มขึ้นจากจำนวนผู้ว่างงาน 1.04 แสนคน ในปี 2544 เป็น 1.2 แสนคน ในปี 2547 ก่อนที่จะลดลงเหลือ 1.04 แสนคนในปี 2548

(2.4) สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของคนไทยอยู่ในระดับดี เนื่องจากปัญหาเสพติดลดลงความรุนแรงลง แต่ยังมีปัญหาในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อุบัติภัย และภัยพิบัติ สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตโดยรวมของคนไทยดีขึ้น เป็นผลมาจากปัญหาเสพติดที่ลดลงมา จากการที่ภาครัฐให้ความสำคัญกับการปราบปรามยาเสพติดอย่างจริงจัง ทำให้จำนวนคดียาเสพติดลดลงจาก 4.4 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2544 เป็น 1.2 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2547 อย่างไรก็ตามปัญหาคดีอาชญากรรมที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นยังเป็นภัยคุกคามต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนไทยทุกประเภท (เฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ คดีประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย เพศ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน) ยังคงเพิ่มขึ้นอย่างน่าเป็นห่วงจาก 1.6 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2544 เป็น 2.0 และ 2.1 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2547 และปี 2548 ตามลำดับ นอกจากนี้คนไทยยังต้องประสบกับความสูญเสียจากภัยพิบัติและอุบัติเหตุเป็นมูลค่าสูงอย่างต่อเนื่องทุกปี และต้องเผชิญกับปัญหาสภาวะแวดล้อมที่มีมลพิษและปริมาณขยะที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี

(2.5) สถาบันหลักทางสังคมอยู่ในสภาพอ่อนแอและมีบทบาทในการสร้างทุนมนุษย์ลดลง โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมไม่สามารถทำหน้าที่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยมให้แก่เด็กและเยาวชนได้อย่างสมบูรณ์ อัตราการหย่าร้างอยู่ในระดับค่อนข้างสูงอย่างต่อเนื่องจาก 4.4 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2544 เป็น 5.0 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2548 เพราะมีปัจจัยเสี่ยงหลายประการ โดยเฉพาะการขาดความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่ ปัญหาบิบบันทางเศรษฐกิจและสังคม มีครอบครัวกว่าร้อยละ 40 ที่ไม่มีความสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ในขณะที่สถาบันการศึกษาก็มุ่งพัฒนาเฉพาะความรู้ตามค่านิยมในสังคมที่ให้ความสำคัญกับปริมาณเด็กที่เข้าเรียนมากกว่าคุณภาพของการศึกษา การปรับใช้ความรู้จากการศึกษา เพื่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่ดั่งาม ในส่วนสถาบันศาสนาซึ่งมีศาสนสถานมากกว่า 3 หมื่นแห่งทั่วประเทศ ก็อยู่ในภาวะขาดความน่าเชื่อถือที่จะใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ผู้เผยแพร่หลักคำสอนบางส่วน(พระสงฆ์)เองก็มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ ศรัทธา รวมทั้งสถาบันการเมืองการปกครองยังมีลักษณะการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์ ขาดการบูรณาการในการกิจของหน่วยงานต่างๆ และสถาบันธุรกิจเอกชน มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมมากขึ้น แต่ก็มีเฉพาะธุรกิจขนาดใหญ่ และกิจกรรมส่วนใหญ่เน้นไปที่การส่งเสริมการศึกษา รองลงมาเป็นการพัฒนาสังคม มีทั้งการบริจาคเงินและสิ่งของ การรักษาสภาพแวดล้อม ในขณะที่สถาบันสื่อ ยังมีบทบาทน้อยในการกระตุ้นสังคมในทางสร้างสรรค์ บางกรณีขาดการกลั่นกรองข้อเท็จจริงหรือไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม นอกจากนี้บางประเภทยังชี้นำไปสู่พฤติกรรมและค่านิยมที่ขัดต่อวัฒนธรรมไทย ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา ความอ่อนแอของสถาบันสำคัญๆ ทางสังคม ทำให้ขาดพลังในการพัฒนาประเทศ ทำให้คนไทยขาดภูมิคุ้มกัน

(2.6) วัฒนธรรมและค่านิยมที่ดั่งามซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันของสังคมไทยเริ่มเสื่อมถอย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่หันไปชื่นชอบวัฒนธรรมแบบใหม่ รับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น ขณะที่วัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลยและมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ ขาดการสืบสานอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับระบบคุณค่าที่ดั่งามของไทยที่เสื่อมถอยลง ทั้งเรื่องจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และปฏิสัมพันธ์ ระบบคุณค่าที่ดั่งามที่ลดน้อยลง ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของคนในสังคมไทยให้สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม จะมีผลต่อการเสื่อมถอยทางจริยธรรม และวัฒนธรรมซึ่งนำไปสู่ประเด็นปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา

(2.7) การบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทยในภาพรวมดีขึ้น การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบยังห่างไกลความสำเร็จแต่มีความหวังในภาคประชาชนมากขึ้น ตั้งแต่ภายหลังการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 ภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนได้พยายามผลักดันและเสริมสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งการดำเนินงานมีความก้าวหน้าค่อนข้างมาก โดยส่วนของภาคราชการนั้นได้มีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย ส่วนภาคเอกชนได้มีแนวทางและมาตรการเสริมสร้างบรรษัทภิบาลที่ดี ประกอบกับรัฐธรรมนูญ 2540 ได้วางกลไกตรวจสอบถ่วงดุลภาคราชการและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก จึงทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนามีแนวโน้มดีขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งการมีส่วนร่วมในด้านการเมือง โดยสถิติการเลือกตั้งร้อยละ 72.6 ในปี 2548 เป็นอัตราสูงสุดในตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยการจัดทำแผนชุมชนเพิ่มมากขึ้นก็เป็นสัญญาณที่ดีตัวหนึ่งในการส่งเสริมการกระจายอำนาจและความเสมอภาคระหว่างคนเมืองกับคนชนบท ให้คนในท้องถิ่นสามารถร่วมบริหารจัดการท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติของตนตามความเหมาะสมและศักยภาพที่มี อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมดังกล่าวยังจำกัดอยู่ในระดับชุมชนและบางกิจกรรมเท่านั้น แต่กล่าวได้ว่ามีช่องทางเป็นไปได้หรือมีโอกาสที่จะพัฒนาระดับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้เพิ่มขึ้นในอนาคต

(3) สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาที่ผ่านมา ประเทศไทยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อมุ่งสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยแบบแผนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมาจากการขยายตัวของการผลิตและการบริโภค เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้อย่างสิ้นเปลืองต่อเนื่องเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน อันเป็นการลดทอนทั้งปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นฐานที่แท้จริงของการพัฒนาที่ยั่งยืน

(3.1) ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้เพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจจนขาดความสมบูรณ์

■ พื้นที่ป่าไม้ลดลงจนกระทบต่อระบบนิเวศ โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจและเป็นที่อยู่อาศัยมีแนวโน้มสูงขึ้น ทำให้ต้องสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ไปเป็นจำนวนมาก จากที่เคยมีอยู่ถึง 171.02 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2504 เหลือประมาณ 104.8 ล้านไร่หรือร้อยละ 32.6 ของพื้นที่ประเทศในปี พ.ศ. 2546 ต่ำกว่าระดับที่จะรักษาสมดุลของระบบนิเวศไว้ได้ซึ่งควรจะมีพื้นที่ป่าไม้น้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ

■ ทรัพยากรน้ำมีแนวโน้มที่จะขาดแคลนสูงขึ้น จากปริมาณน้ำฝนที่ประเทศไทยได้รับประมาณ 800,000 ล้านลูกบาศก์เมตร/ปี โดยร้อยละ 25 หรือประมาณ 200,000 ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นน้ำท่าที่ไหลอยู่ตามแม่น้ำ ลำธาร แต่ความสามารถเก็บกักในแหล่งเก็บน้ำที่สร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้งานได้ในฤดูแล้งมีเพียง 51,100 ล้านลูกบาศก์เมตร หรือ 1 ใน 4 ของปริมาณน้ำท่ารายปีเท่านั้น ขณะที่ประมาณการความต้องการใช้น้ำของประเทศจะเพิ่มขึ้นจาก 92,736 ล้านลูกบาศก์เมตร ในปี 2548 เป็นประมาณ 114,487 ล้านลูกบาศก์เมตรในปี 2552 บ่งชี้ว่าความรุนแรงของปัญหาการขาดแคลนน้ำจะเพิ่มขึ้น อันเป็นเหตุสร้างความขัดแย้งชิงน้ำระหว่างภาคการผลิต และ

ระหว่างชนบทและเมือง นอกจากนี้การขาดแคลนน้ำพื้นผิวดินส่งผลให้มีการขุดเจาะน้ำบาดาลมาใช้ในปริมาณมาก ซึ่งทำให้เกิดปัญหาแผ่นดินทรุดตามมา

■ **ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมมากขึ้นจากการใช้ที่ดินไม่ถูกต้องตามศักยภาพ** ก่อให้เกิดปัญหา เช่น การชะล้างพังทลายของดิน ดินขาดอินทรีย์ และปัญหาที่เกิดจากสภาพธรรมชาติของดินร่วมกับการกระทำของมนุษย์ เช่น ดินเค็ม ดินเปรี้ยว โดยที่ดินที่มีปัญหาเพิ่มขึ้นจาก 182.1 ล้านไร่ เป็น 192.7 ล้านไร่ ในระหว่างปี 2532-2544 หรือคิดเป็นร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด สำหรับพื้นที่ถือครองทางการเกษตรซึ่งมีประมาณ 112 ล้านไร่ มีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมกับศักยภาพถึงร้อยละ 40 และเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรเฉลี่ยต่อคนลดลงจาก 21.0 ไร่ ในปี 2536 เป็น 19.3 ไร่ ในปี 2546 ในขณะที่ความต้องการพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น แต่พื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยลดลง รวมทั้งความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลงมากขึ้น ทำให้ต้องเพิ่มผลผลิตโดยใช้สารเคมี และเกิดปัญหาการตกค้างของสารเคมีในดิน

■ **ความสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงและชายฝั่งลดปริมาณลงอย่างมาก** สาเหตุสำคัญเนื่องจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อาทิ การทำประมงเกินศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ การใช้วิธีการหรือเครื่องมือประมงที่ทำลายล้างทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างรุนแรง รวมทั้งการท่องเที่ยวที่ขาดการอนุรักษ์ การปล่อยของเสียและน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนลงสู่ชายฝั่งและท้องทะเล นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมงและชายฝั่ง ป่าชายเลนเหลือประมาณ 1.58 ล้านไร่ในปี พ.ศ.2543 เกือบครึ่งหนึ่งมีสภาพที่เสื่อมโทรม ความสามารถในการจับสัตว์น้ำในอ่าวไทยลดลง จากที่เคยจับได้ 298 กิโลกรัมต่อชั่วโมงในปี 2504 ลดลงเหลือ 62.10 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ในปี 2527 และลดลงเหลือเพียง 23 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ในปี 2546

■ **ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพลดลงรวดเร็ว** ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก อยู่ในลำดับต้นๆ ของโลก แต่ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศกำลังถูกทำลายอย่างรวดเร็ว สาเหตุสำคัญมาจากการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบจนเกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ ทำให้อัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตเพิ่มขึ้น ประเทศไทยมีชนิดพันธุ์สัตว์ที่สูญพันธุ์ไปแล้วถึง 14 ชนิด และมีรายชื่อสัตว์และพันธุ์พืชในบัญชีที่ใกล้จะสูญพันธุ์ถึง 684 ชนิด

(3.2) **ทรัพยากรธรรมชาติขาดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการฟื้นฟูเพื่อทดแทน** ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ไปแล้วประมาณ 67 ล้านไร่ โดยในช่วงระหว่างปี 2504-2532 พื้นที่ป่าไม้ลดลงในอัตราเฉลี่ย 2.9 ล้านไร่ต่อปี แต่ภายหลังกนโยบายการยกเลิกสัมปทานป่าไม้ ทำให้ช่วงระหว่างปี 2532-2547 แนวโน้มการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยลดลงเหลือประมาณ 0.78-1.0 ล้านไร่ต่อปี แต่การปลูกป่าทดแทน สามารถดำเนินการได้เพียง 3.4 ล้านไร่ หรือเฉลี่ยปลูกป่าทดแทนได้เพียงปีละ 0.68 ล้านไร่หรือร้อยละ 87 ของอัตราการสูญเสียเท่านั้น ซึ่งไม่ทันต่ออัตราการสูญเสียที่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับการฟื้นฟูบำรุงดินทำได้จำกัด ในปี พ.ศ. 2545 ประเทศไทยมีที่ดินที่มีปัญหา คือ ดินเปรี้ยว ดินเค็ม ดินขาดอินทรีย์วัตถุ และดินชะล้างพังทลายรวมกันถึง 233.44 ล้านไร่ แต่สามารถฟื้นฟูได้เพียง 1.38 ล้านไร่หรือร้อยละ 0.59 เท่านั้น

(3.3) มลพิษภาคเกษตร อุตสาหกรรม และเขตเมืองใหญ่เพิ่มขึ้น

■ การขยายตัวของภาคการผลิตและชุมชนทำให้คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำสำคัญอยู่ในระดับต่ำไม่เหมาะสมต่อการนำมาใช้ประโยชน์ ในปี 2547 พบว่า คุณภาพน้ำในแม่น้ำสายสำคัญ 48 สาย ร้อยละ 21 อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม และร้อยละ 5 อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมาก โดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง ลำตะคองตอนล่าง และทะเลสาบสงขลา ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา แหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดีมีจำนวนลดลงเกือบเท่าตัวมาอยู่ในเกณฑ์พอใช้ ขณะที่แหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมากเป็นแหล่งน้ำเดิมทุกปี แหล่งกำเนิดมลพิษที่สำคัญ คือ ชุมชนที่อยู่อาศัย อุตสาหกรรมและเกษตรกรรม โดยเฉพาะฟาร์มปศุสัตว์ ซึ่งสร้างปัญหาให้กับแหล่งน้ำ ทำให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ลดลงและเป็นอันตรายต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

■ มลพิษทางอากาศโดยเฉพาะฝุ่นละอองในเขตกรุงเทพมหานคร และเมืองใหญ่เพิ่มมากขึ้น ปัญหาหลักของมลพิษทางอากาศในปัจจุบันยังคงมีสาเหตุมาจากฝุ่นละอองขนาดเล็ก และพื้นที่ที่มีปัญหา คือ จังหวัดสมุทรปราการ กทม. และสระบุรี โดยเฉพาะบริเวณหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งเป็นแหล่งอุตสาหกรรมการระเบิดหิน ในขณะที่ปัญหาที่พบรองลงมา คือ ก๊าซโอโซนที่เกินมาตรฐานในบางพื้นที่ในเขต กทม. ปริมณฑล และภาคตะวันออก ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ พบเกินมาตรฐานในถนนบางสายใน กทม. ซึ่งการเพิ่มขึ้นของฝุ่นละอองใน กทม. มีสาเหตุหลักมาจากจำนวนรถยนต์ที่เพิ่มขึ้น ทำให้การจราจรหนาแน่นและติดขัด ในช่วงปี 2540-44 คุณภาพอากาศที่เสื่อมโทรมลงมีผลต่อสุขภาพอนามัยของคนใน กทม. มีการประมาณการว่า ทุกๆ 10 ไมโครกรัมของฝุ่นละอองที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้จำนวนผู้ป่วยโรคทางเดินหายใจเรื้อรังเพิ่มขึ้น 3,000 ถึง 9,300 รายต่อปี

■ กากของเสียอันตรายเพิ่มมากขึ้นและไม่สามารถกำจัดอย่างถูกต้อง ตามหลักสุขาภิบาลได้หมด ปริมาณของเสียอันตรายทั่วประเทศเพิ่มขึ้นจาก 1.1 ล้านตัน ในปี 2535 เป็น 1.8 ล้านตัน ในปี 2547 โดยร้อยละ 75-80 มาจากภาคอุตสาหกรรม ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 20-25 มาจากกิจกรรมภายในชุมชน และของเสียอันตรายส่วนใหญ่ร้อยละ 59 หรือประมาณ 1.06 ล้านตัน เกิดขึ้นในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยปริมาณกากของเสียอันตรายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาตลอด ในขณะที่ของเสียอันตรายชุมชนส่วนใหญ่ยังถูกทิ้งรวมกับมูลฝอยทั่วไป เนื่องจากยังไม่มีระบบคัดแยก เรียกคืนซาก รวบรวมและกำจัดอย่างครบวงจร ปัจจุบันการกำจัดของเสียอันตรายอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกำจัดของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมได้ประมาณ 0.69 ล้านตัน หรือร้อยละ 50 ของปริมาณที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดปัญหาลักลอบทิ้งของเสียอันตรายหรือกากอุตสาหกรรมในพื้นที่ต่างๆ

นอกจากนี้ การใช้สารอันตรายมีปริมาณเพิ่มขึ้นจาก 8.9 ล้านตัน ในปี 2537 เป็น 29.5 ล้านตันในปี 2547 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 70 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ละปีไทยต้องนำเข้าสารเคมีอันตรายเป็นมูลค่าหลายหมื่นล้านบาท ในขณะที่ยังขาดการจัดการที่ดีในการขนส่ง เก็บรักษา และใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้งและรุนแรง สร้างความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชน สำหรับการนำเข้าสารเคมีทางภาคเกษตร ซึ่งใช้ไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดสารตกค้างในผลผลิตและสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้บริโภค ระบบนิเวศเสียสมดุล

■ ขยะมูลฝอยทั้งในชุมชนเมืองและท้องถิ่นทุกระดับ ยังคงเป็นปัญหาสำคัญ ปริมาณมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 11 ล้านตัน ในปี 2535 เป็น 14.6 ล้านตัน ในปี 2547 ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ปริมาณมูลฝอยเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 1 ต่อปี ขณะที่การจัดการมูลฝอยด้วยวิธีการที่ถูกสุขลักษณะ ทำเฉพาะในเขตเทศบาลใหญ่ๆ ซึ่งพบว่า เทศบาลทั้งหมดจัดการมูลฝอยได้เพียงร้อยละ 35 ขณะที่ กทม. สามารถจัดการได้ประมาณร้อยละ 85 โดยมูลฝอยที่เกิดในชุมชนเมือง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 55 ของปริมาณมูลฝอยทั้งประเทศ สามารถจัดการได้เพียงร้อยละ 40 เท่านั้น ส่วนมูลฝอยนอกเขตเทศบาลส่วนใหญ่ไม่ได้รับการจัดการที่ถูกหลักสุขาภิบาล สำหรับการนำมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่มีเพียงร้อยละ 21 ของปริมาณมูลฝอยทั้งหมด การจัดการมูลฝอยในอนาคตมีแนวโน้มจะประสบปัญหามากยิ่งขึ้น จากการคาดการณ์ในอนาคต พบว่า ปริมาณมูลฝอยจะเพิ่มขึ้นจากวันละ 39,225 ตัน ในปี 2545 เป็นวันละ 47,000 ตัน ในปี 2554 หรืออัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 2 ต่อปี ในขณะที่รูปแบบและองค์ประกอบของมูลฝอยจะมีความยากต่อการกำจัดมากขึ้น การขาดแคลนที่ดินก่อสร้างศูนย์กำจัดและการต่อต้านของประชาชนในการก่อสร้างสถานที่กำจัดมีความรุนแรงขึ้น

(3.4) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติไม่มีประสิทธิภาพขาดความทันสมัย

■ กลไกการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็ยังคงเน้นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ เช่น การออกและบังคับใช้กฎหมาย เพื่อมาสั่งการและควบคุม และการฟื้นฟูให้มีสภาพกลับมามีสภาพดังเดิม ด้วยการกำจัดและบำบัด หรือปลูกป่าขึ้นใหม่ ซึ่งมีต้นทุนในการดำเนินการสูง มากกว่าการป้องกันก่อนเกิดปัญหา เช่น การใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ การใช้เทคโนโลยีและ/หรือกระบวนการผลิตที่สะอาดหรือเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การใช้เครื่องมือทางด้านสังคม โดยการยกย่องเชิดชูเกียรติและประกาศเกียรติคุณ รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากประชาชน เป็นต้น

■ กฎหมายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังขาดความทันสมัย ที่ผ่านมามีการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกันมาก แต่กฎหมายหลายฉบับยังขาดความทันสมัย และไม่มีเอกภาพระหว่างกัน การบังคับใช้จึงล้มเหลว มีการฝ่าฝืนและหลบเลี่ยงกฎหมายกันจนกลายเป็นความปกติ มีหน่วยงานและคณะกรรมการต่างๆ มากมาย แต่มีทั้งความซ้ำซ้อนและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน รัฐยังคงเป็นผู้ตามแก้ไขปัญหาเป็นหลัก เนื่องจากผู้ได้ประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรหรือก่อกมลพิษ ยังไม่ได้เป็นผู้รับภาระอย่างแท้จริง ในขณะที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องรับภาระในการกำจัดและบำบัดกากของเสียที่เหลือ ซึ่งส่วนใหญ่ก็ยังขาดประสิทธิภาพ เช่น การกำจัดขยะมูลฝอย ในพื้นที่ต่างจังหวัด การให้บริการเก็บขนและการกำจัดขยะยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างทั่วถึง ทำให้มีปัญหามลพิษตกค้างมาก การนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ ยังจำกัดอยู่ไม่กี่ประเภท เช่น ค่าธรรมเนียมการใช้ ค่าสัมปทาน ค่าภาคหลวง และเงินช่วยเหลือ หรือเงินอุดหนุน เป็นต้น ซึ่งการนำมาใช้ยังจำกัดอยู่กับผลิตภัณฑ์ไม่กี่ประเภท

(4) สถานการณ์ด้านการเมืองและความมั่นคงของประเทศ

ตลอดเกือบ 8 ปีของการใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ปรากฏว่ายังไม่สามารถบรรลุตามเจตนารมณ์ของการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นสังคมไทย เนื่องจากกลไกการบริหารประเทศ

(รัฐบาล) มีเสถียรภาพมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน สามารถควบคุมระบบราชการและหน่วยงานสำคัญ ๆ ของประเทศได้อย่างสิ้นเชิง อีกทั้งกลไกนิติบัญญัติ ซึ่งเป็นองค์กรหลักในการคัดสรรองค์กรอิสระถูกครอบงำจากฝ่ายบริหาร ทำให้องค์กรต่างๆ ขาดความเป็นอิสระตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ในขณะที่การดำเนินงานของกลไกการบริหารจัดการภาครัฐและภาคการเมือง รวมทั้งกลไกการตรวจสอบขององค์กรอิสระ และสาธารณะชนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบอุปถัมภ์และวัฒนธรรมเครือญาติของไทย กลุ่มใกล้ชิดรัฐบาลได้รับผลประโยชน์จากนโยบายรัฐบาล ในขณะที่กระบวนการตรวจสอบไร้ประสิทธิภาพ ประชาชนไม่มีพื้นที่สาธารณะในการแสดงความคิดเห็น เกิดความกดดันต่อประชาชน สังคมรู้สึกคับแค้น แดกแยก และเกิดกระแสเรียกร้องการปฏิรูปการเมืองอีกครั้งหนึ่ง เพื่อนำไปสู่การเมืองที่มีจริยธรรม

ในด้านความมั่นคงของประเทศ ในช่วงปี พ.ศ.2548-2549 ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงด้านความมั่นคงใหม่ในระดับยุทธศาสตร์ ทั้งในระดับโลก ระดับภูมิภาค ประเทศเพื่อนบ้าน และภายในประเทศ ซึ่งจะเป็นทั้งภัยคุกคามและโอกาสที่เกิดจากผลกระทบดังกล่าวต่อความมั่นคงของประเทศ ทั้งในปัจจุบันและแนวโน้มด้านความมั่นคงในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ภายในประเทศที่อยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลง หลายมิติทางสังคม การเมือง การปกครอง รวมทั้งทัศนคติและพฤติกรรมของคนในชาติ ประกอบกับในปัจจุบันทรัพยากรของชาติ ลดลงและขาดแคลน ทำให้ยังปรากฏความขัดแย้งเชิงทรัพยากรในหลายพื้นที่ ขณะเดียวกันปัญหาพื้นฐานเรื้อรัง เช่น ความยากจน ยาเสพติด คอรัปชั่น และความไม่เป็นธรรม ปัญหาชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน และปัญหาใหม่ ได้แก่ ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งปัญหาภัยพิบัติจากธรรมชาติและสาธารณภัย ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน จำเป็นต้องระดมพลังจากทุกภาคส่วนในการจัดระบบป้องกัน ระบบแจ้งเตือนภัย การแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดภัย และการฟื้นฟูภายหลังเกิดเหตุการณ์

3 บริบทการเปลี่ยนแปลงต่อการปรับตัวของประเทศไทย

การพัฒนาในระยะต่อไป ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านที่สำคัญ และจะมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ซึ่งจะต้องมีการเตรียมความพร้อมและรู้จักนำศักยภาพที่มีอยู่มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แนวโน้มบริบทการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว พิจารณาได้ดังนี้

3.1 สภาพแวดล้อมของเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งการเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้าและบริการ รวมทั้งคนระหว่างประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้น ประเทศต่างๆ ในโลกกำลังแข่งขันในการเปิดการค้าเสรีโดยเฉพาะการจับคู่เจรจาเปิดเสรีทางการค้า ซึ่งจะทำให้แต่ละประเทศมีโอกาสขยายตลาดส่งออกมากขึ้น ประกอบกับมีประเทศผู้ผลิตรายใหม่ๆ ที่มีสินค้าที่หลากหลายและราคาถูก ส่งผลให้ประเทศไทยต้องดำเนินนโยบายการค้าในเชิงรุก ทั้งในการหาตลาดเพิ่มเติมและการผลักดันให้ผู้ผลิตในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มที่ยังมีต้นทุนสูงจำเป็นต้องปรับตัวให้สามารถแข่งขันได้ บนพื้นฐานของการเพิ่มผลิตภาพการผลิตและการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และความเป็นไทย

นอกจากนั้นในระยะข้างหน้ามีความเป็นไปได้สูงที่ปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจในโลกที่สะสมมานาน จะนำไปสู่การปรับตัวที่อาจจะรุนแรงและรวดเร็ว อีกทั้งยังมีเครื่องมือและกลไกทางการเงินใหม่ๆ รวมทั้งการขยายตัวของกองทุนเพื่อการเก็งกำไรที่สร้างความผันผวนในราคาสินค้าและระบบการเงินของโลก โดยเป็นที่คาดกันว่ามูลค่าสินทรัพย์ของกองทุนจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 950 ล้านดอลลาร์ สรอ. ในปี 2547 เป็น 2 ล้านดอลลาร์ สรอ. ในปี 2552 และเพิ่มขึ้นเป็น 4 และ 6 ล้านดอลลาร์ สรอ. เมื่อสิ้นปี 2556 และ 2558 ตามลำดับ จึงมีความจำเป็นที่ต้องเตรียมพร้อมในเรื่องยกระดับการกำกับดูแลการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ และการเตรียมความพร้อมต่อการผันผวนของค่าเงินและอัตราดอกเบี้ยในตลาดโลก โดยการบริหารเศรษฐกิจมหภาคอย่างมีประสิทธิภาพ

ขณะเดียวกันการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ โดยคำนึงถึงดุลการชำระเงินและการจ้างงานที่เพิ่มขึ้นเป็นหลัก จะทำให้ประเทศไทยกลายเป็นแหล่งลงทุนของอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองและก่อมลพิษสูง (Dumping Industry) ที่พยายามหลีกเลี่ยงกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมจากประเทศที่มีความตื่นตัวทางด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่า และย้ายฐานการผลิตเข้ามาในประเทศไทย จะกลายเป็นแหล่งรับซากขยะอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นมลพิษที่สะสมและจะยิ่งทวีความรุนแรงจนเป็นภาระในการกำจัดต่อไป จึงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายความร่วมมือและพันธกรณีระหว่างประเทศอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันโดยสร้างองค์ความรู้และกลไกที่เข้มแข็งเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้ประเทศ

3.2 การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด การพัฒนาในเทคโนโลยีหลักที่มีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทั้งเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุ และนาโนเทคโนโลยี ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลกระทบทั้งด้านบวก และด้านลบ ประเทศที่สามารถคิดค้นหรือสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเชิงพาณิชย์จะสามารถอยู่รอดและสร้างความมั่งคั่งและคุณภาพชีวิตให้แก่ประชากรได้ เทคโนโลยีจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีทั้งโอกาสและความเสี่ยงในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัย ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการ ส่งเสริมกระบวนการผลิตที่สะอาด มีส่วนช่วยประหยัดการใช้ทรัพยากรและลดปริมาณของเสีย และมลพิษได้มากขึ้น ขณะเดียวกันการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์จะสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้คนไทย ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ได้อย่างกว้างขวางสามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

สำหรับประเทศที่มีความพร้อมน้อยในโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะด้านการวิจัยและพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และความพร้อมของประชากรในการเรียนรู้และประยุกต์ใช้เทคโนโลยี จะเป็นประเทศที่ต้องล้าหลังทางเศรษฐกิจ โดยการหลั่งไหลเข้ามาของข้อมูลข่าวสารทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ขณะที่คนไทยยังไม่มีภูมิคุ้มกันอย่างเพียงพอ เกิดผลกระทบเชิงลบต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภค และค่านิยมที่ดั้งเดิมของคนในชาติ ดังนั้นการเตรียมความพร้อมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในอนาคต จึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยจะต้องมีการบริหารจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ รวมถึงนำองค์ความรู้มาใช้ผสมผสานร่วมกับจุดแข็งในสังคมไทย เช่น วัฒนธรรมและลักษณะความเป็นไทย เพื่อสร้างคุณค่าของสินค้าและบริการ รวมทั้งใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร

3.3 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งสหรัฐอเมริกา ยุโรป ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งจะทำให้การออมและความมั่งคั่งของประเทศเหล่านี้อลดลง

ผลิตภาพแรงงานเพิ่มขึ้นในอัตราที่ช้าลง และค่าใช้จ่ายของรัฐบาลเพื่อการสาธารณสุขและการจ่ายผลตอบแทนเพื่อการเกษียณอายุเพิ่มขึ้น ซึ่งจะเป็นทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อประเทศไทยในระยะต่อไป ในด้านหนึ่งประเทศไทยจะมีโอกาสมากขึ้นในการขยายตลาดสินค้าเพื่อสุขภาพและการให้บริการด้านสุขภาพ สถานที่ท่องเที่ยวและการพักผ่อนระยะยาวของผู้สูงอายุจากประเทศเหล่านี้ แต่ในอีกด้านก็จะเป็นภัยคุกคามในเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีฝีมือทักษะไปสู่ประเทศซึ่งมีผลตอบแทนสูงกว่า รวมทั้งการแข่งขันในการดึงดูดเงินทุนเพื่อการลงทุนเข้าสู่ประเทศ ขณะเดียวกัน โครงสร้างประชากรของประเทศไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จะส่งผลให้ภาระพึ่งพิงของประชากรสูงอายุอยู่ในระดับสูง จึงต้องมีการเตรียมความพร้อม ทั้งด้านนโยบายกระตุ้นการออมสร้างค่านิยมและนิสัยประหยัดอดออม การดูแลสุขภาพของตนเอง และเตรียมค่าใช้จ่ายของรัฐบาลเพื่อรองรับภาระด้านสาธารณสุขที่จะเพิ่มขึ้น รวมทั้งเร่งเพิ่มประสิทธิภาพแรงงานในวัยทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อชดเชยผลกระทบที่เกิดจากสัดส่วนวัยทำงานที่มีแนวโน้มลดลง

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงของยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการค้าและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่สะดวกรวดเร็ว ทำให้การเผยแพร่วัฒนธรรมที่หลากหลายไปทั่วทุกมุมโลก ได้สร้างโอกาสและสร้างปัญหาใหม่ๆ โอกาสที่เกิดขึ้นคือ ความสนใจในการบริโภคสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่หลากหลาย ส่งผลให้ประเทศที่มีวัฒนธรรมที่ยาวนานอย่างเช่นประเทศไทยมีโอกาสในการพัฒนาสินค้าและบริการที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสร้างรายได้มากขึ้น ในขณะเดียวกันการแพร่ขยายของวัฒนธรรมต่างชาติก็อาจจะทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งเป็นทุนสังคมของประเทศสูญหายไป หากไม่ได้รับการอนุรักษ์และสืบสานอย่างเหมาะสม นอกจากนั้น ความเสี่ยงใหม่ๆ ที่ต้องเผชิญ เช่น การก่อการร้าย การระบาดของโรคพันธุกรรมใหม่ๆ ยาเสพติดในรูปแบบที่หลากหลาย เป็นต้น ล้วนเป็นสิ่งที่แต่ละประเทศจะต้องป้องกันและแก้ไขเพื่อไม่ให้เกิดผลร้ายต่อเศรษฐกิจและสันติสุขของสังคม

ในส่วนของความมั่นคงภายในประเทศจะมีความมั่นคงทางการเมืองมากขึ้น เนื่องจากประเทศไทยได้รับการพัฒนาในระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการขัดแย้งแย่งชิงทรัพยากร และความขัดแย้งระหว่างประชาชนในเรื่องการดำเนินโครงการพัฒนาของรัฐยังเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องได้รับการแก้ไขจากทุกภาคส่วนด้วยวิธีผืนกกำลังเป็นเครือข่าย การให้ข้อมูลข่าวสารอย่างโปร่งใส และร่วมมือกันแก้ไขปัญหาลักษณะบูรณาการ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยจะต้องเผชิญผลกระทบจากระบบการเมืองและเศรษฐกิจของโลก โดยเฉพาะปัญหาราคาน้ำมันและราคาลังงานอื่นๆ ที่ไม่มีความแน่นอน ปัญหาการก่อการร้ายขยายตัวเข้ามาในภูมิภาค ปัญหาการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีลักษณะยืดเยื้อต่อเนื่อง ดังนั้นในการจัดการกับความเสี่ยงด้านความมั่นคงจำเป็นต้องมีการปรับแนวคิด โครงสร้าง นโยบาย ยุทธศาสตร์ หลักนิยม และการบริหารจัดการใหม่ เพื่อจัดการกับปัญหาการก่อความไม่สงบในประเทศ รวมทั้งปัญหาการก่อการร้าย และวินาศภัยทั้งที่เกิดจากมนุษย์และธรรมชาติ

3.4 การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประชากรในโลกที่มีจำนวนมากขึ้น สร้างแรงกดดันต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลกที่เสื่อมโทรมลง ไม่ว่าจะเป็นมลภาวะทางอากาศที่สร้างปัญหากับชั้นบรรยากาศของโลก จนส่งผลกระทบต่อความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และการเกิดภัยธรรมชาติบ่อยครั้งขึ้น การขาดแคลนน้ำเพื่อการผลิตและการบริโภค การทำลายป่าไม้ และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ นำมาสู่การสร้างข้อตกลงระหว่างประเทศ และพันธกรณีต่างๆ ในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรร่วมกัน ประเทศไทยซึ่งอยู่ในประชาคมโลกจึงได้ร่วมเป็นภาคีในสนธิสัญญาต่างๆ ที่เร่งรัดให้มีการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

นอกจากนั้นการกีดกันทางการค้าในโลกที่เชื่อมโยงกับประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็มีมากขึ้น จนอาจจะเป็นอุปสรรคต่อประเทศที่ได้มีการบริหารจัดการเพื่อดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างดี ประเทศไทยจึงต้องยกระดับมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งปรับปรุงแบบการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งเป็นโอกาสในการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ขณะเดียวกันการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้การนำเข้าพลังงานเพื่อรองรับความต้องการใช้พลังงานในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จะส่งผลในทางลบต่อสถานะแวดล้อม จึงจำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน และมีการพัฒนาพลังงานทางเลือกที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสถานะแวดล้อม ความยั่งยืน ความปลอดภัย และความมั่นคงของพลังงานของประเทศอย่างเป็นระบบ

3.5 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและโครงสร้างของการบริโภค รายได้จากการส่งออกสินค้าและบริการของประเทศไทยในอนาคต ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มของการบริโภคของสังคมโลกและการวางแผนอย่างถูกต้อง เพื่อจะพัฒนาสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าในประเทศพัฒนาแล้วที่เป็นคู่ค้าสำคัญ เช่น สหรัฐอเมริกา ยุโรป และญี่ปุ่น ซึ่งกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ความต้องการของสินค้าและบริการเฉพาะด้าน เช่น การดูแลสุขภาพ การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน การรักษาพยาบาล จะเป็นความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อซึ่งมีกำลังซื้อสูงในตลาดโลก ในขณะเดียวกันกลุ่มเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เช่น จีน และอินเดีย สัดส่วนประชากรซึ่งเป็นชนชั้นกลางจะขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีความต้องการบริโภคสินค้า นอกเหนือจากสินค้าที่จำเป็นเพื่อการยังชีพ และให้ความสนใจในองค์ประกอบของสินค้าที่สร้างความพึงพอใจในการบริโภคมากกว่าปัจจัยด้านราคา สำหรับกลุ่มเศรษฐกิจที่ยังมีประชากรในวัยเด็กและวัยทารกเพิ่มขึ้น จะอยู่ในกลุ่มประเทศตลาดใหม่ เช่น แอฟริกา และตะวันออกกลาง ลูกค้าในแต่ละช่วงอายุและในแต่ละประเทศเป็นโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับสินค้าและบริการของประเทศไทยในการเข้าถึงตลาดดังกล่าวได้มากขึ้น และเป็นโอกาสต่อการผลิตสินค้าและบริการของประเทศ ที่จะสามารถเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของลูกค้าในโลก และสามารถสร้างตลาดเฉพาะให้กับสินค้าและบริการของไทยได้

นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงรสนิยมของผู้บริโภคมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับสุขภาพ วัฒนธรรม และความนิยมธรรมชาติที่ขยายตัวไปทั่วโลก ช่วยให้เกิดความตระหนักในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันการสร้างกระแสความนิยมบริโภคสินค้าเชิงอนุรักษ์และสินค้าสุขภาพเป็นโอกาสในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องพืชสมุนไพรและการดูแลสุขภาพของไทย ซึ่งจะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้โดยจะมีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญ

อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการบริโภคแบบวัตถุนิยมที่ลอกเลียนแบบประเทศพัฒนาแล้วได้เร่งให้มีการใช้ทรัพยากร มากขึ้นและอย่างไม่เหมาะสม ทำให้เกิดรูปแบบการบริโภคใหม่ๆ เช่น การนำเข้าพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ต่างกัน ซึ่งอาจคุกคามความสมดุลของระบบนิเวศ และทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรฯ ลดลงหรือหมดลงก่อนเวลาอันควร

ทั้งนี้ ในการเตรียมความพร้อมรองรับบริบทการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ประเทศไทยจำเป็นต้องกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยนำจุดแข็งและโอกาสของทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในประเทศมาเป็นภูมิคุ้มกันและพัฒนาให้เป็นประโยชน์ เพื่อรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน

4 ประเด็นท้าทายต่อการพัฒนาประเทศ

4.1 การปรับพื้นฐานทางเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันความผันผวนจากสภาพแวดล้อมของเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว โดยเฉพาะการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เน้นการพึ่งตนเองให้มากขึ้นโดยใช้จุดแข็งหรือลักษณะเด่นของสังคมไทย พึ่งพาต่างประเทศอย่างรอบคอบ พัฒนางองค์ความรู้และบริหารองค์ความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อสามารถเพิ่มผลิตภาพการผลิตและเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศไทยให้สูงขึ้น บนฐานความรู้และความเป็นไทย

4.2 การลดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้และการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพคนจนและให้โอกาสดังคุ่มครองทางสังคม สร้างโอกาสให้คนจนเข้าถึงบริการของรัฐ รวมทั้งสิทธิและความเสมอภาคในด้านต่างๆ เท่าเทียมกับคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคม

4.3 การสร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทยและสังคมไทยสามารถเผชิญการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ และสามารถก้าวสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างเท่าทัน โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพคนทั้งกาย จิตใจและสติปัญญา การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันหลักทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันยุติธรรมและสถาบันการเมืองการปกครองให้เป็นที่พึ่งของสังคมทำให้สังคมไทยสงบสุขและสมานฉันท์

4.4 การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ และเป็นฐานการดำรงชีวิตของคนไทยอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่คำนึงถึงข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ ตลอดจนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

4.5 การเสริมสร้างธรรมาภิบาลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการบริหารจัดการที่ดีในภาครัฐและเอกชนเพื่อเสริมสร้างความเสมอภาคและความรับผิดชอบต่อสังคม มีกลไกตรวจสอบถ่วงดุลทางสังคมเพื่อสร้างความโปร่งใสและความเป็นธรรมให้ทุกภาคส่วน รวมทั้งมีการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย การสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มศักยภาพให้แก่ประชาชนชุมชนและสังคม ตลอดจนการยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา

ภาคผนวก ②

**การบริหารจัดการทุนทางสังคม
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**

ภาคผนวก ②

การบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำแนวทางการเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) โดยเริ่มจากการรับฟังความคิดเห็นประชาชน 108 หมู่บ้านทั่วทุกภาคของประเทศไทย แล้วนำความคิดเห็นดังกล่าวมาประกอบการยกร่างกรอบยุทธศาสตร์โดยเชื่อมโยงกับแผนบริหารราชการแผ่นดิน (พ.ศ. 2548 – 2551) ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม ซึ่งพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด ที่จะมีผลกระทบต่อ การเสริมสร้างทุนทางสังคม แล้วกำหนดเป็นกรอบแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีบทบาทภาคีการพัฒนาในการเสริมสร้างและต่อยอดทุนทางสังคม ซึ่งได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำไประดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในสังคมทั้ง 4 ภาค และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเฉพาะกลุ่ม (Focus Group) ณ จังหวัดอยุธยา เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะเพิ่มเติมก่อนปรับปรุงกรอบแนวทางฯ รวมทั้งบทบาทของภาคีการพัฒนาต่างๆ ที่จะขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เอกสารฉบับนี้ได้ประมวลความเห็นและข้อเสนอจากการระดมความคิดเห็นในช่วงที่ผ่านมาเพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมในการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอีกครั้งก่อนจัดทำเป็นร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ต่อไป

2

ความหมายและองค์ประกอบทุนทางสังคม

สศช. ได้สังเคราะห์ความรู้และความคิดเรื่องทุนทางสังคมจากแหล่งความรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประกอบกับการระดมข้อคิดเห็นจากเวทีต่างๆ จึงได้ประมวลสรุปความหมายและองค์ประกอบของทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้

“ทุนทางสังคม” เกิดจาก การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม

องค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้าน มีบทบาทและยึดโยงให้เกิดทุนทางสังคม ดังนี้

2.1 คน มีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศ ที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติทั้ง **ด้านสุขภาพ** ที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ **ด้านจิตใจ** ให้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจ เอื้ออาทร เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ และรักชาติ ฯลฯ และ **ด้านสติปัญญา** ให้มีศักยภาพและมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างต่อเนื่องจนมีนิสัยใฝ่รู้ไปตลอดชีวิตและพร้อมปรับตัวให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก รวมทั้งมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เมื่อมารวมตัวร่วมคิด ร่วมทำในกิจกรรมต่างๆ นำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาแลกเปลี่ยน เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและก่อให้เกิดประโยชน์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2.2 สถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชน/สังคมทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยมีสถาบันหลัก อาทิ **สถาบันครอบครัว** เป็นสถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนตั้งแต่แรกเกิด เป็นแหล่งบ่มเพาะ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รวมทั้งจิตสำนึกรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม **สถาบันศาสนา** เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม กล่อมเกลาจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี สถาบันศาสนาที่มีความเข้มแข็งจะสร้างศรัทธาให้แก่คนในสังคมและเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข **สถาบันการเมืองการปกครอง** ทำหน้าที่กำกับ ดูแลให้สังคมอยู่ในระเบียบแบบแผนและให้คนในสังคมปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกัน **สถาบันการศึกษา** เป็นแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาการควบคู่กับการพัฒนาให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมแก่คนในสังคมโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน **ภาคธุรกิจเอกชน** ซึ่งมีความพร้อมทางด้านการบริหารจัดการ บุคลากร ทรัพยากร และเครือข่าย เมื่อประกอบกับการใช้หลักบรรษัทภิบาลในการดำเนินธุรกิจหรือดำเนินธุรกิจที่มีกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมแล้วจะเป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมหาศาล และ **สื่อ** เป็นสถาบันที่สามารถชี้นำและมีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรม ค่านิยมของคนในสังคมในวงกว้าง

2.3 วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้นๆ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ เป็นในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดีงาม ค่านิยม ความเป็นไทย นอกจากนี้ ยังมีในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษาอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาและต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ

2.4 องค์ความรู้ ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ โดย **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** เป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน **ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่** สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ มีความหลากหลาย ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชนได้ เช่น ความต้องการของตลาด การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

องค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้าน นับว่าเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญของสังคมไทย เมื่อใช้ผสมผสานกันบนพื้นฐานของความไว้วางใจและระบบความสัมพันธ์จะก่อให้เกิดเป็นทุนทางสังคม ดังนั้น ทุนทางสังคมจึงเกิดจากการสั่งสม ปรับเปลี่ยน ต่อยอด พัฒนาและสร้างขึ้นมาอยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกัน ทุนทางสังคมสามารถลดน้อยลงหรือหมดสิ้นไปหากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำสลายลง

3

ความเชื่อมโยงทุนทางสังคมกับทุนเศรษฐกิจและทุนทรัพยากรธรรมชาติ

ผลการวิเคราะห์สถานภาพทุนทางสังคม ที่มีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน สามารถนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของทุนทางสังคมเพื่อปรับสมดุลการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยทุนทางสังคมเป็นปัจจัยหลักหรือตัวนำในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไปสู่ความสมดุลอย่างยั่งยืน ดังนี้

3.1 ทุนทางสังคมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนและนำไปสู่การสร้างสมดุลของการพัฒนาประเทศ จะต้องเป็นเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกันระหว่างเศรษฐกิจระดับชุมชนจนถึงเศรษฐกิจระดับมหภาค โดยทุนทางสังคมมีส่วนสำคัญในการหนุนเสริมทุนทางเศรษฐกิจเพื่อไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ต้องการ ดังนี้

(1) การพัฒนาคุณภาพคนให้มีความรู้คู่คุณธรรมเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจ เนื่องจากคนเป็นทุนที่สำคัญที่สุดหรือเป็นปัจจัยหลักที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนและได้รับผลกระทบจากการพัฒนา โดยการพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ ทักษะ และสมรรถนะตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยเฉพาะความรู้ด้านการคิด วิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ รวมทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อรองรับเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ ตลอดจนการส่งเสริมด้านการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างความรู้ใหม่ ส่งผลต่อการเพิ่มผลิตภาพของกำลังแรงงาน ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเพิ่มผลผลิตทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ และส่งผลดีต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การพัฒนาทางจิตใจ ให้เป็นคนมีวินัย มีความรักและมุ่งประโยชน์ขององค์กร มุ่งมั่นทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นจะหนุนเสริมประสิทธิภาพในการผลิต ลดความขัดแย้งภายในองค์กร นำไปสู่ความมั่นคงขององค์กรในระยะยาว ขณะเดียวกันการสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรมที่เหมาะสมให้กับคนไทยจะมีส่วนลดค่าใช้จ่ายในการแก้ปัญหาสังคมได้อย่างมากและส่งผลเชิงบวกต่อเศรษฐกิจในภาพรวม เช่น ปัญหาอาชญากรรม ที่แต่ละปีรัฐต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อการป้องกันและปราบปรามเป็นจำนวนมาก ในปี 2548 งบประมาณรายจ่ายในแผนงานป้องกันและควบคุมอาชญากรรมมีจำนวนสูงถึง 36,698 ล้านบาท ปัญหาอุบัติเหตุจราจรที่สาเหตุหนึ่งเกิดจากคนไม่เคารพกฎระเบียบสร้างความสูญเสียให้แก่ชีวิตและทรัพย์สิน ในปี 2547 มูลค่าทรัพย์สินที่เสียหายจากอุบัติเหตุจราจรทางบกสูงถึง 1,990 ล้านบาท เป็นต้น

(2) การใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าและบริการ และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การพัฒนาให้สถาบันทางสังคมมีบทบาทเป็นทุนทางสังคมจะเกิดประโยชน์อย่างมาก อาทิ ธุรกิจที่เป็นบริษัทภิบาล มีการบริหารจัดการธุรกิจที่เป็นธรรม โปร่งใส ผู้มีอำนาจบริหารและอำนาจในการตัดสินใจมีความรับผิดชอบต่อนักที่และผลของการกระทำของตนต่อผู้มีส่วนได้เสียเป็นเครื่องมือตรวจสอบการทำงานขององค์กรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เช่น การดูแลพนักงานของบริษัทให้มีความมั่นคงทั้งในเรื่องสวัสดิการและการพัฒนาตนเอง เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ลดข้อขัดแย้งภายในบริษัท เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับธุรกิจ เนื่องจากเกิดรูปแบบกิจการที่ได้มาตรฐานสากล

อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกในหลายประเทศได้กำหนดมาตรฐานเรื่องบรรษัทภิบาล เช่น มาตรฐานแรงงาน มาตรฐานเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมไว้ชัดเจนในเงื่อนไขการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ

(3) การนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเสริมสร้างการค้าและการผลิตสินค้าและบริการเพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มและเกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยผสมผสานไว้ในการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการทั้งในและนอกประเทศ ขณะที่เกิดกระแสมโนทัศน์วัฒนธรรมตะวันออก ทำให้มีการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและระดับชาติเชื่อมโยงสู่สากล อาทิ ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยทั้งการนวดและสปาที่ใช้สมุนไพรไทย นอกจากนี้ การใช้คุณลักษณะที่ดีเป็นเอกลักษณ์ไทย เช่น การยิ้มแย้มแจ่มใส ความเอื้ออาทร ความมีน้ำใจ ไมตรี ซึ่งเป็นหัวใจของการบริการและถือเป็นสมรรถนะ/ค่านิยมร่วมของประเทศ สามารถใช้เชื่อมโยงกับธุรกิจบริการโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสุขภาพ การโรงแรม ท่องเที่ยว ภัตตาคาร และเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการตัดสินใจของนักลงทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทย รวมทั้งนำมาใช้ในการเจรจาต่อรองทางการค้าในเวทีระหว่างประเทศ

3.2 ทูทางสังคมกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ร่อยหรออย่างรวดเร็ว เพราะมีการใช้อย่างฟุ่มเฟือย และถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง การอนุรักษ์ ปั่นฟู ให้คงอยู่ต่อไปต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน การใช้ทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาหรือบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานการพัฒนาที่มั่นคงและให้คนรุ่นหลังสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่นำมาพิจารณาได้ดังนี้

(1) วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ในการอนุรักษ์ ปั่นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช่วิธีพื้นบ้านที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและวิถีชีวิตในท้องถิ่นมาดูแลรักษาให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพเดิมหรือสมบูรณ์ขึ้น เช่น การทำฝายแม้ว สืบชะตาสำน้ำ การเคารพผีปอบ ขณะเดียวกันก็เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้สืบทอดต่อไป และสามารถนำความรู้สมัยใหม่มาผสมผสานเพื่อให้การอนุรักษ์ ปั่นฟูทำได้ถูกต้องตามหลักวิชาการสมัยใหม่อย่างสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและสภาพธรรมชาติ

(2) จิตสำนึกสาธารณะและการรวมกลุ่มของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความหลากหลายให้เป็นฐานการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน การดำรงชีวิตของคนในชนบทและธรรมชาติต่างพึ่งพาซึ่งกันและกันมายาวนาน นอกจากนี้ ระบบคุณค่าและการมีจิตสำนึกที่ดีก่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า จึงเกิดการรวมตัวกันที่จะร่วมคิด ร่วมดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนให้อยู่ในสภาพอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหาร แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้เชิงธรรมชาติที่สำคัญของประเทศ รวมทั้งรักษาระบบนิเวศ เพื่อให้คนสามารถดำรงชีวิตหรืออยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเกื้อกูล ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการลดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ลดความขัดแย้งจากการแย่งชิงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งยังช่วยคืนสมดุลทุนทางทรัพยากรธรรมชาติให้กับสังคมและระบบนิเวศของประเทศ

(3) สถาบันทางสังคมต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม การปลูกป่า การมีกระบวนการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งนำประเด็นผลกระทบของกระบวนการผลิตที่มีต่อสิ่งแวดล้อมมาเป็นเงื่อนไขสำคัญทางการค้า จึงทำให้การรับผิดชอบต่อสังคมเป็นหน้าที่ของธุรกิจเอกชนที่ต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง ส่วนสถาบันชุมชนและสถาบันศาสนาก็มีบทบาทเช่นกันในการดูแลและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนหลายแห่งปลูกป่าเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ ขณะเดียวกันมีวัดจำนวนมากที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงธรรมชาติ เช่น การปลูกป่าในพื้นที่ของวัดและใช้เป็นที่พักปฏิบัติธรรมสำหรับผู้มีจิตใจใฝ่ธรรมะ และเป็นแหล่งบ่มเพาะจิตสำนึกและพฤติกรรม รวมทั้งสร้างความตระหนักในการดูแลอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.3 ทูทางสังคมกับการพัฒนาสังคม

การพัฒนาประเทศแบบทุนนิยมและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกประเทศ ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย โดยทำให้คุณค่าทางสังคมที่ดั้งเดิมลดน้อยลง เกิดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม มีการดำรงชีวิตบนพื้นฐานที่ขาดความพอเหมาะพอควร ตลอดจนสถาบันครอบครัวมีแนวโน้มอ่อนแอลง ดังนั้น ทูทางสังคมของไทยทั้งที่เป็นคุณลักษณะของคนไทย เช่น ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ระบบความสัมพันธ์อันดีเครือญาติ ระบบคุณค่าที่ดั้งเดิม วัฒนธรรม รวมทั้งบทบาทของสถาบันทางสังคมต่างๆ เป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และเป็นเครื่องมือในการสร้างภูมิคุ้มกัน รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับทุนสังคม ดังนี้

(1) การใช้คุณค่าที่ดีในสังคมไทยบรรเทาปัญหาสังคมและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนและสังคมไทย ปัจจุบันคนไทยมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนใน *การใช้ชีวิต* ที่มุ่งสู่ความสุขแบบฉาบฉวย มีความว้าเหว่ ขาดที่พึ่งทางใจ ส่งผลให้หันไปใช้ยาเสพติดเป็นทางออก ขณะที่ *การบริโภค* เน้นวัตถุนิยม เลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติ เกิดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย มัวเมาในอบายมุข ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ส่วนใน *เรื่องเพศ* ก็นิยมมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร นำไปสู่การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และการเบี่ยงเบนทางเพศที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ดังนั้น การพัฒนาคนทั้งด้านจิตใจ ความรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและกระแสโลกาภิวัตน์ รวมทั้งการถ่ายทอด สืบสานวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม โดยการใช้สัมพันธภาพของคนทุกเพศและวัย โดยเฉพาะในระดับครอบครัวเป็นแนวทางหลักที่จะสามารถเสริมสร้างความอบอุ่น ความเอื้ออาทร ความรักที่มีต่อกันและกัน จึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับคนไทย อีกทั้งยังช่วยลดความรุนแรงและบรรเทาปัญหาสังคมลงได้เป็นอย่างดี

(2) การเปิดกว้างและยอมรับซึ่งกันและกันมีส่วนร่วมในการลดความขัดแย้งในสังคมส่งผลให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งประชาธิปไตย มีความสมานฉันท์ และมีความสงบสุข การยอมรับความแตกต่างของวัฒนธรรมที่หลากหลายในสังคมไทย ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นทูทางสังคมที่เสริมสร้างให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ สามารถประสาน/ประนีประนอมความคิดเห็นที่แตกต่างให้เกิดฉันทานุมัติและนำไปปฏิบัติ ขณะเดียวกัน การกำหนดกติกาของการอยู่ร่วมกันซึ่งเป็นที่ยอมรับมีการยึดถือและปฏิบัติมายาวนานจนกลายเป็นวัฒนธรรมในชุมชนเป็นการ

ป้องกันความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น การเสียตัวของชาวเขาเผ่าต่างๆ และอีทสิบสองครองสิบสี่ เป็นต้น มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพของทุนทางสังคมในเรื่องการเคารพสิทธิ เสรีภาพ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนส่งผลให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งประชาธิปไตย มีความ สมานฉันท์ และมีความสงบสุข

(3) ทุนทางสังคมเสริมสร้างให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งได้ สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้บางชุมชนต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกมาก เพราะความ สัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ มีการพึ่งพาอาศัยกันน้อย แต่ระบบคุณค่าและ วัฒนธรรมที่ดีที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยในชุมชนที่มีผู้นำ/แกนนำทางความคิด ปราชญ์ ผู้นำ ศาสนาที่มีบทบาทในการถ่ายทอดประสบการณ์ ช่วยชี้แนะ และพัฒนาสังคม มีระบบความสัมพันธ์ที่ดี ต่อกัน มีความผูกพัน มีลักษณะการทำความหนักที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและระบบนิเวศน์ สามารถสร้างธุรกิจภายในชุมชนโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เกิดการจัดตั้ง กลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ และสามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ ภายนอกชุมชนได้ เกิดความเข้มแข็งและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน และที่สำคัญยังเป็นฐานคำจูนและเป็นโครงข่ายการคุ้มครองคนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และยั่งยืน

โดยสรุป ทุนทางสังคมมีความเชื่อมโยงกับทุนทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติ สามารถเอื้อประโยชน์ต่อกัน โดยการพัฒนาคุณภาพคนทางด้านความรู้และจิตใจ การใช้คุณค่าและ เอกลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดียิ่งจะช่วยเสริมประสิทธิภาพในการผลิต การค้า และ บริการและสร้างความมั่นคงให้กับองค์กรในระยะยาว การใช้วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวมกลุ่มของคนในชุมชนโดยตระหนักถึงความสำคัญและใช้ประโยชน์จากธรรม ชาติอย่างรู้คุณค่า รวมทั้งสถาบันทางสังคมต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะภาคธุรกิจเอกชนที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน และที่สำคัญทุนทางสังคมที่มีอยู่ใน สังคมไทย คุณค่าที่ดี การเปิดกว้างและยอมรับซึ่งกันและกันเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมไทยดำรงอยู่ บรรเทาหรือขจัดปัญหา/ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งสังคมไทยจะสามารถพัฒนาให้ เข้มแข็งได้ด้วยพลังของทุนทางสังคม

4

การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมทุนทางสังคม

4.1 การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม เป็นการประเมินสถานการณ์ในปัจจุบันโดยการ วิเคราะห์ทั้งในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน ของทุนทางสังคมจากองค์ประกอบทั้ง 4 ประการดังกล่าว ประกอบ กับโอกาสและภัยคุกคามจากภายนอกที่มีผลกระทบต่อการเสริมสร้างทุนทางสังคมไทย

(1) จุดแข็ง ทุนทางสังคมมีจุดแข็งที่ใช้สนับสนุนการพัฒนาประเทศ ดังนี้

1) ผู้นำชุมชน/ปราชญ์กระจายอยู่ทุกพื้นที่ และเป็นแกนการพัฒนา ประเทศไทยมีผู้นำทางความคิดที่เป็นผู้นำชุมชน รวมทั้งปราชญ์ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขา ต่างๆ กระจายอยู่ทุกพื้นที่ บุคคลเหล่านี้ล้วนมีจิตสำนึกในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และมีบทบาท สำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่ รักษาคุณค่าของวัฒนธรรมไทย ตลอดจนเป็น

แกนหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับชุมชนและระดับประเทศ บุคคลที่เป็นผู้รู้ ปรมาจารย์ชาวบ้าน และผู้ที่มีความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเกือบ 1.7 ล้านคน อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุดจำนวน 987,513 คน รองลงมาเป็นภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ จำนวน 383,729 174,537 และ 131,892 คน ตามลำดับ

2) ครอบครัวและระบบเครือญาติเป็นที่พึ่งหลักของคนและสังคมยามเผชิญวิกฤต ครอบครัวและระบบเครือญาติ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝัง สร้างและพัฒนา คติภพคนในทุกมิติทั้งในเรื่องคุณภาพและคุณธรรม รวมทั้งบ่มเพาะให้คนใช้ชีวิตอยู่ในสังคมบน พื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูล มีความผูกพัน เห็นอกเห็นใจกันเมื่อต้องเผชิญกับ ภาวะวิกฤตหรือปัญหาต่างๆ ไม่ทอดทิ้งกันยามลำบาก สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นมิติสำคัญของทุนทาง สังคมที่สั่งสมมาหลายชั่วอายุคน เป็นระบบความสัมพันธ์ของคนไทยที่เป็นวัฒนธรรมอันโดดเด่นและ เป็นรากฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้สังคมไทย ดังจะเห็นได้ชัดเจนในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เมื่อปี 2540 พบว่า สังคมไทยไม่ได้ล่มสลายไปมากเท่าที่คิดและสามารถฟื้นตัวขึ้นมาได้อย่างรวดเร็ว เมื่อเปรียบเทียบกับหลายประเทศที่เผชิญกับสถานการณ์เดียวกัน ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ประเทศไทยมี ทุนทางสังคมที่เกิดจากสายใยความผูกพันระหว่างครอบครัวและชุมชนที่แน่นแฟ้น จึงเป็นตาข่าย นิรภัยทางสังคม (Social Safety Nets) ผู้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูล สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่ยากลำบากนัก

3) วัฒนธรรมไทยมีความหลากหลาย โดดเด่นในแต่ละพื้นที่ก่อให้เกิด ความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตน ประเทศไทยมีกลุ่มคนตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ที่มี ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน มีวิถีการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมายาวนาน เกิดเป็นวัฒนธรรมของ กลุ่มชนที่เป็นเอกลักษณ์ บ่งบอกความเป็นตัวตนที่ถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นต่อไป เป็นความ หลากหลายทางวัฒนธรรมที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ นอกจากนี้ คนไทยยังเป็นคนที่มีความละเอียดอ่อน อยู่ในนิสัย ซึ่งได้สะท้อนออกมาในรูปของศิลปะที่มีความประณีต ละเอียดอ่อน เป็นจุดเด่นที่สามารถ นำมาเผยแพร่สู่สากลได้

4) ภูมิปัญญาไทยมีการสั่งสม สืบทอดและรักษาไว้อย่างรู้คุณค่า ในแต่ ละท้องถิ่นมีการใช้ภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สั่งสอน ถ่ายทอดมาให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับครัวเรือน และชุมชน โดยนำมาใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพการชราและ การ รักษาสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้มีลักษณะเฉพาะที่เหมาะสมกับพื้นที่และวิถีชีวิต ทำให้คนอยู่กับ ธรรมชาติได้อย่างพึ่งพาและเกื้อกูลกัน

5) สังคมไทยยอมรับความแตกต่างทางเชื้อชาติและศาสนา การที่คนไทย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและมีนิสัยเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยไม่มีการแบ่งแยก ทำให้ผู้ที่ มีเชื้อชาติและศาสนาที่แตกต่างกันสามารถเข้ามาตั้งถิ่นฐานและใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างผาสุก จึงเป็น ประเทศที่ดึงดูดให้ต่างชาติเข้ามาลงทุน ท่องเที่ยว และพักอาศัยอย่างต่อเนื่อง

(6) สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจ ของคนในชาติมายาวนาน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนในสังคม โดยเฉพาะในเรื่องความพอเพียง ความเพียร ความรู้รักสามัคคี และ แนวทางการพัฒนาพื้นที่ที่เน้นความเข้าถึง เข้าใจ และร่วมกันพัฒนา เป็นผลให้คนไทยต่างน้อมรับ พระราชดำรัสไปใช้ในการแก้ไขและลดผลกระทบอันเกิดจากวิกฤตการณ์ต่างๆ

(2) จุดอ่อน ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและควรได้รับการแก้ไข ได้แก่

1) **คุณธรรมและจริยธรรมของคนไทยลดลง** แม้ว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่การปฏิบัติตามหลักศาสนาได้ถูกละเลย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและวัยรุ่นที่มีแนวโน้มเห็นการปฏิบัติศาสนกิจ วัยรุ่นร้อยละ 45 ไม่เคยไปทำบุญตักบาตร และร้อยละ 65 ไม่เคยไปวัดฟังธรรมเลยในรอบ 1 เดือน¹ ขณะที่สถาบันการศึกษายังหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีของสังคมได้ไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ครูจำนวนมากให้ความสำคัญกับความก้าวหน้าในวิชาชีพมากกว่าการทำหน้าที่กล่อมเกลาลูกเด็กและเยาวชนให้มีความพร้อมทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสมกับช่วงวัย ประกอบกับการเรียนการสอนเป็นไปตามค่านิยมในสังคมที่ให้ความสำคัญกับประกาศนียบัตรหรือปริญญา นอกจากนี้ คนไทยบางส่วนยังขาดคุณธรรมและจริยธรรมทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ เกิดการนอกใจ การติดอามุข การทำแท้ง การทุจริตคอร์รัปชันซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่ต้องเร่งแก้ไข

2) **คนไทยมีพฤติกรรมสุ่มเสี่ยงที่นำไปสู่การเจ็บป่วยจากโรคที่ป้องกันได้** เนื่องจากค่านิยมการเลียนแบบพฤติกรรมการใช้ชีวิตบนความประมาท ทำให้ต้องเผชิญกับภาวะการเจ็บป่วยสูงด้วยโรคที่ป้องกันได้ เช่น โรคหัวใจที่มีอัตราการเจ็บป่วยสูงเป็นอันดับหนึ่ง ประมาณ 451.45 ต่อประชากรแสนคนในปี 2546 และเพิ่มขึ้นเป็น 503.10 ต่อประชากรแสนคนในปี 2547 รองลงมา คือ โรคความดันโลหิตสูงและเบาหวาน ตามลำดับ และพบว่าปัจจุบันผู้ชายไทยมีอายุสั้นกว่าที่ควรจะเป็นเฉลี่ยถึงคนละ 19 ปี ในขณะที่ผู้หญิงไทยมีอายุสั้นกว่าที่ควรเฉลี่ยคนละ 15 ปี ซึ่งสาเหตุการเสียชีวิตส่วนใหญ่มาจากปัญหาด้านพฤติกรรม เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มสุรา อุบัติเหตุ การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม ฯลฯ

3) **การเตรียมกำลังคนเพื่อเข้าสู่สังคมฐานความรู้ยังไม่เพียงพอทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ** จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 7.8 ปี ในปี 2546 เป็น 8.5 ปี ในปี 2548 แต่ยังไม่ถึงระดับการศึกษาภาคบังคับและนับว่าต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านในแถบเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี และสิงคโปร์ที่ประชากรมีการศึกษาเฉลี่ยประมาณ 10-12 ปี นอกจากนี้ คุณภาพการเรียนรู้ในวิชาหลักยังต้องเร่งยกระดับ เช่น วิชาคณิตศาสตร์ ชั้น ม.3 และชั้น ม.6 มีนักเรียนผ่านเกณฑ์ประเมินในระดับพอใช้และดีร้อยละ 45 และร้อยละ 43 ตามลำดับ² ส่วนวิชาภาษาอังกฤษ จากผลการประเมินด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ (GAT) ในปีการศึกษา 2547 ของนักเรียนชั้น ป.6 ม.3 และ ม.6 พบว่า มีคะแนนผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับต่ำ กล่าวคือ มีคะแนนเฉลี่ย 14.94 12.91 และ 16.23 ตามลำดับ จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน

ในขณะเดียวกัน การผลิตกำลังคนระดับกลางขาดแคลนทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ แม้จะมีมาตรการเร่งยกระดับการศึกษาของแรงงานให้สูงขึ้นโดยส่งเสริมการเรียนในสถานประกอบการและการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่แรงงานไทยที่จบการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยจากร้อยละ 38.0 ในปี 2546 เป็นร้อยละ 39.8 ในปี 2548 ส่วนกำลังคนด้านวิชาชีพและด้านวิทยาศาสตร์ยังมีสัดส่วนที่ไม่เหมาะสม ภาคอุตสาหกรรมมีกำลังคน

¹ การสำรวจของกระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (GAT) ของนักเรียนชั้น ม.3 และ ม.6 ปี 2546

ระดับกลางและระดับสูงน้อยกว่าร้อยละ 20 และมีกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทำงานด้านการออกแบบและการวิจัยและพัฒนาไม่ถึงร้อยละ 2 อัตรานักวิจัยของไทยต่ำกว่าประเทศในแถบเอเชียคือมีอัตราเพียง 0.33 ต่อประชากรพันคน ขณะที่มาเลเซีย เกาหลีและญี่ปุ่นมีอัตรานักวิจัยสูงถึง 0.43 2.9 และ 7.07 ต่อประชากรพันคน ส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภาพแรงงานระดับสูงและการพัฒนานวัตกรรม

4) สถาบันครอบครัวมีแนวโน้มอ่อนแอลง ในปัจจุบันขนาดและรูปแบบของครัวเรือนไทยเปลี่ยนไป มีขนาดเล็กลง จากครัวเรือนละ 5 คน เหลือประมาณ 3.5 คน และมีความเปราะบางยิ่งขึ้น มีการอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียน การหย่าร้างอยู่ในระดับค่อนข้างสูงอย่างต่อเนื่อง จาก 4.5 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2546 เป็น 5.0 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2548 สภาพเศรษฐกิจมีส่วนสำคัญในการบั่นทอนความเข้มแข็งของครอบครัว สัมพันธภาพในครอบครัวลดลง ขาดการดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ละเลยการอบรม ปลูกฝัง จริยธรรม คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม เกิดการกระทำรุนแรงภายในครอบครัวมากขึ้นทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ โดยเฉพาะต่อเด็กและผู้หญิง รวมทั้งผู้สูงอายุจำนวนมากถูกทิ้งให้อยู่ตามลำพังหรือต้องรับภาระเลี้ยงดูเด็ก พบว่าเด็กชนบทถึงร้อยละ 30 ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่หรือพ่อแม่แยกทางกัน นอกจากนี้ การที่สถาบันครอบครัวอ่อนแอส่งผลกระทบต่อการใช้บทบาทร่วมกับสถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้เป็นข้อจำกัดที่จะพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

5) สถาบันศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในสังคมได้น้อยลง แม้ว่าหลักคำสอนทุกศาสนามุ่งพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ประกอบกับศาสนสถานมีอยู่มากมายกว่า 3 หมื่นแห่งทั่วประเทศ แต่การใช้ประโยชน์จากศาสนสถานยังอยู่ในวงแคบและในกลุ่มผู้สูงอายุเป็นหลัก สถาบันศาสนาจึงไม่สามารถเป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ ผู้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนบางส่วนขาดความเข้าใจในหลักปรัชญาของศาสนาและมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งวิธีการเผยแผ่ยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ นำไปสู่ความเสื่อมศรัทธาที่มีเพิ่มขึ้น ในขณะที่วิถีชีวิตของคนไทยต้องดิ้นรนประกอบอาชีพทำให้การประกอบกิจทางศาสนาลดน้อยลง พบว่าพุทธศาสนิกชนร้อยละ 78.0 ไม่เคยอ่านหนังสือธรรมะ ร้อยละ 73.4 ไม่เคยรักษาศีล ร้อยละ 54.9 ไม่เคยฟังเทศน์/ดูรายการธรรมะ และร้อยละ 43.5 ไม่เคยสวดมนต์³ เป็นต้น

6) ธุรกิจเอกชนและสื่อยังมีบทบาทน้อยในการสร้างสรรค์สังคม แม้ว่าธุรกิจเอกชนจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมมากขึ้น แต่จำนวนองค์กรธุรกิจที่ทำประโยชน์เพื่อคืนกำไรสู่สังคมยังมีน้อยและมักเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ เป็นธุรกิจข้ามชาติที่มีความพร้อมทางการเงินและทรัพยากร มีแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมอยู่ในกระบวนการดำเนินงาน ขณะที่ธุรกิจเอกชน/องค์กรขนาดเล็กมีบทบาทน้อย เพราะมุ่งดำเนินธุรกิจเพื่อความอยู่รอด รวมทั้งการยอมรับเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมในภาคเอกชนของไทยยังไม่แพร่หลาย ส่วนสื่อยังมีบทบาทน้อยในการรายงานข่าวสารในเชิงสร้างสรรค์สังคม บางส่วนมีการรายงาน เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นไปตามกระแส และบางกรณีขาดการกลั่นกรองข้อเท็จจริงหรือขาดการคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม นอกจากนี้ สื่อบางประเภทยังชี้นำไปสู่พฤติกรรมและค่านิยมที่ขัดต่อวัฒนธรรมไทย เช่น พฤติกรรมทางเพศ

³ การสำรวจการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ปี 2548 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

พฤติกรรมการบริโภคที่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เป็นต้น ก่อให้เกิดปัญหาสังคมที่นับวันจะทวีความรุนแรง โดยเฉพาะปัญหาทางเพศในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่สะท้อนได้จากคดีล่วงละเมิดทางเพศเกิดขึ้นทุก 2 ชั่วโมง เด็กวัยรุ่นทำคลอด 1 รายทุก 10 นาที ทารกถูกทอดทิ้งวันละ 3 คน เด็กวัยรุ่นร้อยละ 30 – 40 เสพสื่อลามก

7) วัฒนธรรมบางอย่างและระบบคุณค่าที่ดึกดำบรรพ์เสื่อมถอย เนื่องจากวัฒนธรรมไทยถูกละเลยและมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ค่อย ๆ ลดลง อาทิ การแต่งกาย การบริโภค รวมทั้ง ประเพณีที่ดึกดำบรรพ์ เช่น การลงแขก การเอาแรงในหมู่เกษตรกร แม้ยังมีอยู่แต่ก็ลดน้อยลงมากจนแทบจะสูญหาย ประกอบกับระบบคุณค่าที่ดีของไทยที่เสื่อมถอยลง ทั้งเรื่องจิตสาธารณะ การปฏิสัมพันธ์กันในทุกระดับ ความสำนึกรักชาติ การมีวินัย มีผลกระทบต่อบุคคล สังคมและนำไปสู่ปัญหาสังคมต่าง ๆ

8) การจัดการองค์ความรู้ในระดับชุมชนยังมีน้อยและไม่เป็นระบบ ขาดการรวบรวม พัฒนา และนำไปใช้ประโยชน์ ความรู้ที่มีอยู่มักจะถูกกักตุนในตัวของบุคคลหนึ่งคน มีการถ่ายทอดเป็นบางส่วน ประกอบกับความเชื่อในบางพื้นที่ไม่ให้มีการถ่ายทอดความรู้แก่บุคคลอื่นทำให้เกิดการสูญหาย ความรู้ที่มีการนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย บางส่วนตกไปอยู่ในมือคนต่างชาติ แม้ว่าจะมีการสร้างความรู้ใหม่ที่เป็นผลผลิตจากการวิจัยและพัฒนาเพิ่มขึ้นก็ตาม แต่สิทธิบัตรการประดิษฐ์ของคนไทยส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาเทคโนโลยีขั้นต้น การสร้างมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการมีสิทธิบัตรจึงไม่สูงนัก นอกจากนี้ ยังพบว่ารูปแบบการนำองค์ความรู้มาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ยังอยู่ในระดับต่ำเป็นอันดับที่ 30 จาก 52 ประเทศ ในขณะที่สิงคโปร์ เกาหลีและมาเลเซียอยู่ในอันดับที่ 5 10 และ 14 ตามลำดับ

(3) โอกาส ที่เกิดขึ้นและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างทุนทางสังคม มีดังนี้

1) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้อย่างกว้างขวางผ่านสื่อและเทคโนโลยี เสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้คนไทย สามารถเรียนรู้ด้านต่าง ๆ จากแหล่งข้อมูลทั่วโลก โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง ไม่ตกเป็นเหยื่อของผู้ฉกฉวยโอกาส/ผู้ที่เอาเปรียบ สร้างพลังทางปัญญาให้แก่คนไทย เสริมสร้างการก้าวสู่สังคมฐานความรู้ในอนาคต

2) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจภายใต้เงื่อนไขการค้าเสรี นานาประเทศเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของตนเองในทุกมิติให้พร้อมที่จะยืนหยัดบนเวทีโลกได้อย่างมั่นคง จึงเป็นโอกาสให้ประเทศไทยมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้และการสร้างสรรค์คุณค่าโดยเชื่อมโยงเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง พัฒนาสินค้าและบริการบนพื้นฐานวัฒนธรรมไทยที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เช่น การนวดแผนไทย และอาหารไทย เป็นต้น นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดด้วยเทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ในชุมชน การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างรายได้ และลดปัญหาความยากจน รวมทั้งยังเป็นโอกาสการพัฒนาคนให้มีวินัย ขยัน อดทนและมีทักษะที่เอื้อต่อโลกการทำงานในยุคใหม่

3) ความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคที่เข้มแข็ง ทั้งในระดับภูมิภาคและอนุภูมิภาคส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทั้งในด้านวัฒนธรรมและวิชาการ เกิดสัมพันธภาพที่ดี ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนา การแลกเปลี่ยน และการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ในระดับนานาชาติ สร้างความแข็งแกร่งและสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นในภูมิภาค

4) กระแสโลกที่เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งผลดีต่อซีกโลกตะวันออกโดยเฉพาะไทยที่มีความได้เปรียบในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ มีโอกาสใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าภายใต้การบริหารจัดการที่นำไปสู่ความยั่งยืน รองรับการความต้องการสินค้าและบริการที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งเป็นโอกาสในการยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ในระดับฐานรากให้เชื่อมโยงสู่เวทีโลก

(4) **ภัยคุกคาม** ที่อาจส่งผลกระทบเชิงลบต่อการเสริมสร้างทุนทางสังคม ได้แก่

1) การเลื่อนไหลของคน ทุน ความรู้ เทคโนโลยีและสินค้าบริการอย่างไร้พรมแดน กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในทุกพื้นที่อย่างไร้ข้อจำกัด และเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก ส่งผลกระทบให้

➔ **คนไทยขาดภูมิคุ้มกัน**อย่างเพียงพอจากการบริโภคผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ การที่คนไทยขาดทักษะในด้านการคิด วิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถคัดกรอง เลือกรับวัฒนธรรมที่ได้มาจากการหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสาร ส่งผลกระทบเชิงลบต่อค่านิยม พฤติกรรมการบริโภค โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน และค่านิยมที่ผิดงมงายก็ถูกกลืน ทำให้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ลดลง

➔ **ปัญหาสุขภาพจากโรคอุบัติใหม่หรือโรคระบาดซ้ำ** เช่น โรคซาร์ส ไข้หวัดนก ไข้หวัดใหญ่ ฯลฯ รวมทั้งการแพร่ระบาดของเชื้อโรคที่มีรหัสพันธุกรรมใหม่ โรคเหล่านี้ยากที่จะประเมินสถานการณ์ ประกอบกับ องค์ความรู้ในประเทศไทยยังไม่เพียงพอและทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ การแพร่ระบาดของโรคที่มีรหัสพันธุกรรมใหม่คาดว่าจะส่งผลกระทบที่รุนแรงและบั่นทอนคุณภาพชีวิตของประชากรโลกและประชากรไทย

➔ **ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ** ที่มีการขยายเครือข่ายโยงใยไปหลายประเทศ โดยอาศัยการข้ามพรมแดนที่สะดวก รวดเร็วและใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและโทรคมนาคมที่ทันสมัยดำเนินกิจกรรมผิดกฎหมาย ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประเทศไทยที่เป็นทั้งต้นทาง ทางผ่านและปลายทางของอาชญากรรมเหล่านี้ คุกคามต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน สร้างความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

2) **สังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ** ในอีก 20 ปีข้างหน้า โครงสร้างประชากรไทยเปลี่ยนแปลงไป **ประชากรวัยเด็ก มีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่อง** จากร้อยละ 45.2 ในปี 2513 เป็นร้อยละ 21.0 ในปี 2554 **ประชากรวัยแรงงานยังคงมีสัดส่วนสูงจนถึงปี 2552** ประมาณร้อยละ 67.1 หลังจากนั้นจะเริ่มลดลง ขณะที่ **ประชากรวัยสูงอายุมีสัดส่วนสูงขึ้น** จากร้อยละ 5.0 ในปี 2513 เป็นร้อยละ 11.7 ในปี 2554 ส่งผลให้ภาระพึ่งพิงของประชากรสูงอายุอยู่ในระดับสูง การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรชี้ให้เห็นประเด็นการพัฒนาและประเด็นพึงระวังที่สำคัญ คือ

➔ **สัดส่วนของประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ภาระพึ่งพิงสูง** จนอาจเป็นภัยคุกคามต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว เพราะงบประมาณค่าใช้จ่ายภาครัฐเพื่อการดูแลผู้สูงอายุจะสูงมากจนเป็นภาระและอาจมีผู้สูงอายุจำนวนมากถูกทอดทิ้ง ขณะที่กำลังแรงงานซึ่งลดสัดส่วนลงมีผลกระทบต่อภาคการผลิต จึงต้องเตรียมความพร้อมให้คนไทยทุกมิติอย่างต่อเนื่อง

➡ **การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอาจชะลอตัวลง** การที่กำลังแรงงานลดลงจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ อาจจำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุและสตรีเข้าอยู่ในกำลังแรงงานเพิ่มขึ้นเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

➡ **การบริการทางสังคมรวมถึงการจัดระบบการคุ้มครองทางสังคมต่าง ๆ ที่มีอยู่อาจไม่เพียงพอและต้องปรับรูปแบบให้เหมาะสม** โดยเฉพาะบริการทางการแพทย์เนื่องจากแบบแผนการเกิดโรคเรื้อรังและโรคที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุมิแนวโน้มเพิ่มขึ้น และการจัดสวัสดิการสังคมให้ครอบคลุมกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้สูงอายุจำเป็นต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร

3) **กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้การถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเป็นไปได้ยาก** เนื่องจากคนไทยโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนหันไปชื่นชอบวัฒนธรรมแบบใหม่ที่รับรู้ซึมซับ รวดเร็วและรับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์โดยปราศจากการรู้เท่าทัน ขณะที่ประเพณีและวัฒนธรรมไทยที่ดั้งเดิมถูกละเลยและมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่น้อย

4.2 ประเด็นหลักในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม

ผลของการประเมินสภาวะแวดล้อมภายใน (จุดแข็งและจุดอ่อน) และสภาวะแวดล้อมภายนอก (โอกาสและข้อจำกัด) สามารถนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างทุนทางสังคมและนำทุนทางสังคมมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ ให้เกิดความสมดุล เพื่อให้คนในสังคมมีความสุขและเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

(1) **การแก้ไขจุดอ่อนเรื่องวัฒนธรรมและระบบคุณค่าที่ดั้งเดิมของไทยเริ่มเสื่อมถอย** รวมทั้งการได้รับผลกระทบจากภัยคุกคามของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้คนไทยรับวัฒนธรรมต่างชาติ โดยขาดการคัดกรอง และนำมาใช้อย่างไม่เหมาะสมกับวิถีความเป็นไทย ตลอดจนเป็นอุปสรรคสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยไปสู่คนรุ่นใหม่ จำเป็นต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เล็งภาวะคุกคามและลดจุดอ่อน โดยการสร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทยสามารถคิดวิเคราะห์ และรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

(2) **ภาวะคุกคามของสังคมไทยที่กำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ** สามารถป้องกันและบรรเทาปัญหาได้โดยนำจุดแข็งของการมีระบบเครือญาติที่เป็นทุนทางสังคม มากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งระบบเครือญาติที่ยังคงมีอยู่อย่างแน่นแฟ้นในสังคมไทย นอกจากจะสามารถดูแล ช่วยเหลือเกื้อกูล และคุ้มครองคนสูงอายุที่มีแนวโน้มสูงขึ้นได้แล้ว ยังสามารถเปลี่ยนภาระจากการมีผู้สูงอายุในสัดส่วนสูง มาส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังในการสร้างประโยชน์ให้สังคมไทย

(3) **การใช้จุดแข็งเกี่ยวกับการมีผู้นำชุมชน/ปราชญ์กระจายอยู่ทุกพื้นที่ และใช้ทาง** เลี่ยงจากการมีวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีเอกลักษณ์อันโดดเด่น รวมทั้งโอกาสที่เอื้ออำนวย ด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการค้าเสรี สามารถกำหนดยุทธศาสตร์เชิงรุกที่เป็นการสนับสนุนให้ปราชญ์ทุกสาขาเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ผสมผสานกับความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการต่อยอด สร้างสรรค์นวัตกรรมการผลิตสินค้าและบริการบนฐานวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพื่อสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการของไทยที่มีความโดดเด่นจากประเทศคู่แข่ง สามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศเพิ่มขึ้น

(4) การใช้โอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้อย่างกว้างขวางด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถนำมาแก้ไขความอ่อนด้อยประสิทธิภาพในการจัดการองค์ความรู้ โดยกำหนดยุทธศาสตร์ที่เป็นการเสริมสร้างศักยภาพของคนไทยและชุมชนสู่สังคมฐานความรู้ และสามารถจัดการองค์ความรู้ได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างระบบฐานข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปวิเคราะห์ในเชิงสถิติ และการวิจัยพัฒนา เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและประเทศ

5 เป้าประสงค์สังคมไทยที่พึงปรารถนาและแนวทางการเสริมสร้างทุนทางสังคม

5.1 เป้าประสงค์สังคมไทย

“สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน บนฐานของความพอเพียง เป็นธรรมและเป็นไทย”

สังคมที่มีความพอเพียง เป็นสังคมที่คนมีการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาความสมดุลทั้งในชนบทและเมือง โดยในเขตชนบทครัวเรือนมีความมั่นคงด้านอาหาร ที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน มีงานทำอยู่ในท้องถิ่น ครอบครัวยังมีความอบอุ่น ชุมชนมีการวางแผนพัฒนาอย่างสอดคล้องกับความต้องการและความเหมาะสมของท้องถิ่น ขณะที่ในเขตชุมชนเมืองมีการเจริญเติบโตที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม และมีส่วนเสริมสร้างความเจริญในชนบทอย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

สังคมที่เป็นธรรม มุ่งให้ทุกคนในสังคมได้รับความเป็นธรรมทั้งทางกฎหมายและความยุติธรรม สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน รู้จักหน้าที่และเคารพสิทธิตนเองและผู้อื่น มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้รับการสังคมทั้งการศึกษา สุขภาพ และสวัสดิการสังคมอย่างเป็นธรรมโดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งการเป็นเจ้าของและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า

สังคมที่เป็นไทย เป็นสังคมที่คนในชาติอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รู้คุณค่าของความ เป็นไทยและจารีตประเพณี ที่ต้องดำรงรักษาและสืบทอดให้คงอยู่ ทั้งในเรื่องความเคารพ ความกตัญญูต่อบุพการี เครือญาติและผู้มีพระคุณ การดูแล ช่วยเหลือ เอื้ออาทรและมีน้ำใจไมตรี อีกทั้งภูมิปัญญาไทยที่เป็นสิ่งยึดโยงให้คนไทยดำเนินชีวิตตามแบบวิถีไทยเป็นสิ่งที่มีความหมายจิตใจให้ผูกพันต่อกันและก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ นอกจากนี้ คนไทยยังมีสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ที่เป็นที่เทิดทูนและเป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวคนไทยอย่างเหนียวแน่นทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขและสามัคคี

5.2 วัตถุประสงค์และแนวทางการเสริมสร้างทุนทางสังคม

เพื่อให้ “สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน บนฐานของความพอเพียง เป็นธรรมและเป็นไทย” จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการเสริมสร้างทุนทางสังคมและการนำทุนทางสังคมมาใช้ประโยชน์มาใช้ในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

5.2.1 วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและพัฒนาศักยภาพให้คนในสังคมเตรียมพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ และสามารถก้าวสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างเท่าทัน
- (2) เพื่อให้คนในสังคมไทยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รู้และรักษาคุณค่าความเป็นไทย ดำรงชีวิตตามวิถีไทยและได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างเป็นธรรม
- (3) เพื่อเตรียมความพร้อมให้สังคมไทยก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ

5.2.2 แนวทางการเสริมสร้างทุนทางสังคม

(1) การพัฒนาคนให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่สังคมฐานความรู้ โดยมุ่งพัฒนาคนทั้งด้านจิตใจ สุขภาพ และความรู้ให้มี ศักยภาพ ทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ เป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขภาวะที่ดี พร้อมทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

(1.1) **การพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม คนไทย** โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม เป็นคนดี ซื่อสัตย์ มีวินัย โดย

1) สร้างคนดีด้านคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งสืบค้นคนดีในสังคมและเชิดชูให้เป็นแบบอย่างที่ดีในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยมุ่งเสริมสร้างคนไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ให้มีพฤติกรรมที่ดีงาม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีคุณธรรม กตัญญู เอื้ออาทร มีความเพียร มีความรับผิดชอบต่องานของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม รวมทั้งมีจิตสำนึกในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของศีลธรรมอันดีงามและความพอเหมาะพอควร รู้จักประหยัด อดออม นิยมไทย โดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการประสานความร่วมมือของครอบครัว ชุมชน สถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา

2) ปลุกฝังทัศนคติและการเรียนรู้ในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ในระดับปัจเจกเปิดโอกาสให้คนทุกวัยมีส่วนร่วมเรียนรู้การทำงานร่วมกัน การประสานประโยชน์ เช่น กิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสาธารณประโยชน์ กิจกรรมลูกเสือและเนตรนารี และกิจกรรมสหกรณ์ เป็นต้น และในระดับองค์กรของทุกภาคีการพัฒนา ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้

(1.2) **นำนวัตกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการมาปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ รักการอ่าน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่คนทุกช่วงวัย** ให้มีทักษะพื้นฐานทั้งในระบบการศึกษาและในชีวิตประจำวัน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีทักษะในการประกอบอาชีพตามศักยภาพ

(1.3) **จัดระบบการเรียนรู้ทั้งความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ และมีการส่งต่ออย่างเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปสู่ระดับวิชาชีพ** ควบคู่กับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการผลิตกำลังคนและพัฒนาระบบการประเมินสมรรถนะด้านอาชีพระหว่างสถาบันการศึกษา สถานประกอบการ และสถาบันเฉพาะทางทั้งภาคอุตสาหกรรมและบริการ รวมทั้งการเสริมสร้างทักษะและโอกาสแก่คนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในการประกอบอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตร

(1.4) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาให้เกิดความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจยุคใหม่และการพัฒนาเทคโนโลยีในอนาคตบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง

(1.5) การเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชน ให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี โดย

1) ส่งเสริมการพัฒนาคนให้มีพัฒนาการด้านสุขภาพที่เหมาะสมตามช่วงวัย โดยการเตรียมความพร้อมของคู่สมรส เด็กแรกเกิด จนถึงวัยสูงอายุ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์

2) ส่งเสริมให้คนไทยลด ละ เลิกพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ ควบคู่กับการดูแลสุขภาพ รู้จักการป้องกันโรคเบื้องต้น มีพฤติกรรมบริโภคที่เหมาะสม มีการออกกำลังกาย เล่นกีฬา และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

3) ส่งเสริมการใช้สมุนไพร ภูมิปัญญาไทย และวัฒนธรรมไทย ในการเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี รวมทั้งเสริมสร้างความปลอดภัยในการบริโภคและการประกอบอาชีพ โดยใช้ความหลากหลายทางชีวภาพแทนการใช้สารเคมี ควบคู่กับการพัฒนาการแพทย์ทางเลือกและการแพทย์แผนไทย เพื่อสร้างเสริมมูลค่าทางเศรษฐกิจและลดการพึ่งพิงทรัพยากรจากภายนอก

(2) การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อเตรียมสังคมไทยพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุ ในการเตรียมความพร้อมสังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมคนทุกช่วงวัย ทุกกลุ่มเป้าหมายให้สามารถพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ควบคู่ไปกับการสร้างระบบ กลไกทางสังคมที่เกื้อหนุนให้คนในสังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและมีความสุข โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ครอบคลุมมิติการพัฒนารอบด้านอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การพัฒนาศักยภาพคน การคุ้มครองทางสังคม การสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจ และการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสังคมไทยให้ก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดีงามของสังคมไทย โดย

(2.1) เร่งเพิ่มผลิตภาพแรงงานอย่างเป็นระบบและครบวงจร โดยความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันเฉพาะทางและสถานประกอบการอย่างต่อเนื่องและจริงจัง การผลิตและพัฒนากำลังคนที่เป็นความต้องการของภาคการผลิตและประเทศ การส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ดี การสนับสนุนการออมอย่างต่อเนื่องและผูกพัน รวมทั้งการสนับสนุนให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต ซึ่งจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถของประเทศและเพิ่มรายได้ของแรงงานให้สูงขึ้น

(2.2) เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและสังคม มีความอบอุ่น มีสัมพันธภาพที่ดี และรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดี โดย

1) ส่งเสริมการสร้างสัมพันธภาพของครอบครัว การอยู่ร่วมกันของคนหลายวัย เช่น การเปิดพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมของครอบครัว รวมทั้งการสร้างกระแสค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านสื่อต่างๆ ตลอดจนการให้ความรู้ที่จำเป็น เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิต การรู้จักเลือกบริโภคที่ถูกหลักโภชนาการ และข้อมูลข่าวสารสนเทศ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตบนพื้นฐานวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทย

2) ส่งเสริมการออมระดับครัวเรือนและชุมชน ควบคู่กับการสร้างวินัยในการใช้จ่าย เพื่อเพิ่มรายได้และลดค่าใช้จ่ายโดยปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจเมื่อนามชนภาพ

3) เสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะด้านที่อยู่อาศัย ความมั่นคงด้านอาหาร และการได้รับการทางสังคมของรัฐทั้งด้านการศึกษา สุขภาพ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอย่างทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมายและทุกพื้นที่อย่างเป็นธรรม

(2.3) **เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง** เป็นฐานการผลิต ดูแลรักษาและเฝ้าระวังทางสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

1) จัดระบบการเรียนรู้ของชุมชน การค้นหาศักยภาพชุมชน การศึกษาประวัติและวัฒนธรรม จารีตและประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ทั้งในระดับชุมชนและระหว่างชุมชน

2) ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง โดยใช้ทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก รวมทั้งเชื่อมโยงเครือข่ายสู่เศรษฐกิจนอกชุมชน และมุ่งสู่ระดับสากลตามศักยภาพ ความรู้ และภูมิปัญญาของชุมชน

3) เสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ในการบริหารจัดการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับภาคีต่าง ๆ ตั้งแต่กระบวนการวางแผนชุมชน การดำเนินงานพัฒนารวมทั้งการติดตามประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐ

(2.4) **ฟื้นฟูบทบาทของสถาบันศาสนา** และสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น โดยพัฒนาบุคลากรทางศาสนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องให้มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติอย่างมีคุณภาพ และส่งเสริมความร่วมมือของสถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันครอบครัวในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การปลูกฝังค่านิยม จิตสำนึก และการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ

(2.5) **ส่งเสริมธุรกิจเอกชนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม** และสนับสนุนเศรษฐกิจในท้องถิ่นเพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง

1) สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทยมาใช้ในการสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ สอดแทรกไว้ในสินค้าและบริการอย่างสร้างสรรค์ และมีบทบาทร่วมในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) สร้างอาชีพและเพิ่มการจ้างงานในท้องถิ่น เพื่อกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจไปสู่ชนบท รวมทั้งลดการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เมืองใหญ่

3) สนับสนุนกิจกรรมที่เป็นการเสริมสร้างทุนทางสังคม เช่น การรณรงค์ให้คนทำดี การจัดกิจกรรมครอบครัว การอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

(2.6) เพิ่มบทบาทของสื่อในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่อสังคม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง

1) สร้างกระแสให้เกิดการรับรู้และความตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะมากระทบต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพของคน ครอบครัว ชุมชน และสังคม เพื่อเตรียมปรับตัวให้เท่าทัน

2) จัดสรรพื้นที่สื่อทุกประเภทในการสะท้อนเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ดั่งาม ควบคู่กับการรณรงค์สร้างกระแสด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ครอบครัวอบอุ่นและการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง เชิดชูบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีอย่างต่อเนื่อง

3) ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีบทบาทร่วมผลิตสื่อสร้างสรรค์ ที่นำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและครอบครัว เช่น สื่อในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเฝ้าระวังทางสังคมและการเผยแพร่ความรู้ เป็นต้น

(2.7) พัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมไทย

1) สร้างระบบการคุ้มครองทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้การปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การรวมกลุ่มกันสร้างความมั่นคงด้านรายได้และการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมทั้งส่งเสริมสวัสดิการสังคมที่ครอบครัว เครือญาติและชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาให้ครอบคลุมประชากรทุกคน โดยเฉพาะแรงงานนอกระบบสตรีและผู้ด้อยโอกาส

2) สร้างกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ โดยยึดพื้นที่เป็นตัวตั้งและพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง โดยสร้างและจัดการองค์ความรู้ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้คนตระหนักในสิทธิและหน้าที่ การเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมุ่งประโยชน์ส่วนรวม การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น ป่าชุมชน ชยะ และน้ำเสีย เป็นต้น รวมทั้งฟื้นฟูวิถีชีวิตและมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

(3) ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างสรรค์คุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งบำรุง รักษา ฟื้นฟู วัฒนธรรมไทยที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ทั้งเป็นวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้คงอยู่และสืบสานสู่คนรุ่นต่อไปและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตตามวิถีไทย สร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ และดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3.1) เสริมสร้างวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต จารีตประเพณีที่ดีของสังคมไทย ที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคม อาทิ การอยู่ร่วมกันและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันท์เครือญาติ การอดออมเพื่อความมั่นคงของตนเองและครอบครัว ประเพณี ค่านิยมในการรวมตัวเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เช่น ประเพณีลงแขก สืบชะตาสำน้ำ เป็นต้น

(3.2) **สืบสานศิลปกรรม เอกลักษณ์ความเป็นไทย** ควบคู่กับการอนุรักษ์ **ฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและพัฒนาโบราณสถาน โบราณวัตถุให้เป็นแหล่งเรียนรู้** และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

(3.3) **จัดระบบการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้** เพื่อการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ โดย

1) ส่งเสริมให้ปราชญ์ และผู้รู้ถ่ายทอดความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ผ่านศูนย์การเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ และเชื่อมโยงกับการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

2) สนับสนุนบทบาทสถาบันการศึกษาในการวิจัยพื้นบ้านเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและสอดคล้องกับความรู้ที่หลากหลายของแต่ละพื้นที่ โดยมีนักวิจัยท้องถิ่นเข้าร่วม และนำผลงานวิจัยไปสู่การพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น

(3.4) **พัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาและนำวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ** เป็นการใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และเผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยในระดับนานาชาติ นอกจากนี้มุ่งผลักดันให้**ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา**

6 บทบาทภาคีการพัฒนา

6.1 แนวทางการขับเคลื่อนบทบาทภาคี

การเสริมสร้างและต่อยอดทุนทางสังคมเป็นบทบาทของทุกภาคส่วนที่ต้องร่วมกันพัฒนาอย่างมีบูรณาการ โดย

(1) **ประชาชน** เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนการพัฒนาและเพิ่มทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับ โอกาส ศักยภาพ และความพร้อมของแต่ละพื้นที่ เป็นการสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งของชุมชน ท้องถิ่นและประเทศ โดย

1) เลี้ยงดู อบรม และดูแลสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

2) มีบทบาทหลักในเวทีชุมชน สร้างเครือข่ายการดูแล คัดกรอง การจัดสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3) สร้างกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีบทบาทหลักในการพัฒนาคนและชุมชน

4) สืบค้น รวบรวม จัดเก็บและถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เป็นระบบ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) รัฐ ทำหน้าที่เชื่อมโยงการพัฒนาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทุกระดับให้เกิดหนทางการพัฒนาประเทศ โดย

1) ปรับระบบ วิถีคิดและวิธีการทำงาน/กระบวนการทัศน์ โดยบูรณาการการทำงานทั้งแนวดิ่งและแนวนอน และเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดี เสริมสร้างศักยภาพของกำลังคนในภาครัฐทุกระดับ ตั้งแต่ส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น มีบทบาทหลักในการอำนวยความสะดวกมากกว่าการปฏิบัติเอง

2) เชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างภาคราชการ ส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม รวมทั้งถ่ายทอดโอนภารกิจ การตัดสินใจ และทรัพยากรจากส่วนกลางลงสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น ตลอดจนเชื่อมโยงแผนชุมชนและแผนท้องถิ่นกับยุทธศาสตร์จังหวัด

(3) ธุรกิจเอกชน มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และเป็นหุ้นส่วนของสังคม โดย

1) จัดทำบรรษัทภิบาลในองค์กร มีการแข่งขันที่เป็นธรรม ยึดมั่นในความรับผิดชอบต่อลูกค้า ผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คำนึงถึงการประกอบกิจการที่เป็นมิตรต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม รวมทั้งผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ สร้างตราสัญลักษณ์สินค้าที่บ่งบอกเอกลักษณ์ความเป็นไทย

2) สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ และสอดแทรกวัฒนธรรมไทยไว้ในสินค้าและบริการโดยไม่ทำลายคุณค่าทางวัฒนธรรม

3) ร่วมจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคม ศิลปวัฒนธรรม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4) เสริมสร้างอาชีพและการจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล เพื่อลดการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เมืองหลวงและเมืองใหญ่

(4) สื่อ มีบทบาทในการสร้างสรรค์สังคม ด้วยการสร้างกระแสเชิงบวก วัฒนธรรม และเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจแก่สังคม โดย

1) ปลุกจิตสำนึกด้านคุณธรรม และจริยธรรม สร้างค่านิยม พฤติกรรม การดำรงชีวิตบนพื้นฐานวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยแก่เด็กและเยาวชนและสังคมไทย โดยผลิตสื่ออย่างสร้างสรรค์

2) เรังขยายสื่อดีเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและครอบครัว โดยส่งเสริมให้เด็กมีบทบาทร่วมผลิตสื่อสร้างสรรค์ เช่น การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเฝ้าระวังทางสังคมและการเผยแพร่ความรู้ เป็นต้น

3) เป็นแกนในการรับฟังความคิดเห็นและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนสร้างความเข้าใจและความตระหนักถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชน

4) มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อในการนำเสนอข่าวสาร ข้อมูล รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม

5) จัดสรรพื้นที่ของสื่อทุกประเภทในการรณรงค์ประโยชน์ของทุนทางสังคม และการเชิดชูบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดี อย่างต่อเนื่อง

(5) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) จัดสรรทรัพยากรในการลงทุนด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและเชื่อมโยงกัน
- 2) สนับสนุนกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาคีการพัฒนาในท้องถิ่นอย่างครบวงจร ตั้งแต่ขั้นการวางแผนการดำเนินงาน การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งสร้างสภาวะแวดล้อมสีขาวและเป็นโครงข่ายคุ้มครองทางสังคม
- 3) พัฒนาศักยภาพและทัศนคติของผู้บริหารและบุคลากรขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

(6) สถาบันการศึกษา/นักวิชาการ

- 1) ทำการวิจัยร่วมกับชุมชนโดยชุมชนเป็นนักวิจัยหลัก และการถอดรหัสความรู้ที่อยู่ในตัวภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทยให้เป็นความรู้ที่เปิดเผย รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลของชุมชนและที่ปรึกษาทางวิชาการ
- 2) สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเอง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน
- 3) ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ เกิดรายได้แก่ชุมชน
- 4) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ และเชื่อมโยงสู่สากล

(7) ประชาสังคม มีบทบาทในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างทางเลือกการพัฒนา และส่งเสริมภาคีการพัฒนาให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดย

- 1) เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และสนับสนุนการจัดการความรู้ รวมทั้งติดตามและเฝ้าระวังในระดับ ปักเเจก ครอบคลุม ชุมชน และประเทศ เพื่อสร้างทางเลือกการพัฒนาและส่งเสริมภาคีการพัฒนาให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและมีชีวิตอย่างพอเพียง
- 2) เป็นแกนนำ และเป็นพันธมิตรที่เอื้อประโยชน์ ริเริ่มกิจกรรมสร้างสรรค์ สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

(8) สถาบันศาสนา มีบทบาทสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น โดย

- 1) ปลุกฝังทัศนคติและแนวปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และบุคลากรทางศาสนาเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง
- 2) ส่งเสริมความร่วมมือของสถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันครอบครัวในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การปลุกฝังค่านิยม จิตสำนึก และการสืบสานประเพณี
- 3) เป็นศูนย์รวมใจเชื่อมโยงสายใยของคนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัว ชุมชน และประเทศ รวมทั้งเป็นหลักในการสร้างสันติสุขของการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ

6.2 บทบาทของกลไกและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนแนวทางและประสานการดำเนินงานกับหน่วยงานและภาคีการพัฒนา ดังนี้

(1) การพัฒนาคนให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่สังคมฐานความรู้

1) การพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม โดย

- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
- กระทรวงวัฒนธรรม
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

2) นำนวัตกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการมาปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้รักการอ่าน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกช่วงวัย โดย

- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
- กระทรวงศึกษาธิการ
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้

3) จัดระบบการเรียนรู้ทั้งความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ และมีการส่งต่ออย่างเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปสู่ระดับวิชาชีพ โดย

- กระทรวงศึกษาธิการ
- กระทรวงแรงงาน
- สมาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- สถาบันเฉพาะทางภาคอุตสาหกรรมและบริการ

4) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาให้เกิดความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจยุคใหม่และการพัฒนาเทคโนโลยีในอนาคตบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง โดย

- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

5) การเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชน โดย

- กระทรวงสาธารณสุข
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (พม.)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรช.)

(2) การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อเตรียมสังคมไทยพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุ

1) การเพิ่มผลิตภาพแรงงาน ส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ดี สนับสนุนการออม และสร้างหลักประกันคุ้มครองด้านแรงงานและสังคม

- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
- กระทรวงศึกษาธิการ
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- กระทรวงแรงงาน
- กระทรวงการคลัง
- สมาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

2) เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและสังคม โดย

- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
- มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว
- กรมส่งเสริมการเกษตร (กษ.)
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

3) การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดย

- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
- กรมส่งเสริมการเกษตร (กษ.)
- ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน
- สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
- คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
- มูลนิธิพัฒนาไท
- กรมการพัฒนาชุมชน (มท.)
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (อก.)
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

4) พื้นฟูบทบาทของสถาบันศาสนา โดย

- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- กรมการศาสนา (วธ.)

5) ส่งเสริมธุรกิจเอกชนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม โดย

- กระทรวงวัฒนธรรม
- สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ
- สมาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

- 6) เพิ่มบทบาทของสื่อในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่อสังคมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง โดย
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
 - คณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ
 - สมาคมนักหนังสือพิมพ์/ วิทยุและโทรทัศน์
 - กรมประชาสัมพันธ์
 - องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.)
- 7) พัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมไทย โดย
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
 - สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
 - กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- (3) ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างสรรค์คุณค่าทางเศรษฐกิจ
- 1) เสริมสร้างวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต จารีตประเพณีที่ดีของสังคมไทย
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
 - สภาวัฒนธรรมจังหวัด
 - กระทรวงวัฒนธรรม
 - มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว
- 2) สืบสานศิลปกรรม เอกลักษณ์ความเป็นไทย ควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและพัฒนาโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดย
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
 - สภาวัฒนธรรมจังหวัด
 - กระทรวงวัฒนธรรม
- 3) จัดระบบการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ โดย
- สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม
- 4) พัฒนา ต่อยอดภูมิปัญญาและนำวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ โดย
- กระทรวงวัฒนธรรม
 - สถาบันการศึกษา
- 5) ผลักดันให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดย
- กรมทรัพย์สินทางปัญญา (พณ.)

ภาคผนวก ③

**การบริหารจัดการทุนทางเศรษฐกิจ
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**

ภาคผนวก ③

การเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1 บทนำ

1.1 การพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาได้สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้น ฐานเศรษฐกิจมีความหลากหลายมากขึ้น การแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจหลังวิกฤตทำให้เศรษฐกิจมีเสถียรภาพมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามนับว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจยังเป็นการเร่งการขยายตัวด้านปริมาณค่อนข้างมาก โดยที่การให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลิการผลิตซึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับปรับปรุงประสิทธิภาพทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐนั้นยังไม่เพียงพอ จึงเกิดความไม่สมดุลและยังเป็นความเสี่ยงโดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์ที่การแข่งขันในระบบเศรษฐกิจและการเงินโลกรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ การขยายตัวของเศรษฐกิจไทยยังต้องขึ้นอยู่กับปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิต การพึ่งพาวัตถุดิบและค่าแรงราคาถูก และต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกทั้งวัตถุดิบ ทุนและเทคโนโลยี และตลาดส่งออกอย่างมาก ในขณะที่เศรษฐกิจภายในประเทศก็ยังคงขาดความเข้มแข็งอย่างเพียงพอที่จะเป็นภูมิคุ้มกันและลดความเสี่ยงจากภาวะความผันผวนของเศรษฐกิจโลกและปัจจัยภายนอกอื่น ๆ อาทิ ราคาน้ำมัน การแข่งขันและการกีดกันทางการค้า และความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศผู้นำทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 จากการประเมินสถานการณ์และการใช้ทุนทางเศรษฐกิจของประเทศแสดงว่า คุณภาพทุนของประเทศไทยยังอยู่ในระดับต่ำ การใช้ทุนยังขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากสาเหตุที่สำคัญคือ โดยเฉลี่ยแรงงานยังขาดทักษะ ขาดองค์ความรู้และการนำเอาองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์ยังมีจำกัด ในขณะที่การพัฒนานวัตกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังมีน้อย จึงยังต้องพึ่งพาต่างชาติมากในเรื่องแบรนด์ สิทธิทางการค้าจากต่างประเทศ และวิทยาการต่าง ๆ ดังนั้นผลตอบแทนสุทธิจากการลงทุนที่เป็นของประเทศไทย ชุมชนไทย และแรงงานไทยจึงยังอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากผลตอบแทนส่วนหนึ่งต้องไหลกลับออกไปยังต่างประเทศ ในขณะที่การลงทุนโดยวิสาหกิจชุมชนหรือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งเป็นกิจการของคนไทยยังเป็นการลงทุนที่มีผลตอบแทนต่ำเนื่องจากยังขาดวิทยาการ นวัตกรรม และการบริหารจัดการที่เหมาะสมทั้งในด้านการผลิต การตลาดและการส่งมอบหรือการกระจายสินค้า นอกจากนี้การขาดการบริหารจัดการภาคการเงินที่เหมาะสม และความไม่สมดุลในการพัฒนาตลาดเงินและตลาดทุนทำให้ยังไม่สามารถใช้เครื่องมือทางการเงินในการสนับสนุนให้เกิดการระดมทุนไปสู่สาขาการผลิตที่มีประสิทธิภาพได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งยังต้องเร่งพัฒนาช่องทางในการสนับสนุนสินเชื่อสำหรับรายย่อยเพื่อให้กลุ่มรายย่อยและรากหญ้ามีโอกาสและช่องทางในการพัฒนาทุนของตนได้มากขึ้น โดยที่ในขณะเดียวกันก็ต้องจูงใจให้เกิดการออมซึ่งนับเป็นการสร้างทุนต่อให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นการสร้างหลักประกันสำหรับประชาชนในขณะที่โครงสร้างประชากรเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้นตามลำดับ

1.3 การเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจให้เข้มแข็งและนำมาใช้อย่างเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศจึงเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศในระยะยาว ทั้งนี้ต้องกำหนดแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อนำไปสู่วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศไทยในระยะยาวที่มีเป้าประสงค์ที่จะให้ระบบเศรษฐกิจไทยเป็นเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกมากขึ้น (openly creative nation) มีโครงสร้างฐานการผลิตที่เป็นบริการและการเกษตรในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาเพิ่มคุณค่าบนฐานความรู้และความเป็นไทยเป็นเศรษฐกิจที่การบริโภคและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น การใช้พลังงานมีประสิทธิภาพและประหยัด (Green, energy saving & efficiency) และมีการออมมากขึ้นโดยที่ช่องว่างการออมและการลงทุนลดลง ทั้งนี้การกำหนดแนวทางการพัฒนานั้นอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านทุนเศรษฐกิจภายในประเทศ ซึ่งแสดงว่าประสิทธิภาพการใช้น้ทุนยังต่ำ ยังต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกมาก และการผลิตยังเป็นการผลิตบนฐานทรัพยากรเป็นหลัก และการวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงบริบทการพัฒนาที่สำคัญที่ประเทศไทยจะต้องเผชิญทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ และการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งชี้ว่า การรวมตัวทางเศรษฐกิจและการเงินในยุคโลกาภิวัตน์จะเข้มข้นมากขึ้น และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดดและองค์ความรู้และเทคโนโลยีมีการเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศอย่างเสรีมากขึ้น ซึ่งจะผลักดันให้ประเทศต่าง ๆ ต้องขับเคลื่อนประเทศด้วยการพัฒนาบนฐานความรู้ (Knowledge based development) และการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้สภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงมากและภาวะโลกร้อนเป็นภัยคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นเงื่อนไขสำคัญสำคัญในการแข่งขันในตลาดโลกและการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ในขณะที่การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในมิติทางสังคมอื่น ๆ รวมทั้งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การบริโภค จะส่งผลต่อการปรับตัวของประเทศไทยทั้งในด้านการผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุและพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น สินค้าเพื่อสุขภาพ และสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และในขณะเดียวกันก็ต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสังคมไทยจากการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมและค่านิยมอย่างไร้พรมแดน

1.4 ดังนั้นแนวทางหลักในการเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงประกอบด้วย 4 แนวทางหลักที่มีความเชื่อมโยงกัน ดังนี้

(1) แนวทางการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมให้มีเสถียรภาพเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และเอื้ออำนวยต่อการปรับโครงสร้างการผลิต และการกระจายผลประโยชน์จากการขยายตัวอย่างเป็นธรรมในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งประกอบด้วย แนวทางการพัฒนาและการบริหารด้านการเงินด้านการคลัง การส่งเสริมการออมและการเพิ่มทางเลือกในการระดมทุนในประเทศ และการดำเนินนโยบายการค้าและการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ ให้สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิต การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาสังคมของประเทศ

(2) แนวทางการปรับโครงสร้างการผลิตให้ผลิตภาพการผลิตและการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศไทยสูงขึ้น บนฐานความรู้และความเป็นไทย โดยใช้กระบวนการพัฒนาคัลสเตอร์และห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) สนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพการผลิตและห่วงโซ่มูลค่าเพื่อสนับสนุนการเพิ่มมูลค่า และซึ่งประกอบด้วย การปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรมและบริการ และการส่งเสริมการลงทุนและการสร้างบรรยากาศการลงทุนที่เอื้ออำนวยให้สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตสู่การผลิตบนฐานความรู้และผลิตภาพการผลิตสูง

(3) การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการลงทุน ประกอบด้วย แนวทางหลัก คือ

(3.1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านอื่น ๆ อาทิ สาธารณูปการและที่อยู่อาศัย และการบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานโดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ การยอมรับและความโปร่งใสในการดำเนินการ

(3.2) การปรับโครงสร้างด้านพลังงานให้การใช้พลังงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และพัฒนาแหล่งพลังงานทางเลือก เพื่อประหยัดเงินตราต่างประเทศในการนำเข้าพลังงาน ลดต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายในการเดินทางของประชาชน และลดมลพิษที่เกิดจากการใช้พลังงานในกระบวนการผลิตและการบริโภคของประชาชน

(3.3) การบริหารองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการสั่งสม การสร้าง การแพร่กระจายและการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีรวมทั้งการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ในเชิงพาณิชย์ และการมีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตรอย่างเหมาะสม เพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมเข้าสู่เศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้

(3.4) ปรับปรุงกฎระเบียบและกฎหมายเพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการบริหารจัดการทางเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้

(4) การเสริมสร้างศักยภาพและสร้างภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจฐานรากเพื่อกระจายความเจริญและรายได้

2

การวิเคราะห์สถานะแวดล้อมทางเศรษฐกิจ

2.1 จุดแข็ง ทุนทางเศรษฐกิจมีจุดแข็งที่จะสนับสนุนการพัฒนาประเทศในระยะต่อไป ดังนี้

(1) ฐานการผลิตที่กว้างและหลากหลายทั้งสินค้าและบริการ โดยที่ในปัจจุบันการผลิตสาขาเกษตร อุตสาหกรรม และบริการคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 10 35 และ 55 ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ฐานการผลิตที่หลากหลายช่วยลดความผันผวนของวัฏจักรเศรษฐกิจได้ระดับหนึ่ง และสามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาคการผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มได้มากขึ้น โดยที่ในภาคการเกษตรมีการผลิตอาหารมีความเพียงพอสำหรับการบริโภคภายในประเทศและเป็นประเทศผู้ส่งออกอาหารที่สำคัญของโลก สำหรับภาคการท่องเที่ยวนั้นมีความได้เปรียบทั้งในเรื่องสถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรมไทย และคุณภาพการบริการ ทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นตามลำดับและเป็นฐานรายได้เงินตราต่างประเทศที่มีความสำคัญมากขึ้นและคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 6 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

(2) มีบรรยากาศเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันมากขึ้นและมีการคุ้มครองผู้บริโภคที่ครอบคลุมมากขึ้น เห็นได้จากการดำเนินนโยบายการค้าและการลงทุนเสรี นโยบายการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ การบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้ามีผลในทางปฏิบัติมากขึ้น และมีความตื่นตัวมากขึ้นในการบังคับใช้กฎหมายการคุ้มครองผู้บริโภค

(3) สถิติสภาพทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ดี เมื่อพิจารณาจากอัตราการว่างงานที่ต่ำเพียงร้อยละ 1.7 ในปี 2548 ทุนสำรองอยู่ในระดับสูงถึง 52.1 พันล้านดอลลาร์ ณ สิ้นปี 2548 และหนี้ต่างประเทศและหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ในระบบสถาบันการเงินลดลง

(4) สถานที่ตั้งของประเทศเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค จึงได้เปรียบในเชิงยุทธศาสตร์การค้าเนิรธุรกิจที่จะเหมาะสมสำหรับการเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจของภูมิภาค และมีระบบการเชื่อมโยงการขนส่งกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคที่สะดวก ซึ่งจะสนับสนุนให้เกิดการเชื่อมโยงกระบวนการผลิตในภูมิภาคและมีขีดความสามารถในการแข่งขันได้มากขึ้น

2.2 จุดอ่อน ซึ่งเป็นข้อจำกัดและอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และต้องแก้ไข มีดังนี้

(1) การพึ่งพิงปัจจัยภายนอกมากทั้งเงินทุน วัตถุดิบ เทคโนโลยีและนวัตกรรม และตลาดส่งออกทำให้ประเทศไทยอ่อนไหวต่อสถานการณ์ภายนอกได้ง่าย และเป็นจุดอ่อนในเชิงโครงสร้างที่ทำให้มีความเสี่ยงที่จะขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการชำระเงินได้ง่าย

(1.1) การขาดแคลนการออม ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาสัดส่วนการออมได้มีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 34.8 ในปี 2538 เป็นร้อยละ 24.2 ในปี 2542 ก่อนที่จะเริ่มเพิ่มขึ้นช้าๆ สู่ระดับร้อยละ 32.2 ในปี 2547 โดยเฉพาะการออมครัวเรือนที่ลดลงเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศและเมื่อเทียบกับรายได้ การออมที่ไม่เพียงพอสำหรับการลงทุนทำให้ประเทศไทยต้องพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศ ทั้งใน 3 รูปแบบ คือ เงินทุนที่เข้ามาในรูปของการลงทุนโดยตรง เงินกู้จากต่างประเทศ และเงินทุนไหลเข้าในตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งการขาดแคลนเงินออมสะท้อนให้เห็นในรูปของการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด ที่ต้องได้รับการสนับสนุน (finance) ด้วยเงินทุนไหลเข้าจากต่างประเทศเข้าทั้ง 3 รูปแบบดังกล่าว ทำให้ประเทศไทยมีความอ่อนไหวจากการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศได้ง่าย ซึ่งหากไม่มีเงินทุนไหลเข้ามาเพื่อ finance การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดหรือเกิดการไหลออกสุทธิของเงินทุนอย่างรวดเร็ว ก็จะทำให้เกิดวิกฤตดุลการชำระเงินและอัตราแลกเปลี่ยนมีความผันผวนได้ เช่นที่เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี 2540

(1.2) การผลิตภายในประเทศทั้งเพื่อการส่งออกและการบริโภคภายในประเทศต้องพึ่งพิงวัตถุดิบ ชิ้นส่วน และเครื่องจักรนำเข้าในสัดส่วนที่สูง โดยเฉพาะการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก โดยที่การต่อยอดเพิ่มมูลค่าและคุณค่าในกระบวนการผลิตในประเทศยังมีน้อย การพึ่งพิงวัตถุดิบนำเข้าในสัดส่วนที่สูง เนื่องจากการพัฒนากิจกรรมการผลิตภายในประเทศที่สามารถมาเชื่อมโยงหรือป้อนวัตถุดิบให้กับกิจกรรมการผลิตเพื่อการส่งออกยังไม่คืบหน้าไปเท่าที่ควร นอกจากนี้การผลิตเพื่อการส่งออกและเพื่อการใช้ภายในประเทศมีมาตรฐานและคุณภาพสินค้าที่ต่างกัน และที่สำคัญกิจกรรมการผลิตเพื่อส่งออกจำนวนมากเป็นกิจการร่วมทุนกับต่างชาติหรือโดยบริษัทลูกของบริษัทข้ามชาติ ทำให้มีการกำหนดมาตรฐานวัตถุดิบและกึ่งวัตถุดิบที่สูงกว่าที่ผลิตได้ในประเทศไทย หรือแม้แต่เป็นการกำหนดเพื่อสนับสนุนให้เกิดการนำเข้าจากบริษัทลูกภายใต้บริษัทแม่เดียวกัน

ดังนั้นโดยภาพรวมของประเทศการส่งออกที่สูงขึ้นมักจะควบคู่ไปกับการนำเข้าที่สูงขึ้นตาม ทำให้ผลประโยชน์สุทธิที่ตกกับประเทศมีน้อย และเป็นความเสี่ยงที่จะขาดดุลการค้าในภาวะที่ราคาวัตถุดิบในตลาดโลกสูงขึ้นมาก เช่น ในกรณีของน้ำมัน เหล็ก และชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนั้นในปัจจุบันการใช้จ่ายของประชาชนไทยมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นสำหรับการใช้จ่ายในกลุ่มสินค้า

คงทนและกึ่งคงทน อาทิ โทรศัพท์มือถือ รถยนต์ เครื่องมือและเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น ซึ่งการผลิตสินค้ากลุ่มนี้ต้องใช้วัตถุดิบและชิ้นส่วนนำเข้าในสัดส่วนที่สูง ในปัจจุบันสัดส่วนการใช้จ่ายสินค้าคงทนอยู่ที่ประมาณร้อยละ 25.6 โดยที่เฉพาะกลุ่มสินค้าคงทนนั้นสัดส่วนการใช้จ่ายได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9.4 ในปี 2544 เป็นร้อยละ 10.4 ในปี 2545 ร้อยละ 11.6 ในปี 2546 และร้อยละ 12.4 ในปี 2547

โครงสร้างต้นทุนสินค้า

(%)	ในประเทศ	นำเข้า	มูลค่าเพิ่ม	ผลผลิตรวม
1. สินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูป				
• กุ้งแช่เย็นและแช่แข็ง	81.4	0.2	18.4	100.0
• ยางพารา	88.0	2.6	9.4	100.0
• อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป	47.9	12.8	39.3	100.0
• ผลิตภัณฑ์ยาง	46.1	21.6	32.3	100.0
2. สินค้าแฟชั่น				
• เสื้อผ้าสำเร็จรูป	59.9	10.2	29.9	100.0
• อัญมณี	40.4	31.3	28.3	100.0
3. สินค้าที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูง				
• เครื่องใช้ไฟฟ้าและส่วนประกอบ	35.9	35.2	28.9	100.0
• คอมพิวเตอร์และส่วนประกอบ	36.2	40.5	23.3	100.0
• รถยนต์	29.0	44.9	26.1	100.0
• มอเตอร์เครื่องกำเนิดไฟฟ้า	23.7	50.4	25.9	100.0
• แผงวงจรไฟฟ้า	1.8	83.2	15.0	100.0
4. สินค้าพื้นฐานและสนับสนุนเชิงยุทธศาสตร์				
• ผลิตภัณฑ์พลาสติก	42.0	25.8	32.2	100.0
• เคมีภัณฑ์	33.7	29.0	37.3	100.0
• น้ำมันสำเร็จรูป	5.8	50.7	43.5	100.0
• ผลิตภัณฑ์เหล็กกล้า	21.5	52.9	25.6	100.0

ที่มา: สศช.

(1.3) การพึ่งพาพลังงานในระดับสูง (high energy intensity) มูลค่าการใช้พลังงานต่อ GDP เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11.6 ในปี 2536 เป็นประมาณร้อยละ 16 ในปี 2548 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงเทียบกับหลาย ๆ ประเทศ และนอกจากนี้ประมาณร้อยละ 80 ของพลังงานที่ใช้ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ จึงเป็นความเสี่ยงต่อฐานะดุลบัญชีเดินสะพัดของประเทศโดยเฉพาะเมื่อราคาพลังงานเพิ่มขึ้นมาก ภายใต้โครงสร้างเศรษฐกิจในปัจจุบันในกรณีที่ราคาน้ำมันดิบเพิ่มขึ้น 10 ดอลลาร์ต่อบาเรลจะทำให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวได้น้อยลงร้อยละ 1 โดยที่หากไม่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ให้ประหยัดมากขึ้น ราคาน้ำมันที่เพิ่มขึ้นบาเรลละ 10 ดอลลาร์ สรอ. จะทำให้มูลค่าการนำเข้าน้ำมันเพิ่มขึ้นประมาณ 3,000 ล้านดอลลาร์ สรอ. หรือ 120,000 ล้านบาท นอกจากนั้นการใช้พลังงานจำนวนมากได้สร้างมลพิษต่อสภาพแวดล้อม และเป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชน

(1.4) ทูทที่เป็นองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมของไทย อยู่ในระดับต่ำ ทั้งที่เปิดเผย (Explicit or Embodied Knowledge) และที่ไม่เปิดเผยหรือฝังอยู่ในตัว อยู่ภายในผู้คิดและสร้างสรรค์ผลงาน (Implicit or Disembodied Knowledge) ทำให้ประเทศไทย ต้องซื้อเทคโนโลยีจากต่างประเทศจำนวนมาก เช่น รายจ่ายค่าธรรมเนียมทางเทคโนโลยี เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ค่าใช้จ่ายดังกล่าวเพิ่มขึ้นจาก 71,728 ล้านบาท ในปี 2538 มาเป็น 147,782 ล้านบาท ในปี 2546 ทำให้ประเทศไทยขาดดุลบริการในด้านค่าใช้จ่ายค่า เทคโนโลยีและวิทยาการ ซึ่งสาเหตุที่สำคัญดังต่อไปนี้คือ

■ จำนวนผลผลิตจากงานวิจัยและพัฒนาในรูปผลงานตีพิมพ์ การจด สิทธิบัตร การสร้างตราสินค้า และการสร้างบริษัทใหม่เพิ่มขึ้นแต่ยังมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับ ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ เช่น ในปี 2547 ประเทศไทยมีการตีพิมพ์บทความด้านวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี มี 2,397 บทความและมีการจดสิทธิบัตร 868 รายการ ในขณะที่ไต้หวันมี 14,373 บทความและจดสิทธิบัตร 1,177 รายการเป็นต้น

■ การลงทุนวิจัยและพัฒนานอกจากจะต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดแล้ว ยังต่ำอย่างมากเมื่อเทียบกับประเทศอุตสาหกรรมใหม่ เช่น ในปี 2546 มีค่าใช้จ่ายด้านวิจัยและพัฒนาร้อยละ 0.26 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ในขณะที่ตั้งเป้าหมายไว้ร้อยละ 0.4 ในขณะที่สิงคโปร์มีวิจัยและพัฒนาร้อยละ 2.15 ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการนำผลงานวิจัยและพัฒนาไปใช้ ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์น้อยมาก สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าขาดการบริหารจัดการในทิศทางที่มุ่ง ประสิทธิภาพอย่างแท้จริง งานวิจัยและพัฒนาเน้นประโยชน์ทางวิชาการเฉพาะเรื่องมากกว่ามุ่งตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของภาคเศรษฐกิจและสังคม และภาคเอกชนดำเนินการวิจัยและพัฒนาใน สัดส่วนที่น้อยมาก

■ ขาดแคลนนักวิจัย และครู อาจารย์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพเป็นจำนวนมาก และไม่สอดคล้องกับความต้องการของภาคการผลิตและบริการ เช่น ในปี 2546 ประเทศไทยมีนักวิจัยทำงานเต็มเวลาคิดเป็น 2.87 คนต่อประชากร 10,000 คน ซึ่งต่ำอย่างมากเมื่อเทียบกับประเทศอุตสาหกรรมใหม่ เช่น สิงคโปร์มีนักวิจัยสูงถึง 47.8 ต่อประชากร 10,000 คน สาเหตุเนื่องมาจากประเทศไทยยังขาดความชัดเจนในเส้นทางอาชีพของ นักวิจัย นอกจากนี้ขาดการสร้างนักจัดการและที่ปรึกษาทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมทั้งในระดับบริษัท ชุมชน และประเทศอย่างเป็นระบบครบวงจร เพื่อนำพาประเทศให้สามารถพัฒนางานวิจัยและ นวัตกรรมให้มีระดับที่สูงขึ้นและเทียบเท่าประเทศชั้นนำของโลก

(2) ขาดการบริหารการจัดใช้องค์ความรู้เพื่อสร้างมูลค่า (Value Creation) ในภาค การผลิตและบริการ รวมถึงเป็นฐานในการสร้างรายได้ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบครบ วงจร การผลิตสินค้าและบริการ และฐานรายได้ยังต้องพึ่งพาทรัพยากรเป็นหลัก ซึ่งในปัจจุบัน ต้นทุน ราคาวัตถุดิบ ค่าจ้างแรงงาน ราคาพลังงาน และต้นทุนด้านโลจิสติกส์เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว อีกทั้ง ปริมาณทรัพยากรที่มีจำกัดและลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ต้นทุนโดยรวมเพิ่มขึ้นแต่ผลตอบแทนจาก การลงทุน รายได้และอำนาจซื้อที่แท้จริงของประชาชนลดลง ทรัพยากรที่ลดลงทำให้ฐานรายได้ไม่ สามารถยั่งยืนอยู่ได้ นอกจากนี้และการจัดสรร/แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ทุนทางสังคมและ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังไม่เป็นธรรม จึงยังเป็นปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาจึงต้องมุ่งสู่การพัฒนาบนฐานความรู้ โดยการบริหารองค์ความรู้และส่งเสริม ความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น (Knowledge-based development)

(3) การผลิตและฐานรายได้ยังเป็นการพึ่งพาทรัพยากรเป็นหลักโดยที่การบริหารองค์ความรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการยังมีน้อย ต้นทุนราคาวัตถุดิบ ค่าจ้างแรงงาน ราคาพลังงาน และต้นทุนด้านโลจิสติกส์ที่เพิ่มขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ผลตอบแทนจากการลงทุน และรายได้และอำนาจซื้อที่แท้จริงของประชาชนลดลง ทรัพยากรที่ลดลงทำให้ฐานรายได้ไม่สามารถยั่งยืนอยู่ได้ นอกจากนี้และการจัดสรร/แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ทุนทางสังคม และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังไม่เป็นธรรม จึงยังเป็นปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้

(4) ยังมีความอ่อนด้อยในเรื่องมาตรฐานทั้งในภาคการเงินและภาคการผลิตสินค้าและบริการ ประเทศไทยยังมีความอ่อนด้อยในเรื่องมาตรฐานที่จะต้องผลักดันให้เพิ่มมาตรฐานให้สูงขึ้นเพื่อเป็นภูมิคุ้มกัน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งประกอบด้วย 3 เรื่องหลัก คือ การปรับตัวเพื่อนำเอากฎเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานสากลด้านการเงินและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความโปร่งใสทางการเงินของภาคธุรกิจมาบังคับใช้ เช่น Basel II, COSO 2, เป็นต้น การปรับมาตรฐานคุณภาพสินค้าและบริการ และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ดังนั้นแนวทางการพัฒนาจึงต้องปฏิรูปรูปแบบและการจัดการองค์กร (Institutional reform) บังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ ปรับโครงสร้างระบบสถาบันการเงินซึ่งรวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพการกำกับดูแลภาคการเงิน

2.3 โอกาส ที่จะสนับสนุนให้ประเทศไทยสามารถเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ได้แก่

(1) การรวมตัวทางการค้าและการลงทุนของโลก และการเป็นสมาชิกในกลุ่ม AFTA และมีข้อตกลง FTA กับหลายประเทศ และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านทำให้ประเทศไทยมีศักยภาพในการแข่งขันและเป็นที่น่าสนใจสำหรับนักลงทุนและประเทศคู่ค้า

(2) การเคลื่อนย้ายฐานการบริการจากประเทศที่พัฒนาแล้วที่ขับเคลื่อนโดยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ นับว่าเป็นโอกาสของประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยมีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางการบริการในภูมิภาค ต้นทุนการดำเนินการยังต่ำโดยเฉพาะค่าเช่าอาคารสำนักงานเมื่อเปรียบเทียบกับฮ่องกงและสิงคโปร์ และการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศมีความก้าวหน้าไปมาก

(3) โอกาสการขยายตลาดสินค้าและบริการด้านสุขภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มอาหารเพื่อสุขภาพและท่องเที่ยวพักผ่อนระยะยาว

(4) การใช้ทรัพยากรและองค์ความรู้ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยผ่านเวทีความร่วมมือ IMT-GT GMS ACMECS BIMST-EC and JDA จะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศมากขึ้น

(5) การเคลื่อนย้ายองค์ความรู้และเทคโนโลยีอย่างเสรี จะทำให้ประเทศประเทศไทยได้รับผลประโยชน์จากการ spillover และช่วยลดระยะเวลาในการพัฒนาให้สั้นลง

2.4 ภัยคุกคาม ที่อาจจะส่งผลกระทบในเชิงลบต่อการเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในระยะต่อไป ได้แก่

(1) การเคลื่อนย้ายทุนอย่างเสรี ทำให้ประเทศไทยมีความอ่อนไหวต่อการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศในช่วงที่ประเทศไทยกำลังปรับโครงสร้างภาคการเงินให้มีความมั่นคงมากขึ้น และนำมาตราฐานสากลมาใช้ และโดยเฉพาะตลาดเงินและตลาดทุนของประเทศไทยมีขนาดเล็กเมื่อเทียบกับกองทุนบริหารความเสี่ยงต่างชาติที่มีขนาดใหญ่ ทำให้มีความอ่อนไหวได้ง่าย ประกอบกับการบังคับใช้กฎระเบียบยังขาดประสิทธิภาพ และการกำกับดูแลยังขาดความโปร่งใส

(2) การเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการอย่างเสรี ทำให้การแข่งขันในตลาดโลกรุนแรงมากขึ้น ซึ่งทำให้ประเทศไทยต้องเร่งปรับโครงสร้างการผลิต

(3) การเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างเสรี ทำให้ประเทศไทยมีความเสี่ยงที่จะสูญเสียแรงงานที่มีทักษะให้กับประเทศที่พัฒนาแล้ว (Brain drain) ที่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ผลตอบแทนแรงงานและมาตรฐานการดำรงชีพสูงกว่า

(4) มาตรฐานด้านสินค้าและบริการที่สูงขึ้น ทั้งในด้านการคุ้มครองความปลอดภัยของผู้บริโภค และมาตรฐานและกฎเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้ประเทศไทยต้องเร่งยกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการตามมาตรฐานสากล

(5) การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ทำให้ประเทศไทยต้องเร่งปรับกฎระเบียบเพื่อให้การคุ้มครองตามกฎหมายสากล ค่าใช้จ่ายค่าทรัพย์สินทางปัญญาเพิ่มขึ้น และต้องเร่งลงทุนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และนวัตกรรม แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเหมาะสมเพื่อป้องกันการถูกช่วงชิงจากประเทศที่พัฒนาแล้ว

(6) โครงสร้างประชากรไทยจะมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาเนื่องจาก ประการแรก คนวัยแรงงานมีสัดส่วนลดลง ทำให้กำลังการผลิตและผลิตภาพโดยเฉลี่ยของประเทศลดลงด้วย ประการที่สอง อัตราพึ่งพิงสูงขึ้น เพราะประชากรวัยแรงงานต้องรับภาระเพิ่มขึ้นในการดูแลผู้สูงอายุซึ่งมีสัดส่วนสูงขึ้น ดังนั้น การเพิ่มผลิตภาพแรงงานในช่วงที่ประชากรวัยแรงงานมีสัดส่วนสูงจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเร่งด่วน เพื่อให้ประเทศสามารถเพิ่มผลิตภาพรวมและสร้างความมั่งคั่งให้มากที่สุดก่อนที่จะมีสัดส่วนลดลงในอนาคต ประการที่สาม อัตราการออมเฉลี่ยลดลง เนื่องจากผู้สูงอายุจะมีอัตราการออมลดลงและมีการใช้จ่ายจากการออมที่สะสมไว้ในช่วงของการทำงานมากขึ้น และ ประการที่สี่ ผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายรัฐบาล ทั้งค่าใช้จ่ายในด้านสาธารณสุขและการดูแลผู้สูงอายุ และรายจ่ายกองทุนบำเหน็จบำนาญผู้เกษียณอายุ ดังนั้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงต้องเร่งส่งเสริมการออม และมีแนวทางในการพัฒนาทุนมนุษย์ที่ชัดเจน

3 เป้าประสงค์การพัฒนาเศรษฐกิจ

3.1 วิสัยทัศน์ระยะยาว ในระยะเวลา 10-15 ปีต่อจากนี้ไประบบเศรษฐกิจไทยจะเป็นเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกมากขึ้น (openly creative nation) มีโครงสร้างฐานการผลิตที่เป็นบริการและการเกษตรในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาเพิ่มคุณค่าบนฐานความรู้และความเป็นไทย เป็นเศรษฐกิจที่การบริโภคและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น การใช้พลังงานมีประสิทธิภาพและประหยัด (Green, energy saving & efficiency) มีการออมมากขึ้นและช่องว่างการออมและการลงทุนลดลง โดยที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีการกระจายความเจริญดีขึ้นและความยากจนหมดไป จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพ มีคุณภาพ และมีการกระจายผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม

3.2 จุดประสงค์ของการพัฒนา เพื่อสร้างความเข้มแข็งของทุนทางเศรษฐกิจ โดยที่

3.2.1 เพื่อให้เศรษฐกิจมหภาคมีเสถียรภาพ

3.2.2 เพื่อให้โครงสร้างการผลิตมีความเข้มแข็ง แข่งขันได้ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และฐานการผลิตที่เป็นฐานรากสูงขึ้น

3.2.3 เพื่อให้การบริหารองค์ความรู้มีประสิทธิภาพและเป็นระบบ เพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตบนฐานความรู้

3.2.4 เพื่อให้ระดับการออมเพิ่มขึ้นเพื่อสนับสนุนการลงทุนของประเทศโดยที่การระดมทุนในประเทศมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนา และลดความเสี่ยงที่จะเกิดวิกฤตการณ์การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการชำระเงิน

3.2.5 เพื่อให้การออมครัวเรือนเพิ่มขึ้นและเป็นหลักประกันในชีวิต โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนที่จะเข้าสู่ช่วงผู้สูงอายุ ซึ่งในขณะเดียวกันก็จะช่วยลดภาระของรัฐบาล

3.2.6 โครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์มีคุณภาพการให้บริการมากขึ้น ทั้งการเข้าถึงและการสร้างเครือข่ายบริการที่มีความครอบคลุมทั่วถึง ลดหรือประหยัดต้นทุนการผลิต ลดต้นทุนด้านเวลาของประชาชนและภาคธุรกิจเอกชน และเพื่อเพิ่มความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

3.2.7 การใช้พลังงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นและมีแหล่งพลังงานทางเลือกมากขึ้น เพื่อประหยัดเงินตราต่างประเทศในการนำเข้าพลังงาน ลดต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายในการเดินทางของประชาชน และลดมลพิษที่เกิดจากการใช้พลังงานในกระบวนการผลิตและการบริโภค

3.3 เป้าหมายการพัฒนา เป้าหมายการพัฒนาทางเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ประกอบด้วย

3.3.1 เป้าหมายอัตราเงินเฟ้อ

3.3.2 เป้าหมายฐานะดุลบัญชีเดินสะพัด

3.3.3 เป้าหมายการคลังยั่งยืน

3.3.4 เป้าหมายการจ้างงาน

3.3.5 เป้าหมายการเพิ่มผลผลิตภาพแรงงาน ผลผลิตภาพการผลิตรวม และการเพิ่มศักยภาพการผลิต

3.3.6 เป้าหมายการเพิ่มสัดส่วนภาคการผลิตและบริการ (ในระยะยาว)

3.3.7 เป้าหมายสัดส่วนการใช้พลังงาน (Energy intensity)

3.3.8 เป้าหมายสัดส่วนการใช้พลังงานทางเลือก

3.3.9 เป้าหมายด้านโครงสร้างพื้นฐาน

3.3.10 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

4

แนวทางเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10

จากการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง และการเปลี่ยนแปลงบริบทของการพัฒนาที่จะกลายเป็นโอกาส และภัยคุกคามต่อเศรษฐกิจไทยในอนาคต สรุปได้ว่าประเด็นหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในระยะต่อไป ประกอบด้วย 4 เรื่องสำคัญ คือ

(1) การปรับโครงสร้างของเศรษฐกิจไทยให้มีความสมดุลและแข่งขันได้ในช่วงศตวรรษแห่งเอเชีย (Asian Century) ภายใต้แนวโน้มที่ประเทศเศรษฐกิจใหม่ (emerging economies) ต่างๆ ดำเนินนโยบายในการสร้างความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนทั้งในรูปข้อตกลงการค้าเสรีแบบทวิภาคี (Bilateral Free Trade Agreement) ข้อตกลงการค้าแบบพหุภาคี (Multilateral Agreement) และในระดับภูมิภาค (Regionalization) จะทำให้การรวมตัวทางการค้า การลงทุน และภาคบริการทั้งในระดับสองประเทศ ระดับภูมิภาคและและการรวมตัวทางการค้าหลายฝ่ายมีความเข้มข้นและมีบทบาทชัดเจนมากขึ้น และที่สำคัญในระยะต่อไปจะเกิดเป็นเครือข่ายทางเศรษฐกิจและการค้าในระดับโลกที่สำคัญ 3 กลุ่มที่จะถ่วงดุลอำนาจการต่อรองกัน (A Triangular Balance) ประกอบด้วย (1) กลุ่มสหภาพยุโรปที่มีการขยายครอบคลุมจำนวนสมาชิกจากยุโรปตะวันออกเพิ่มขึ้น (Eastward expansion of EU) (2) กลุ่มการค้าเสรีอเมริกา (FTAA) และ (3) กลุ่มการค้าเสรีเอเชีย (Asia Plus) ซึ่งจะเป็นบริบทของการพัฒนาที่การแข่งขันในตลาดโลกจะเข้มข้นมากขึ้น และการสร้างเครือข่ายการค้าและการลงทุนจะเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการพัฒนาธุรกิจ

นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงในแนวโน้มของการบริโภค รายได้จากการส่งออกสินค้าและบริการของประเทศในอนาคตขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงแนวโน้มของการบริโภคและการวางแผนอย่างถูกต้องเพื่อจะพัฒนาสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า ในประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ยุโรป และญี่ปุ่น กำลังมีประชากรส่วนใหญ่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ความต้องการของสินค้าและบริการเฉพาะด้าน เช่น การดูแลสุขภาพ การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน การรักษาพยาบาล จะเป็นความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อซึ่งมีกำลังซื้อสูงในตลาดโลก ในขณะเดียวกันกลุ่มเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เช่น จีน และอินเดีย ประชากรซึ่งเป็นชนชั้นกลางจะขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีความต้องการบริโภคสินค้านอกเหนือจากสินค้าที่จำเป็นเพื่อการยังชีพ และให้ความสนใจในองค์ประกอบของสินค้าที่สร้างความพึงพอใจในการบริโภคมากกว่าปัจจัยด้านราคา สำหรับกลุ่มเศรษฐกิจที่ยังมีประชากรในวัยเด็กและวัยทำงานเพิ่มขึ้นจะอยู่ในกลุ่มประเทศตลาดใหม่ เช่น แอฟริกา และตะวันออกกลาง ลูกค้าในแต่ละช่วงอายุและในแต่ละประเทศเป็นโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับสินค้าและบริการของประเทศไทยซึ่งรัฐบาลพยายามสร้างโอกาสและสนับสนุนภาคเอกชนในการเข้าถึงตลาดดังกล่าวได้มากขึ้น

ภายใต้สภาพแวดล้อมของเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ดังกล่าว การเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้า และบริการ รวมทั้งคน ระหว่างประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้น ซึ่งจะทำให้แต่ละประเทศมีโอกาสขยายตลาดส่งออกมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็จะมีประเทศผู้ผลิตรายใหม่ ๆ ที่มีสินค้าที่หลากหลายและราคาถูกลง ส่งผลให้ประเทศไทยต้องดำเนินนโยบายการค้าในเชิงรุกทั้งในการหาตลาดเพิ่มเติม และการปรับโครงสร้างการผลิตให้สามารถแข่งขันได้บนพื้นฐานของการเพิ่มผลผลิตการผลิตและการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และความเป็นไทย นอกจากนี้ในระยะข้างหน้ามีความเป็นไปได้สูงที่ปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจในโลกที่สะสมมานาน จะนำไปสู่การปรับตัวที่อาจจะรุนแรงและรวดเร็ว นอกจากนั้นยังมีเครื่องมือและกลไกทางการเงินใหม่ ๆ และการขยายตัวของกองทุนเพื่อการเก็งกำไรที่สร้างความผันผวนในราคาสินค้าและระบบการเงินของโลก ในระยะต่อไปประเทศไทยจึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมต่อการผันผวนของค่าเงินและอัตราดอกเบี้ยในตลาดโลก โดยการบริหารเศรษฐกิจมหภาคอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเป็นภูมิคุ้มกัน

ดังนั้นเพื่อให้เศรษฐกิจไทยมีโครงสร้างที่เข้มแข็งมากขึ้นและมีขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของการปรับกระบวนการผลิตสินค้าและบริการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้ ความเป็นไทยและการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต แนวทางหลักในการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจจึงประกอบด้วย การบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมให้มีเสถียรภาพเพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจ สถาบันการเงินมีความมั่นคงและตลาดทุนมีการพัฒนามากขึ้นสามารถเป็นช่องทางการระดมทุนที่มีประสิทธิภาพและเป็นภูมิคุ้มกันไม่ให้เกิดการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศผันผวน การปรับโครงสร้างการผลิต เกษตร อุตสาหกรรม และบริการ โดยการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และความเป็นไทย การลงทุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การส่งเสริมการลงทุนเพื่อการผลิตที่ครบวงจรมากขึ้นภายในประเทศ โดยการเชื่อมโยงการผลิตชิ้นส่วนของวิสาหกิจขนาดกลางขนาดย่อมเข้ากับการผลิตเพื่อการส่งออก และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ รวมทั้งการสร้างเชื่อมโยงของเศรษฐกิจไทยกับภูมิภาคเอเชียในฐานะเครือข่ายการค้าและการลงทุนได้อย่างสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีการเชื่อมโยงด้านการผลิตและการค้าในภูมิภาคเอเชียทั้งในแนวดิ่งและแนวนอน (Vertical and horizontal integration) รวมทั้งการปฏิรูปกฎหมาย เศรษฐกิจและกฎ ระเบียบต่าง ๆ (Laws and Regulation Reform) ซึ่งรวมถึงการปฏิรูปองค์กร (Institutional Reform)

(2) การพัฒนาบนฐานความรู้ (Knowledge-based development) ภายใต้แนวโน้มกระแสโลกาภิวัตน์ การค้า และการลงทุนเสรีที่เข้มข้นขึ้น จะส่งผลให้มีการเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศของสินค้าและบริการ องค์ความรู้/สารสนเทศ/เทคโนโลยี แรงงาน/คน และ เงินทุน อย่างเสรีมากขึ้น ดังนั้นการผลิตด้วยต้นทุนต่ำเป็นหลักจะไม่สามารถแข่งขันและเกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่องอีกต่อไป ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด การพัฒนาในเทคโนโลยีหลักที่มีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทั้งเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุ และนาโนเทคโนโลยี ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ประเทศที่สามารถคิดค้นหรือสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในเชิงพาณิชย์จึงจะสามารถอยู่รอดและสร้างความมั่นคงและคุณภาพชีวิตให้แก่ประชากรได้ เทคโนโลยีจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีทั้งโอกาสและความเสี่ยงในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ดังนั้นการบริหารองค์ความรู้จึงเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญในระยะต่อไปในการที่จะสร้างมูลค่าของสินค้าและบริการและเพื่อให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืนและประชาชนมีมาตรฐานการดำรงชีพ โดยจะต้องมีการบริหารองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการพัฒนาหรือการสร้างองค์ความรู้รวมถึงการนำองค์ความรู้มาใช้ผสมผสานร่วมกับจุดแข็งหรือลักษณะเด่นของเศรษฐกิจและสังคมไทย เช่น วัฒนธรรม และลักษณะของความเป็นไทย เพื่อสร้างมูลค่าของสินค้าและบริการ การลงทุนเพิ่มขึ้นในการพัฒนานวัตกรรมและส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ในเชิงพาณิชย์ และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร

(3) การส่งเสริมการออมและการเพิ่มทางเลือกในการระดมทุนเพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันจากการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด และเป็นการสร้างหลักประกันสำหรับประชาชนและการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ช่วงสังคมผู้สูงอายุ

ในปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้วกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว โดยเฉพาะในยุโรป ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ และกำลังเผชิญกับปัญหาความไม่เพียงพอของกองทุนเกษียณอายุ ค่าใช้จ่ายรัฐบาลในเรื่องสาธารณสุขและการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น ในขณะที่ประสิทธิภาพแรงงานโดยเฉลี่ยลดลง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการสร้างและเพิ่มศักยภาพของทุน นโยบายสำคัญของการที่ประชากรโลกเข้าสู่สังคมสูงอายุต่อประเทศไทย มีหลายประการ เช่น (1) โอกาสทางธุรกิจในการขยายตลาดสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุซึ่งมีขนาดใหญ่ขึ้น (2) ภาวะการออมของโลกจะลดลง และกดดันให้อัตราดอกเบี้ยสูงขึ้นโดยเฉพาะในประเทศที่เข้าสู่สังคมสูงอายุก่อน และดึงดูดการเคลื่อนย้ายเงินทุนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศมีความเสรีมากขึ้น จึงเป็นแนวโน้มที่เกิดการแย่งชิงเงินทุน และจะมีการกระจายเงินทุนจากสหรัฐฯ ซึ่งปัจจุบันนับว่าเป็น world's capital hub ไปสู่ภูมิภาคอื่นมากขึ้น (3) ภายใต้แนวโน้มที่กำลังคนสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี ประเทศซึ่งเข้าสู่สังคมสูงอายุมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายดึงดูดการอพยพและย้ายถิ่นเข้าสู่ประเทศของตน จึงมีแนวโน้มของการแข่งขันเพื่อแย่งชิงแรงงานคุณภาพและในวัยกำลังทำงานเช่นกัน และ (4) ประสบการณ์ของการเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นประสบการณ์ (lesson learned) สำหรับประเทศไทยที่ต้องเร่งกำหนดแนวนโยบายในเรื่องการกระตุ้นการออม และการปฏิรูปกองทุนบำเหน็จบำนาญและกองทุนประกันสังคม รวมทั้งการเตรียมค่าใช้จ่ายรัฐบาลเพื่อรองรับภาระด้านสาธารณสุขที่จะเพิ่มขึ้น เป็นต้น รวมทั้งการเร่งเพิ่มประสิทธิภาพแรงงานในวัยทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อชดเชยผลกระทบที่เกิดจากสัดส่วนวัยทำงานที่มีแนวโน้มลดลง และการเตรียมการเพื่อให้อยู่ในวัยทำงานเป็นระยะเวลานานขึ้น เช่น การเกษียณอายุในวัย 65 ปี เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยความสำเร็จของนโยบายวางแผนประชากรในช่วง 30 กว่าปีที่ผ่านมา ทำให้อัตราเจริญพันธุ์ลดลงจาก 6.3 คนในช่วงปี 2507 – 2508 เป็น 1.82 คนในปี 2543 – 2548 คนไทยมีอายุยืนยาวมากขึ้น อายุคาดหมายเฉลี่ยสูงขึ้นสำหรับผู้หญิงเป็น 74.9 ปี และผู้ชาย 69.9 ปี เนื่องจากผลสำเร็จของการพัฒนาสาธารณสุขที่สามารถลดการตายของมารดาและทารก การส่งเสริมสุขภาพและการรักษาพยาบาลที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้โครงสร้างประชากรไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้นตามลำดับ กล่าวคือ ประชากรวัยเด็ก (0-14 ปี) มีสัดส่วนลดลงอย่างรวดเร็วจากร้อยละ 40.0 ในปี 2523 เป็นร้อยละ 24.3 ในปี 2543 และคาดว่าจะจะเป็นร้อยละ 21 ในปี 2554 สำหรับประชากรวัยทำงาน (15-59 ปี) ยังคงมีสัดส่วนสูงอย่างต่อเนื่องจนถึงปี 2552 โดยเพิ่มจากร้อยละ 54.6 เป็นร้อยละ 65.9 ในปี 2543 และสูงสุดในปี 2552 คือร้อยละ 67.1 ก่อนจะลดลงตามลำดับหลังจากนั้น ในขณะที่ประชากรวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มีสัดส่วนสูงขึ้นเป็นลำดับจากร้อยละ 5.4 ในปี 2523 เป็นร้อยละ 9.5 ในปี 2543 และร้อยละ 11.7 ในปี 2554 ทำให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุภายในช่วงเวลาอันสั้นประมาณ 20 ปี¹ กล่าวได้ว่าเร็วที่สุดประเทศหนึ่งในโลก และเมื่อพิจารณาสัดส่วนประชากรวัยแรงงานของประเทศ จะพบว่า ไทยอยู่ในช่วงบั้นปลายประชากรไปจนถึงปี 2552 หรือเหลือเวลาอีกเพียง 3 ปีเท่านั้นที่ต้องรีบพัฒนาและใช้ประโยชน์จากช่วงปีทองดังกล่าว เนื่องจากเป็นช่วงที่ประเทศไทยสามารถเร่งพัฒนาเพื่อสะสมความมั่งคั่งให้ประเทศ แต่หลังจากปี 2552 เป็นต้นไป การพัฒนาจะลดน้อยถอยลง ถ้าไม่มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านประชากรที่ดีพอ

¹ ความเร็วของการเพิ่มประชากรสูงอายุพิจารณาได้จากแนวโน้มของอัตราเพิ่มประชากรสูงอายุเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราเพิ่มประชากรทั้งหมด หรือพิจารณาจากจำนวนปีที่ใช้ในการเพิ่มสัดส่วนประชากรอายุ 65 ปีและมากกว่าจากร้อยละ 7 เป็นร้อยละ 14 (นิยามขององค์การสหประชาชาติ)

สัดส่วนประชากรวัยสูงอายุของประเทศเพิ่มขึ้นก็อาจส่งผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจชะลอตัวลงได้เนื่องจากสัดส่วนประชากรในวัยทำงานลดลงและประสิทธิภาพแรงงานโดยเฉลี่ยลดลง ดังเช่นที่เกิดขึ้นแล้วในประเทศญี่ปุ่น ดังนั้นการเพิ่มผลิตภาพแรงงานในช่วงที่ประชากรวัยแรงงานยังมีสัดส่วนที่สูงอยู่จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนและต้องดำเนินการต่อเนื่อง เพื่อให้ประเทศสามารถเพิ่มผลิตภาพและต่อยอดได้อย่างต่อเนื่องแม้ว่าในยามที่สัดส่วนของผู้สูงอายุจะสูงขึ้น ประกอบกับปัจจุบันประเทศไทยมีปัญหาสัดส่วนการออมสุทธิทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชนต่อ GDP ลดลง เนื่องจากรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเพิ่มขึ้นน้อยกว่ารายจ่าย และมีแนวโน้มว่าเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุสัดส่วนการออมจะลดลงตามวัฏจักรชีวิตที่ประชาชนมีแนวโน้มที่จะออมน้อยลงในยามเข้าสู่วัยสูงอายุและวัยชรา และมีการนำเงินออมออกมาใช้ ในขณะที่ภาครัฐเองก็มีแนวโน้มที่จะมีภาระค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขเพิ่มขึ้นเมื่อประเทศเข้าสู่สังคมสูงอายุ ซึ่งจะทำให้การออมภาครัฐมีแนวโน้มลดลง ดังนั้นภาครัฐจึงควรเร่งหามาตรการที่จะส่งเสริมให้มีการออมให้เกิดขึ้นก่อนที่จะเกิดปัญหาในอนาคต

เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้มีระดับการออมที่เพียงพอก่อนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุให้ประชาชนมีหลักประกันและเป็นการลดภาระของภาครัฐ และเพิ่มระดับการออมให้สนับสนุนการลงทุนของประเทศอย่างเพียงพอและลดการพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศ ซึ่งจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันจากความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการชำระเงิน ในการแก้ปัญหาการขาดแคลนเงินออมในอนาคต จึงต้องมีมาตรการที่จะเพิ่มสัดส่วนการออมของประเทศจากร้อยละ 31 ของ GDP ในปี 2548 ขึ้นเป็นร้อยละ 35 ในปี 2552 ตามกรอบเศรษฐกิจมหภาคที่มีเสถียรภาพและกรอบการคลังที่ยั่งยืน โดยการสร้างโอกาสในการสร้างรายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้น การพัฒนาตราสารทางการเงินให้มีความหลากหลายเพื่อจูงใจให้เกิดการออมภายใต้กรอบแนวทางการพัฒนาสถาบันการเงินและตลาดทุนให้มีความมั่นคงมากขึ้น รวมทั้งการเพิ่มรูปแบบการออมให้มากขึ้น เช่น การจัดตั้งกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติเพื่อเป็นการออมภาคบังคับ นอกเหนือจากที่มีอยู่แล้ว ซึ่งได้แก่ กองทุนประกันสังคม ซึ่งเป็นการออมภาคบังคับ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ และกองทุนสำรองเลี้ยงชีพซึ่งเป็นการออมแบบสมัครใจ

(4) การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและการพัฒนาพลังงานทางเลือก ความต้องการใช้พลังงานภายในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้มีการนำเข้าเพื่อรองรับความต้องการและการขยายตัวโดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมและภาคการขนส่ง และเป็นความเสี่ยงที่การสร้างรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศจะไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในรูปของเงินตราต่างประเทศ และเกิดการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด นอกจากนี้การพลังงานเชื้อเพลิงเป็นจำนวนมากยังส่งผลในทางลบต่อสภาวะแวดล้อมในสภาวะที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงและมลภาวะทางอากาศได้สร้างปัญหากับชั้นบรรยากาศของโลกจนส่งผลกระทบต่อความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติบ่อยครั้งขึ้น ประเทศไทยจึงต้องเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและมีการพัฒนาพลังงานทางเลือกเพื่อลดการพึ่งพาพลังงานนำเข้าลง โดยที่การพัฒนาพลังงานทางเลือกนั้นก็ต้องคำนึงถึงทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืน ความปลอดภัย และความมั่นคงในการใช้พลังงานประกอบกันอย่างเป็นระบบ

ภายใต้ประเด็นการพัฒนาเศรษฐกิจใน 4 เรื่องสำคัญดังกล่าว ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 10 จึงมีแนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจใน 4 แนวทางหลัก ประกอบด้วย

4.1 แนวทางการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมให้มีเสถียรภาพ และเอื้ออำนวยต่อการปรับโครงสร้างการผลิต และการกระจายผลประโยชน์จากการขยายตัวอย่างเป็นธรรมในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งประกอบด้วย

4.1.1 แนวทางการพัฒนาและการบริหารด้านการเงินเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตไปสู่ระบบการผลิตที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น และช่วยกระจายความเจริญและความเป็นธรรมไปสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม

4.1.2 แนวทางการพัฒนาและการบริหารด้านการคลัง เพื่อสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพ และกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนภายใต้กรอบความยั่งยืนทางการคลัง

4.1.3 แนวทางการส่งเสริมการออมและการเพิ่มทางเลือกในการระดมทุนในประเทศ เพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดวิกฤตการณ์การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการชำระเงิน อันเนื่องมาจากการขาดแคลนการออมและการระดมทุนที่ไม่เหมาะสม และเพื่อให้ประชาชนสร้างหลักประกันในชีวิตโดยมีการออมที่พอเพียงโดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนที่จะเข้าสู่ช่วงผู้สูงอายุ ซึ่งในขณะเดียวกันก็จะช่วยลดภาระของรัฐบาลโดย

4.1.4 แนวทางการดำเนินนโยบายการค้าและการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ ให้สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิต การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาสังคมของประเทศ

4.2 แนวทางการปรับโครงสร้างการผลิตให้ผลิตภาพการผลิตและการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศไทยสูงขึ้น บนฐานความรู้และความเป็นไทย โดยใช้กระบวนการพัฒนาคลัสเตอร์และห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) สนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพการผลิต ซึ่งประกอบด้วย

4 แนวทางที่สำคัญ คือ

4.2.1 ปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรให้ประเทศไทยมีความมั่นคงและปลอดภัยด้านอาหาร เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก และเป็นแหล่งผลิตไฟเบอร์และวัสดุเพื่อสนับสนุนสาขาอื่นนอกจากการเป็นแหล่งผลิตอาหาร รวมทั้งสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตรที่มีโอกาสใหม่ เช่น พืชสำหรับการผลิตพลังงานทดแทน และสินค้าที่สอดคล้องกับรสนิยมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป

4.2.2 ปรับโครงสร้างภาคอุตสาหกรรมให้เป็นฐานการผลิตระดับภูมิภาค/โลก สำหรับอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพสูง และวางรากฐานให้กับอุตสาหกรรมใหม่ที่มีศักยภาพและแนวโน้มที่ดี บนพื้นฐานการสร้างมูลค่าโดยใช้องค์ความรู้/นวัตกรรม

4.2.3 ปรับโครงสร้างภาคบริการให้เป็นแหล่งรายได้สำคัญของประเทศ โดยอาศัยความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นไทย และความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นจุดแข็งสำคัญในการขยายตลาดธุรกิจการท่องเที่ยว พร้อมทั้งขยายฐานการผลิตภาคบริการที่มีศักยภาพ เพื่อสนองความต้องการของตลาดกลุ่มลูกค้าและการดำเนินธุรกิจสมัยใหม่

4.2.4 ส่งเสริมการลงทุนและการสร้างบรรยากาศการลงทุนที่เอื้ออำนวยให้สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตสู่การผลิตบนฐานความรู้และผลิตภาพการผลิตสูง

4.3 การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการลงทุน ประกอบด้วยแนวทางหลัก ดังนี้

4.3.1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งและโลจิสติกส์เพื่อยกระดับคุณภาพการให้บริการทั้งการเข้าถึงและการสร้างเครือข่ายการบริการที่มีความครอบคลุมทั่วถึง พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านอื่น ๆ อาทิ สาธารณูปการและที่อยู่อาศัย และบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานโดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ การยอมรับและความโปร่งใสในการดำเนินการ

4.3.2 ปรับโครงสร้างด้านพลังงานให้การใช้พลังงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นและพัฒนาแหล่งพลังงานทางเลือก เพื่อประหยัดเงินตราต่างประเทศในการนำเข้าพลังงาน ลดต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายในการเดินทางของประชาชน และลดมลพิษที่เกิดจากการใช้พลังงานในกระบวนการผลิตและการบริโภคของประชาชน

4.3.3 บริหารองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการสั่งสม การสร้าง การแพร่กระจาย และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีรวมทั้งการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ในเชิงพาณิชย์ และการมีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตรอย่างเหมาะสม เพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมเข้าสู่เศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้

4.3.4 ปรับปรุงกฎระเบียบและกฎหมายเพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการบริหารจัดการทางเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้

4.4 แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพและสร้างภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจฐานราก เพื่อกระจายความเจริญและรายได้

4.1 แนวทางการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้มั่นคง สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตให้เศรษฐกิจมีการขยายตัวอย่างมีคุณภาพ และสนับสนุนให้เกิดการกระจายผลประโยชน์จากการขยายตัวอย่างเป็นธรรมในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม

การบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมในระยะ 5 ปี ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มีจุดมุ่งหมายหลักในการรักษาเสถียรภาพของเศรษฐกิจให้มั่นคง สนับสนุนการขยายตัวของฐานเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ และสนับสนุนให้เกิดการกระจายผลประโยชน์จากการขยายตัวอย่างเป็นธรรมในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม โดยแนวทางหลักในการบริหารเศรษฐกิจมหภาคในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 10 ประกอบด้วย (1) การดำเนินนโยบายการเงินและการคลังที่มีความสอดคล้องกันเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ (2) การสร้างความยั่งยืนของฐานะการคลังโดยการบริหารรายได้ รายจ่าย ทรัพย์สิน และการกระจายอำนาจการคลังสู่ท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ (3) การปรับโครงสร้างระบบสถาบันการเงินและการดำเนินนโยบายการกำกับและตรวจสอบสถาบันการเงินที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้ระบบสถาบันการเงินมีความมั่นคง มีการแข่งขันและมีเสถียรภาพในการส่งเสริมการออมและการระดมทุนได้อย่างสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งเป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงไม่ให้เกิดวิกฤตจากการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ (4) การพัฒนาระบบการเงินฐานรากเพื่อสนับสนุนการออมและการสร้างรายได้ในระดับฐานรากและการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางขนาดย่อมและวิสาหกิจชุมชน (5)

การพัฒนาตลาดทุนให้มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อเพิ่มบทบาทในการระดมทุนระยะยาวของประเทศและเป็นทางเลือกในการออมและการลงทุนของประชาชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม (6) การส่งเสริมการออมและการเพิ่มทางเลือกในการระดมทุน และ (7) การใช้ประโยชน์จากความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศเพื่อนำไปสู่การปรับฐานการผลิตของเศรษฐกิจไทยให้แข็งแกร่งสามารถขยายตัวต่อเนื่องอย่างมีคุณภาพได้ในระยะยาว โดยการเตรียมความพร้อมของเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศให้มียุทธศาสตร์ที่จะสามารถรู้เท่าทันและมีภูมิคุ้มกันจากผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ โดยมีแนวทางการพัฒนาตามลำดับความสำคัญดังนี้

4.1.1 แนวทางการพัฒนาด้านการเงินเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ
สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตไปสู่ระบบการผลิตที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น และช่วยกระจายความเจริญและความเป็นธรรมไปสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม โดยการดำเนินนโยบายการเงินที่โปร่งใสตรวจสอบได้และมีความสอดคล้องกับปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อรักษาเสถียรภาพด้านราคาและอัตราแลกเปลี่ยน การกำกับดูแลสถาบันการเงินมีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ มีการดูแลการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศไม่ให้ผันผวน การพัฒนาตลาดทุนมีความก้าวหน้าและมีการกำกับดูแลอย่างมีประสิทธิภาพทำให้การพึ่งพาแหล่งเงินทุนมีความสมดุลมากขึ้น ระหว่างระบบธนาคารและตลาดทุน การส่งเสริมการออมทำให้การพึ่งพาเงินทุนในประเทศและการระดมทุนจากต่างประเทศมีความสมดุลมากขึ้นและลดความเสี่ยงที่จะเกิดวิกฤตดุลการชำระเงิน การสร้างความร่วมมือทางการเงินกับประเทศในภูมิภาคเพื่อรองรับวิกฤตจะช่วยให้ประเทศไทยมีความสามารถในการเผชิญวิกฤตได้ดีขึ้น ระบบสถาบันการเงินมีความมั่นคงมากขึ้นจากการปรับโครงสร้างระบบสถาบันการเงินซึ่งจะทำให้สถาบันการเงินมีแนวโน้มที่จะมีขนาดใหญ่ขึ้นจากการรวมตัวและควบรวม การดำเนินงานของระบบประกันเงินฝาก การดำเนินงานของศูนย์ข้อมูลเครดิต และการบังคับใช้เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพเงินกองทุนของสถาบันการเงินที่สูงขึ้น ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการออมและสนับสนุนให้มีการระดมทุนไปสู่ภาคเศรษฐกิจจริงอย่างเหมาะสม และมีการพัฒนาระบบการเงินฐานรากอย่างเป็นระบบเพื่อสนับสนุนการออมและการสร้างรายได้ในระดับรากหญ้าและชุมชนซึ่งเป็นการกระจายความเจริญและความเป็นธรรม

(1) การดำเนินนโยบายการเงินที่โปร่งใสและยืดหยุ่นเหมาะสมกับปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศ

(1.1) ทบทวนรูปแบบการดำเนินนโยบายการเงินให้เหมาะสมกับพลวัตรของโครงสร้างและพื้นฐานทางเศรษฐกิจ รวมทั้งทบทวนเป้าหมายและองค์ประกอบของเงินเพื่อที่ใช้เป็นหมานโยบายเป็นระยะ ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับศักยภาพการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปและพลวัตรของพฤติกรรมและลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยที่การตัดสินใจในการดำเนินนโยบายการเงินมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และบรรลุเป้าหมายประสงค์ในการกำหนดระดับอัตราดอกเบี้ยที่เอื้อต่อการพัฒนาและการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

(1.2) เพิ่มขีดความสามารถในการติดตามและดูแลการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เพื่อลดความเสี่ยงการไหลออกของเงินทุนอย่างฉับพลัน โดยการพัฒนาระบบข้อมูล และพัฒนาขีดความสามารถในการวิเคราะห์ เพื่อสร้างระบบเตือนภัยที่มีประสิทธิภาพและเพื่อกำหนดแนวทางในการป้องกันล่วงหน้า

(1.5) เพิ่มความเป็นอิสระในการดำเนินนโยบายการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทยและป้องกันการแทรกแซงโดยทางการเมือง

(2) การปรับโครงสร้างระบบสถาบันการเงินให้มีความมั่นคงและสามารถแข่งขันได้ภายใต้สภาพแวดล้อมใหม่จากการเปิดเสรีทางการเงิน เพื่อให้สถาบันการเงินสามารถทำหน้าที่รักษาเสถียรภาพ ระดมเงินออม และเป็นแหล่งเงินทุนให้กับภาคการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ประโยชน์และมีภูมิคุ้มกันจากการเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างเสรี นอกจากนี้ต้องพัฒนาระบบการเงินฐานรากเพื่อสนับสนุนการออมสำหรับประชาชนในชุมชนต่าง ๆ และเพื่อส่งเสริมการกระจายความเจริญ โดย

(2.1) การสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งของสถาบันการเงินภายใต้บรรยากาศทางการเงินที่การแข่งขันมากขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

(2.1.1) ยกกระดับการประเมินและบริหารความเสี่ยงของสินทรัพย์ของสถาบันการเงินให้เป็นมาตรฐานสอดคล้องกับมาตรฐานสากลในการวัดความเสี่ยงพอ (Minimum capital requirements) ของเงินกองทุนที่จะนำมาใช้ (Basel II) ในปี 2551 โดย

➤ การยกระดับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและระบบฐานข้อมูลลูกค้าของสถาบันการเงินเพื่อให้มีข้อมูลเพียงพอสำหรับการคำนวณความเสี่ยงด้านเครดิตในการประเมินความเสี่ยงอย่างรอบคอบ

➤ ยกกระดับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือของเครดิต (Credit-rating system)

➤ เพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรด้านการประเมินความเสี่ยงของสถาบันการเงิน และการคำนวณ Value at Risk (VAR)

(2.1.2) การพัฒนาเครื่องมือทางการเงินเพื่อการลดและกระจายความเสี่ยงของสินทรัพย์

(2.1.3) การออกผลิตภัณฑ์หรือบริการทางการเงินใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริมการออม อำนวยความสะดวกแก่ภาคธุรกิจเอกชน และเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับธนาคารต่างชาติที่มีการพัฒนาก้าวหน้ากว่าภายใต้สภาพแวดล้อมทางการเงินที่มีการแข่งขันมากขึ้นจากการเปิดเสรีภาคบริการทางการเงินตามข้อตกลงระหว่างประเทศและถูกขับเคลื่อนโดยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทำให้การบริการระหว่างประเทศมีความคล่องตัวและต้นทุนต่ำ

(2.1.4) การกำหนดกรอบของการบริหารความเสี่ยงรวมของสถาบันการเงินเพื่อเป็นกรอบในการจัดสรรเงินทุนของสถาบันการเงิน ทั้งการให้สินเชื่อ การลงทุนในหลักทรัพย์ และตราสารทางการเงินอื่น ๆ

(2.1.5) การบริหารการใช้จ่ายของธนาคารพาณิชย์อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นการลงทุนในเครื่องมือที่มีเทคโนโลยีมาใช้เพื่อลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับพนักงาน ซึ่งจะส่งผลถึงความสามารถในการทำกำไรและการแข่งขันในที่สุด โดยเฉพาะเมื่อประเทศต้องเปิดเสรีทางการเงิน รวมทั้งการปรับปรุงกิจการของธนาคารให้เป็นที่ยอมรับทั้งภายในและภายนอกประเทศในเรื่องมาตรฐานการบัญชี ความโปร่งใส และความสามารถในการบริหารสินทรัพย์

(2.2) การเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสของการกำกับดูแลสถาบันการเงิน ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางการเงินที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้ระบบสถาบันการเงินมีความมั่นคง โดย

(2.2.1) ปรับการกำกับดูแลให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางการเงินและโครงสร้างของระบบสถาบันการเงินที่เปลี่ยนไป โดย

➤ ปรับเปลี่ยนวิธีการกำกับดูแลสถาบันการเงินจากระบบรายสถาบันเป็นกำกับตามการดำเนินกิจกรรมทางการเงิน (function) เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่จะมีการซ้อนทับระหว่างสถาบันการเงินต่างประเทศมากขึ้น โดยไม่มีเส้นแบ่งธุรกิจการเงินที่ชัดเจน

➤ กำหนดมาตรฐานการกำกับดูแลในทิศทางที่สอดคล้องกัน ทั้งหรือมีมาตรฐานเดียวกัน เพื่อป้องกันการหาประโยชน์จากการกำกับที่ต่างกัน (Regulatory arbitrage)

➤ กำหนดมาตรการการกำกับดูแลเพื่อรองรับการเปิดเสรีภาคการเงิน ไม่ให้เกิดการผูกขาดจากสถาบันการเงินต่างชาติซึ่งมีขนาดใหญ่ มีความได้เปรียบด้านต้นทุน เครือข่าย และเทคโนโลยี

(2.2.2) การใช้ระบบกำกับเงินฝากแบบจำกัดจำนวนเพื่อลดต้นทุนของรัฐบาลในการกำกับเงินฝากและเป็นการสร้างวินัยแก่ทั้งลูกค้าและธนาคารในการบริหารเงินทุน โดย

➤ กำหนดเงื่อนไขการปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับการดำเนินงานของสถาบันประกันเงินฝาก สร้างความเข้าใจกับผู้มีส่วนได้เสียและกำหนดขอบเขตความคุ้มครองผู้ฝากเงิน และเบี้ยประกันที่เหมาะสม โดยต้องมีการกำหนดเรื่องอำนาจหน้าที่ของสถาบันประกันเงินฝากในการตรวจสอบและประเมินสถานการณ์และการดำเนินงานของธนาคารอย่างชัดเจนเนื่องจากสถาบันประกันเงินฝากจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการฟื้นฟูฐานะของสถาบันการเงินที่มีปัญหาหรือชำระหนี้คืนให้กับลูกค้าในกรณีที่ต้องปิดสถาบันการเงิน

➤ แก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยข้อมูลการดำเนินงานและการตรวจสอบสถาบันการเงิน ให้ประชาชนได้รับข้อมูลที่เพียงพอในการประเมินความเสี่ยงและตัดสินใจฝากเงิน

(2.3) เพิ่มประสิทธิภาพและความครอบคลุมของการให้บริการของระบบการเงินฐานรากให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากโดยการพัฒนากลไกการเงินชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อส่งเสริมการออมรายย่อยและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และการใช้สถาบันการเงินเฉพาะกิจเป็นกลไกในการระดมเงินทุนให้กับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและเศรษฐกิจฐานราก

(2.3.1) การสร้างความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน โดย

➤ สนับสนุนให้มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีอิสระในการตัดสินใจและดำเนินงาน และให้สามารถทำธุรกรรมในนามกลุ่มได้ภายใต้กรอบการกำกับดูแลที่ออกแบบให้เป็นมาตรฐานหรือกติกากลางเพื่อคุ้มครองผู้มีส่วนได้เสียโดยได้รับยกเว้นภาษีเงินได้เช่นเดียวกับสหกรณ์

➤ เพิ่มขีดความสามารถบุคลากรในระดับชุมชนให้สามารถบริหารจัดการเงินทุนและการทำบัญชีของกลุ่มการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีจริยธรรมเพื่อให้มีความโปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูลและสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรระดับชุมชนนั้น ๆ

➤ สร้างกลไกเชื่อมโยงเงินทุนระหว่างกลุ่มการเงินด้วยกัน และกลุ่มการเงินกับสถาบันการเงิน เพื่อให้การระดมทุนภายในประเทศและการบริหารสภาพคล่องทางการเงินเกิดประโยชน์สูงสุดในการสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ

➤ สนับสนุนให้เกิดการรวมทุน การระดมทุนและสร้างเครือข่ายทางการเงินเพื่อสร้างความมั่นคงทางสังคมในระดับพื้นที่

(2.3.2) การใช้สถาบันการเงินเฉพาะกิจเป็นกลไกในการระดมเงินทุนให้กับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและเศรษฐกิจฐานราก โดย

➤ กำหนดเป้าหมายกลุ่มธุรกิจและผู้ประกอบการที่ต้องการสนับสนุนตามกรอบแนวยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการผลิต

➤ ขยายฐานการบริการของธนาคารเพื่อวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้ทั่วถึงและครอบคลุมวิสาหกิจชุมชน

➤ เพิ่มประสิทธิภาพการประเมินผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินเฉพาะกิจ เช่น การแยกบัญชีธุรกิจเชิงพาณิชย์กับธุรกิจตามนโยบาย เพื่อการตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงาน และใช้ในการสนับสนุนเงินทุนให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนา และการสร้างความมั่นคงของสถาบันการเงินเฉพาะกิจ

(3) เพิ่มบทบาทของตลาดทุนในการเป็นทางเลือกในการออมและการระดมทุนของประชาชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งจะทำให้ตลาดตราสารทุนและตลาดตราสารหนี้มีส่วนทัดเทียมกับระบบธนาคาร สามารถให้บริการแก่ผู้ประกอบการได้กว้างขึ้นและลดความเสี่ยงที่จะเกิดจากความไม่สมดุลระหว่างอายุสินเชื่อและอายุโครงการลงทุน และเป็นการพัฒนาตลาดทุนไทยให้มีความทัดเทียมกับตลาดทุนอื่น ๆ มีมาตรฐานสากล และสามารถใช้ประโยชน์จากการเคลื่อนย้ายทุนอย่างเสรีภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปิดเสรีทางการค้าและบริการทางการเงิน โดย 4 แนวทางหลัก คือ

(3.1) เพิ่มอุปสงค์หรือเงินลงทุนในตลาดทุน เพื่อให้ตลาดมีความลึกหรือขนาดใหญ่ขึ้นซึ่งจะลดความเสี่ยงจากการเคลื่อนย้ายเงินทุน โดย

(3.1.1) ขยายการออมระยะยาวทั้งภาคสมัครใจและภาคบังคับ และให้ผู้ออมเลือกรูปแบบการลงทุนของกองทุนได้ตามความสามารถในการรับความเสี่ยงและปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

(3.1.2) สนับสนุนการลงทุนผ่านกองทุนซึ่งบริหารโดยผู้เชี่ยวชาญและมีศักยภาพในการวิเคราะห์การลงทุน และเพิ่มผู้ลงทุนสถาบันในประเทศให้มีสัดส่วนใกล้เคียงกับผู้ลงทุนสถาบันในตลาดต่างประเทศ

(3.1.3) กระจายหุ้นรัฐวิสาหกิจให้กับรายย่อยในสัดส่วนสูงซึ่งจะช่วยเพิ่มจำนวนนักลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ และกระจายผลประโยชน์จากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจได้อย่างเป็นธรรมมากขึ้น

(3.1.4) พัฒนาดลาดพันธบัตรเอเชียเพื่อขยายโอกาสในการระดมทุนให้กับโครงการที่มีประสิทธิภาพ

(3.1.5) พัฒนาและส่งเสริมการใช้กองทุนร่วมทุน (Venture capital) ในการสนับสนุนธุรกิจใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพ แต่มีระยะเวลาคืนทุนนาน หรือธุรกิจที่เป็นเป้าหมายของนโยบาย

(3.2) เพิ่มอุปทานหรือผลิตภัณฑ์ในตลาดทุน เพื่อเพิ่มทางเลือกในการออมและการระดมทุน โดย

(3.2.1) เพิ่มสัดส่วน free float ของหุ้นที่จดทะเบียน เพื่อให้มีสภาพคล่องมากขึ้น

(3.2.2) สนับสนุนให้มีการซื้อขายตราสารทางการเงินประเภทใหม่ ๆ โดยต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในตราสารแต่ละประเภทให้กับผู้ลงทุน ผู้ออกตราสาร และตัวกลางในตลาด

(3.2.3) ภาครัฐออกพันธบัตรระยะต่าง ๆ หมุนเวียนในตลาดในปริมาณที่มากพอ เพื่อตอบสนองความต้องการลงทุนที่เพิ่มขึ้น และสร้างอัตราผลตอบแทนอ้างอิงให้กับตราสารภาคเอกชน

(3.2.4) สนับสนุนให้ภาคธุรกิจสามารถระดมทุนด้วยการออกหุ้นกู้โดยมีต้นทุนดำเนินการที่ไม่สูงนัก

(3.2.5) เพิ่มนวัตกรรมทางการเงินใหม่ ๆ เพื่อลดความเสี่ยงของผู้ประกอบการและผู้ลงทุนในตลาดทุนไทย เช่น สนับสนุนตราสารอนุพันธ์ Securitization เพื่อเป็นช่องทางระดมทุนในโครงการขนาดใหญ่ และการออก structured products

(3.2.6) เพิ่มศักยภาพในการให้บริการและเพิ่มความแข็งแกร่งมั่นคงของสถาบันตัวกลาง โดยผลักดันให้มีขนาดทุนที่สูงขึ้นเพื่อให้สามารถทำธุรกรรมได้ทุกประเภท และจัดลำดับเวลาในการกำหนดให้เริ่มมีการแข่งขันเสรีด้านราคาก่อนนำไปสู่การเปิดรับการแข่งขันจากผู้ประกอบการต่างประเทศ

(3.2.7) เพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรสายอาชีพด้านเงิน โดยการอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันต่อนวัตกรรมทางการเงินที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะภายใต้การรวมตัวทางการเงินของโลก รวมทั้งการเพิ่มปริมาณบุคลากรสายอาชีพทางการเงินอย่างเพียงพอโดยต้องมีการกำหนดมาตรฐานรองรับ

(3.3) ส่งเสริมให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเข้าสู่ระบบของการเป็นบริษัทจดทะเบียน มีการออกตราสารทุนและตราสารหนี้เพื่อเป็นเครื่องมือในการระดมทุนเพิ่มขึ้น โดยการเพิ่มศักยภาพในการวางแผนและการบริหารทางการเงินของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และการประชาสัมพันธ์ถึงการดำเนินงานของตลาด Market for Alternative Investment (MAI)

(3.4) ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ และการกำกับดูแลตลาดทุน เพื่อสร้างเสถียรภาพของตลาดทุน

(3.4.1) ปรับปรุงโครงสร้างภาษีเงินได้จากการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์และตลาดตราสารหนี้ให้มีความเป็นกลาง

(3.4.2) กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในกรณีที่ผู้ออกตราสารหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด

(3.4.3) ส่งเสริมการสร้างศักยภาพของธุรกิจในการปฏิบัติตามเกณฑ์การบริหารจัดการที่ดี (Corporate governance: CG) มีแนวปฏิบัติในการประเมินระดับ CG ที่มีประสิทธิภาพโดยหน่วยงานหรือคนกลาง มีการเปิดเผยการจัดระดับ และให้แรงจูงใจแก่กิจการที่มี CG ระดับดี

4.1.2 แนวทางการพัฒนาด้านการคลัง เพื่อสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ และกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ภายใต้กรอบความยั่งยืนทางการคลัง โดยเน้นการรักษาวินัยการคลังและบริหารหนี้สาธารณะเพื่อให้สามารถลดหนี้สาธารณะได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการควบคุมการก่อหนี้ใหม่ การเข้มงวดการใช้เงินกู้ โดยพิจารณาจัดสรรแก่โครงการลงทุนที่มีความสำคัญและความจำเป็นสูง การพิจารณาบทบาทการจัดลำดับความสำคัญและหลักเกณฑ์การจัดทำแผนงานและโครงการลงทุนภาครัฐและเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในกิจการของรัฐ การบริหารหนี้ให้มีสกุลเงินที่เหมาะสมและมีสัดส่วนของหนี้ภายในประเทศมากขึ้น การควบคุมรายจ่ายรัฐบาลไม่ให้เพิ่มสูงเกินไปและมีประสิทธิภาพในการใช้จ่ายโดยใช้ระบบงบประมาณที่เน้นผลงานและกำหนดกรอบการใช้ภาครัฐระยะปานกลาง (Medium Term Expenditure Framework: MTEF) ในขณะเดียวกันมีการขยายฐานภาษี และเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บรายได้ บริหารทรัพย์สินของรัฐบาลให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน โดยเพิ่มศักยภาพองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนให้การกระจายอำนาจและถ่ายโอนภารกิจสู่ท้องถิ่นตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง รวมถึงการเร่งปฏิรูปโครงสร้างภาษีอากรให้เอื้ออำนวยต่อการผลิต การลงทุน และส่งเสริมการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม และปฏิรูปกองทุนบำเหน็จบำนาญ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และกองทุนประกันสังคมเพื่อสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของประชาชนและลดภาระต่อภาครัฐในระยะยาว โดยมีแนวทางหลักที่นอกเหนือไปจากการดำเนินงานตามปกติของกระทรวง ทบวง กรม ที่รับผิดชอบ ดังนี้

(1) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการคลัง มีความโปร่งใส และมีระบบติดตามประเมินผลที่ดีภายใต้หลักความคุ้มค่า โดย

(1.1) สร้างความโปร่งใสทางการคลัง โดยการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องด้านสถานการณ์และการเปิดเผยข้อมูลด้านการคลังต่อสาธารณะ และมีการเปิดเผยกระบวนการวางแผนการจัดทำ และรายงานผลการบริหารงบประมาณ ภายใต้การกำหนดบทบาทและขอบเขตความรับผิดชอบของภาครัฐที่ชัดเจนและมีกรอบกฎหมายและการบริหารจัดการทางการเงินที่ชัดเจน

(1.2) พัฒนาระบบบริหารความเสี่ยงทางการคลังที่ดี เพื่อให้รับรู้ถึงความเสี่ยงทางการคลังทั้ง 4 ประเภท อันได้แก่ ความเสี่ยงจากการไม่รู้สถานการณ์คลังที่แท้จริงของรัฐบาล ความเสี่ยงที่เกิดจากความผันผวนของเศรษฐกิจมหภาค ความเสี่ยงที่เกิดจากความไม่ยั่งยืนทางการคลัง และความเสี่ยงอันเนื่องมาจากความอ่อนแอของโครงสร้างการคลังและหน่วยงานบริหารจัดการด้านการคลัง

(2) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารรายจ่ายงบประมาณแผ่นดิน โดย

(2.1) การพัฒนาฐานข้อมูลการคลังสาธารณะของประเทศ (Consolidated Public Sector Account) ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลการคลังรัฐบาลซึ่งรวมเงินนอกงบประมาณและกองทุนนอกงบประมาณ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และรัฐวิสาหกิจ ให้มีความสมบูรณ์ เพื่อจะได้รับรู้ถึงสถานะทางการคลังที่แท้จริงของภาครัฐ รวมทั้งการพัฒนาระบบบัญชีที่สามารถแสดงให้เห็นหนี้สินในอนาคต (Contingent liabilities) ที่อาจจะกลายเป็นความเสี่ยงทางการคลัง

(2.2) จัดลำดับความสำคัญของการใช้จ่าย ที่ให้ลำดับความสำคัญแก่การใช้จ่ายเพื่อพัฒนาสังคมทั้งทางด้านการศึกษาและสาธารณสุข และการพัฒนาวิทยาศาสตร์ วิจัยและพัฒนา เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิต และการบริหารองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาบนฐานความรู้ โดยการจัดทำกรอบงบประมาณรายจ่ายระยะปานกลาง (Medium-term Expenditure Framework: MTEF) ภายใต้กรอบการรักษาเสถียรภาพในระดับมหภาค และความจำเป็นในการใช้จ่ายของรัฐบาลตามลำดับความสำคัญของการพัฒนา ซึ่งจะทำให้การบริหารการคลังมีความยืดหยุ่นและมีการปรับเปลี่ยนได้ทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งจะเป็นการลดความเสี่ยงต่อฐานะการคลัง

(2.3) จัดทำระบบติดตามประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานด้านการใช้จ่ายรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพภายใต้หลักความคุ้มค่าของการใช้จ่าย

(2.4) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารรายจ่ายนอกงบประมาณและกองทุนนอกงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส เพื่อลดความเสี่ยงต่อฐานะการคลัง โดยการจัดระบบกองทุนและเงินทุนหมุนเวียนที่รัฐบาลสนับสนุนให้มีประสิทธิภาพ และความโปร่งใสในการบริหารการคลังและเพื่อลดภาระงบประมาณที่ซ้ำซ้อนหรือไม่มีความจำเป็น

(2.5) ปฏิรูประบบประกันสังคมและระบบบำเหน็จบำนาญเพื่อให้ฐานะที่มั่นคงในระยะยาวเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และลดภาระรายจ่ายของรัฐบาล และเพื่อเป็นการส่งเสริมการออม

(2.6) ส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและแข่งขันการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานและการให้บริการสาธารณะ (Public Private Partnership) มากขึ้น โดยการปรับปรุงระเบียบ/กฎหมายให้อื้ออานวย

(3) การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บรายได้ โดย

(3.1) บริหารระบบการจัดเก็บให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป โดยการสร้างความเข้าใจให้มากขึ้นเกี่ยวกับกฎหมายภาษีทั้งต่อผู้เสียภาษีและผู้จัดเก็บภาษี รวมทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชน และการกำหนดมาตรฐานและสร้างธรรมาภิบาลในกลุ่มบุคลากรจัดเก็บภาษี วิชาชีพบัญชีและการตรวจสอบบัญชี และมีการถอดถอนใบอนุญาตและลงโทษทางกฎหมายอย่างเข้มงวดในกรณีที่ทำการปกปิดข้อมูลทางบัญชีที่มีเจตนาฉ้อโกง ทำให้รัฐบาลต้องสูญเสียรายได้จากการจัดเก็บภาษี

(3.2) ปรับโครงสร้างภาษีให้สอดคล้องกับแนวทางการปรับโครงสร้างการผลิตและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในภาคการผลิต และเป็นโครงสร้างภาษีที่มีความเป็นธรรมต่อประชาชน อาทิ การขยายช่วงรายได้ให้กว้างขึ้น (bracket) เพื่อให้สอดคล้องกับขนาดและการขยายตัวของเศรษฐกิจให้มากขึ้น การกำหนดอัตราภาษีการนำเข้าวัตถุดิบและภาษีสินค้าสำเร็จรูป เป็นต้น

(3.3) ใช้มาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนการพัฒนาสังคมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพย์สินของภาครัฐเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดี และช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยและผู้ประกอบการรายย่อยให้มีที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน

(4) การบริหารทรัพย์สินของภาครัฐที่มีอยู่ให้มีผลตอบแทนอย่างเหมาะสม และใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินอย่างคุ้มค่า

(4.1) การพัฒนารัฐวิสาหกิจให้มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีการบริหารจัดการที่ดี และรายงานผลการดำเนินงานอย่างโปร่งใส โดยมีกฎหมายกำกับดูแลอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันในการให้บริการจากภาคเอกชน เพื่อให้เกิดสวัสดิการสูงสุดแก่ประเทศ

(4.2) การบริหารทรัพย์สินและสร้างรายได้จากทรัพย์สินที่รัฐมีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้กับภาครัฐ โดยกรมธนารักษ์ทำหน้าที่บริหารที่ดินและสิ่งก่อสร้างของภาครัฐให้เกิดประโยชน์ และจัดตั้งบริษัทวิสาหกิจแห่งชาติเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารทรัพย์สินและสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพย์สินที่รัฐมีอยู่

(5) การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค โดยการกระจายอำนาจด้านการจัดเก็บภาษี การกระจายอำนาจด้านการจัดทำงบประมาณและการเบิกจ่าย และการกระจายอำนาจด้านการกอบกู้ภัย ภายใต้กรอบการรักษาวินัยทางการคลัง การเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการเตรียมความพร้อมด้านกฎระเบียบและความรับผิดชอบ

(5.1) การพัฒนาแหล่งรายได้ขององค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อให้สามารถพึ่งพิงรายได้ที่จัดเก็บเองได้มากกว่าเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลาง โดย

➤ การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการแบ่งแยกประเภทการจัดเก็บภาษีโดยรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นอย่างชัดเจน

➤ การปฏิรูปโครงสร้างภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ เช่น การนำภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างมาใช้แทนภาษีโรงเรือนและที่ดินและภาษีบำรุงท้องที่ การเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

➤ การปฏิรูปการบริหารจัดการเงินเหลือจ่ายสะสมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เอื้อประโยชน์สูงสุดต่อการหารายได้จากการบริหารเงินสะสม

(5.2) การแบ่งบทบาทการดำเนินภารกิจอย่างชัดเจน ทั้งการแบ่งบทบาทระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐบาลกลาง การดำเนินภารกิจร่วมกันในการให้บริการสาธารณะ และการดำเนินภารกิจร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองที่มีความเชื่อมโยงกัน

(5.3) การให้อิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำงบประมาณของตนเองอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในจัดทำ การบริหารจัดการ การตรวจสอบ และประเมินผลการใช้จ่าย

(5.4) การจัดทำกรอบงบประมาณที่ครอบคลุมงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร ภายใต้ยุทธศาสตร์จังหวัด เพื่อให้สะท้อนกรอบวงเงินงบประมาณเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่แท้จริง

(5.5) กระจายอำนาจด้านการก่อหนี้และการบริหารหนี้ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดและการรักษาเสถียรภาพโดยรวมของประเทศ โดยที่รัฐบาลไม่ค้ำประกันเงินกู้

(5.6) การเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การบริหารการคลังส่วนท้องถิ่นมีประสิทธิภาพมากขึ้น และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน

4.1.3 แนวทางการส่งเสริมการออมและและการเพิ่มทางเลือกในการระดมทุนในประเทศ เพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดวิกฤตการณ์การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการชำระเงิน อันเนื่องมาจากการขาดแคลนการออมและการระดมทุนที่ไม่เหมาะสม และเพื่อให้ประชาชนสร้างหลักประกันในชีวิตโดยมีการออมที่พอเพียงโดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนที่จะเข้าสู่ช่วงผู้สูงอายุ ซึ่งในขณะเดียวกันก็จะช่วยลดภาระของรัฐบาล โดย

(1) สร้างฐานรายได้ที่มั่นคงสำหรับประชาชน และการสร้างพฤติกรรมการออม

(2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนเพื่อการออมต่าง ๆ และป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากการรวมศูนย์การบริหาร

(3) และพัฒนาระบบการออมต่าง ๆ เช่น การออมภาคบังคับ โดยการจัดตั้งกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ ที่มีกรอบโครงการบำเหน็จบำนาญครอบคลุมแรงงานทั้ง 13 ล้านคน และพัฒนากองทุนการออมให้เป็นระบบการออมเพื่อการชราภาพสำหรับแรงงานนอกระบบ ที่มีความครอบคลุมครบถ้วนสำหรับกำลังแรงงานของประเทศทั้งหมด

(4) การพัฒนาระบบสถาบันการเงินและตลาดทุนให้มีความมั่นคง มีเสถียรภาพ กลไกตลาดทำงานอย่างมีประสิทธิภาพทำให้เงินออมของประชาชนมีความมั่นคง ปลอดภัย และมีผลตอบแทน

(5) การพัฒนาองค์กรการเงินฐานรากเพื่อเป็นทางเลือกในการออมของประชาชนที่เป็นรากหญ้า

(6) ส่งเสริมการออมทั้งระบบของประเทศ ทั้งการออมภาคครัวเรือน การออมภาครัฐ และการออมภาคธุรกิจเอกชนเพื่อให้การออมรวมของประเทศมีพอเพียงเพื่อการลงทุนของประเทศ

4.1.4 ดำเนินนโยบายการค้าระหว่างประเทศและสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิต การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาสังคมของประเทศ

(1) ร่วมกับประเทศพันธมิตรในการเจรจา WTO รอบ Doha Round ให้มีการเปิดเสรีการค้าสินค้าเกษตรและไม่ให้เกิดความเสียเปรียบ เช่น กฎระเบียบด้าน IPR

(2) ผลักดันความร่วมมือของประเทศในภูมิภาคให้มีความก้าวหน้าในการก้าวสู่ EAC ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ Economic community, Social community and Security community โดยการขยายความร่วมมือ ASEAN และ ASEAN+3

(3) เร่งพัฒนามาตรฐานสินค้าเพื่อป้องกันสินค้านำเข้าที่ไม่ได้มาตรฐานหรือเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค

(4) สร้างกลไกเพื่อรองรับผลกระทบที่เกิดจากการดกของการค้าเสรีต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือธุรกิจหรือผู้ประกอบการที่ถูกผลกระทบจากการเปิดเสรีให้สามารถปรับตัวเพื่อแข่งขันหรือปรับไปสู่ธุรกิจอื่นและบรรเทาผลกระทบด้านสังคมระหว่างการปรับตัว ในขณะที่มีการขยายตลาดส่งออกโดยการทำ FTA กับประเทศที่มีช่องทางการค้าสำหรับประเทศไทยในทวีปอเมริกาใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา

(5) สนับสนุนให้เอกชนได้ประโยชน์จาก FTA ที่ได้ตกลงแล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน Logistics ปรับปรุงกฎระเบียบ จัด trade mission ของภาครัฐร่วมเอกชน

(6) ส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศในแถบลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Su-region: GMS) โดยพัฒนาโครงข่ายโครงสร้างพื้นฐานหลักเชื่อมโยงแนวพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ (Economic Corridors) ปรับปรุงกฎระเบียบทั้งในประเทศและระหว่างประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกการค้าการลงทุนข้ามพรมแดน ควบคู่กับการดูแลและป้องกันผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

(7) ให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับ development partners ในการให้ความช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านภายใต้กรอบ ACMECS ด้วยการสร้างงานและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะบริเวณชายแดนไทยและประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อลดช่องว่างการพัฒนา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยวเชื่อมโยง เช่น Single Visa การสนับสนุนการผลิตร่วมบนฐานของความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ เช่น การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ และ contract farming

(8) ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจตามกรอบ IMT-GT และ กรอบ JDS ให้เกิดประโยชน์กับจังหวัดภาคใต้ ในการเสริมสร้างโอกาสการพัฒนาที่เท่าเทียมในพื้นที่กรอบความร่วมมือ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคง เสริมสร้างบทบาทของภาคเอกชน นำโดยสภาธุรกิจ และให้ความสำคัญต่อความร่วมมือและข้อคิดเห็นจากองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน พร้อมด้วยการลดช่องว่างจากการพัฒนา เพื่อจัดเงื่อนไขของปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวพื้นที่ชายแดน โดยภาครัฐเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการพัฒนาความเชื่อมโยงด้านโครงข่ายการคมนาคมขนส่งและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น และมาตรการอำนวยความสะดวกทางการค้าการลงทุน การท่องเที่ยวและบริการ สร้างเครือข่ายด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเปิดบริการเสรีด้านโทรคมนาคม บริการด้านที่ปรึกษา และการเงินส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรต่อเนื่อง รวมทั้งมุ่งเน้นการพัฒนาส่งเสริมโอกาสในการร่วมมือภาคเอกชนในโครงการที่มีศักยภาพ เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล

(9) การขยายความร่วมมือตามกรอบ IMT-GT สาขาที่มีความจำเป็นในโลกปัจจุบัน ซึ่งมีวิกฤติด้านปัญหาร่วมกัน ซึ่งสร้างผลกระทบต่ออนุภูมิภาคอย่างกว้างขวาง เช่น ความร่วมมือด้านสาธารณสุข เพื่อป้องกันภัยจากโรคระบาดในคนและสัตว์ การป้องกันบรรเทาสาธารณภัยจากภัยธรรมชาติประเภทใหม่ที่มีผลกระทบกว้างขวาง เช่น คลื่นยักษ์สึนามิ ความร่วมมือด้านพลังงานทดแทน เพื่อบรรเทาปัญหาจากวิกฤติราคาน้ำมัน

(10) เพิ่มบทบาทการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาของประเทศไทยโดยพัฒนาบทบาทของสำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (สพพ.) ให้เป็นองค์กรความร่วมมือในภูมิภาคระดับสากล

(11) สร้างความสัมพันธ์และการเป็นพันธมิตรที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านโดยการเชื่อมโยงวัฒนธรรม people to people

4.2 แนวทางการปรับโครงสร้างการผลิตให้ผลิตภาพการผลิตและการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศไทยให้สูงขึ้น บนฐานความรู้และความเป็นไทย โดยใช้กระบวนการพัฒนาคลัสเตอร์และห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) สนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพการผลิต ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อการถ่ายทอดทางเทคโนโลยี การไปลงทุนในต่างประเทศของนักธุรกิจไทยเพื่อสร้างผลตอบแทนที่ดี และการสร้างบรรยากาศทางการลงทุนภายในประเทศ

4.2.1 การปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรให้ประเทศไทยมีความมั่นคงและความปลอดภัยด้านอาหาร (Food security and food safety) เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลกเป็นแหล่งผลิตไฟเบอร์และวัสดุเพื่อสนับสนุนสาขาอื่นนอกจากการเป็นแหล่งผลิตอาหาร และสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตรที่มีโอกาสใหม่ เช่น พลังงานทดแทน (Bio-fuel) และสินค้าที่สอดคล้องกับรสนิยมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป โดย

(1) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาสินค้าอาหารเพื่อให้เป็นแหล่งการผลิตอาหารที่สำคัญของโลกที่มีคุณภาพมาตรฐาน และความปลอดภัย (Food Safety) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคสินค้าในระยะยาว

(2) สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างมูลค่าสินค้า (Value Creation) เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและมีมูลค่าสูงบนพื้นฐานการใช้องค์ความรู้

(3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย ในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ให้แก่ คนในชุมชน รวมทั้งมีการสร้างเครือข่ายในการดำเนินการของชุมชนให้เกิดขึ้น

(4) ส่งเสริมการสร้างตราสินค้า (Branding) ให้เป็นที่รู้จักและยอมรับของผู้บริโภคทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ

(5) พัฒนาสถาบันเกษตรกร กระบวนการจัดทำแผนชุมชน และวิสาหกิจชุมชน ในการสร้างเครือข่าย และเป็นกลไกในการเชื่อมโยง (Networking) การสร้างมูลค่าตลอดห่วงโซาการผลิต (Value Chain) ระดับชุมชนกับประเทศ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความสามารถในการแข่งขัน

(6) ส่งเสริมการทำการเกษตรที่ยั่งยืน อาทิ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ บนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารในครัวเรือน มีผลผลิตที่หลากหลาย ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงด้านราคาและมีมูลค่าผลผลิตสูง

(7) สนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตรที่มีโชอาหาร (Non-Food) และมีโอกาสใหม่ทางการตลาด อาทิ สมุนไพร Fiber สินค้า OTOP

4.2.2 การปรับโครงสร้างภาคอุตสาหกรรมให้เป็นฐานการผลิตระดับภูมิภาค/โลก สำหรับอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพสูง และวางรากฐานให้กับอุตสาหกรรมใหม่ที่มีศักยภาพและแนวโน้มที่ดี บนพื้นฐานการสร้างมูลค่าโดยใช้องค์ความรู้/นวัตกรรม โดย

(1) การลงทุนเพื่อสร้าง พัฒนา และขับเคลื่อนอุตสาหกรรมใหม่ที่มีศักยภาพสูง (Potential Industries) และอุตสาหกรรมโอกาสใหม่ (New Wave Industries) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องด้านชีวภาพ (Bio-based Industries)

(2) จัดทำแผนที่นำทางการบริหารจัดการสิทธิบัตร (Patent Management Road Mapping) เพื่อให้ผู้ประกอบการใช้ต่อยอดในการผลิตผลิตภัณฑ์เป้าหมายในกลุ่มอุตสาหกรรมใหม่ และกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพสูงที่แข่งขันได้ดียิ่งแล้ว

(3) จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานและระบบอำนวยความสะดวก เช่น ศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing Center) ศูนย์ทดสอบผลิตภัณฑ์ (Product Testing Center) และศูนย์รับรองมาตรฐาน (Certified Center) เป็นต้น

(4) การสร้างระบบวิจัยในเชิงประยุกต์อย่างบูรณาการ เพื่อมุ่งสร้างนวัตกรรม ทั้งในรูปของผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิต (Products and Process Innovation) โดยการส่งเสริมการสร้างขีดความสามารถด้านเทคโนโลยี (Technological Capability) ตั้งแต่การได้มาและการเข้าถึงเทคโนโลยีจากต่างประเทศ (Acquiring higher foreign technology) และการสร้างขบวนการเชื่อมโยงทั้งระหว่างและภายในองค์กร (Intra and Inter-firm) รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่ได้มา หรือใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และในที่สามารถปรับปรุง วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่มีอยู่ให้มีศักยภาพสูงขึ้น เพื่อสร้างความเป็นพิเศษและแตกต่าง

(5) สร้างหรือสนับสนุนให้เกิดผู้ประกอบการที่เกื้อหนุนต่อการสร้างนวัตกรรม โดยใช้ระบบบ่มเพาะธุรกิจ ซึ่งเชื่อมโยงกับระบบสนับสนุนอื่นๆ ได้แก่ แหล่งเงินทุน และกระบวนการจัดองค์ความรู้ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

(6) การส่งเสริมสถาบันเฉพาะทางภายใต้กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้มีบทบาทและความรับผิดชอบที่ชัดเจนในการพัฒนาอุตสาหกรรม กลุ่มอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรง โดยใช้แนวทางคลัสเตอร์

(7) ส่งเสริมกระบวนการใช้เทคโนโลยีสะอาด (Clean Technology) ให้เป็นที่แพร่หลาย เพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และลดปริมาณขยะที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

(8) พัฒนาบุคลากรทั้งในระบบและการฝึกอบรมให้มี Competence โดยสถาบันการศึกษาและสถาบันอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการที่จะยกระดับอุตสาหกรรมรายสาขา ควบคู่ไปกับการสร้างสำนึกและทักษะให้เกิด Industrial Habit (Mind & Spirit)

4.2.3 การปรับโครงสร้างภาคบริการ ให้เป็นแหล่งสร้างรายได้หลักของประเทศ
โดยอาศัยความโดดเด่นและหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นไทย เป็นจุดขายสำคัญในการขยายตลาดธุรกิจการท่องเที่ยว พร้อมทั้งขยายฐานการผลิตภาคบริการที่มีศักยภาพ เพื่อสนองความต้องการของตลาดกลุ่มลูกค้าและการดำเนินธุรกิจสมัยใหม่ โดย

(1) พัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวไทย ให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของภูมิภาค โดยมีแนวทางที่สำคัญ

(1.1) พัฒนาฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และโบราณสถาน ในเชิงกลุ่มพื้นที่ (Cluster) รวมทั้งการเสริมสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทย (Thainess and Hospitality) ทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน และภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อสร้างสินค้าท่องเที่ยวใหม่ๆ (New Product) แก่ธุรกิจการท่องเที่ยวไทย และเป็น Destination ของตลาดท่องเที่ยวโลก

(1.2) ส่งเสริมการลงทุนพัฒนาธุรกิจบริการต่างๆ เชื่อมโยงกับธุรกิจการท่องเที่ยว เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ธุรกิจและขยายตลาดกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะด้าน (Niche Market) อาทิ ธุรกิจบริการสุขภาพ ธุรกิจ MICE, Long Stay, Shopping สินค้า OTOP และแหล่งท่องเที่ยวประเภท Man Made เป็นต้น

(1.3) พัฒนาคุณภาพธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว เพื่อให้มีมาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว อาทิ ธุรกิจโรงแรม บริษัทนำเที่ยว ร้านจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก และภัตตาคาร ร้านอาหาร เป็นต้น

(1.4) ส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว เพื่อรักษารฐานตลาดเดิมและขยายสู่ตลาดใหม่ๆ ที่มีศักยภาพ เช่น ตลาดรัสเซียและกลุ่มประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมของรัสเซีย (CIS) และตลาดตะวันออกกลาง โดยอาศัยเครือข่ายความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และผู้แทนการค้าในตลาดที่ประจำอยู่ในต่างประเทศ เพื่อดำเนินกลยุทธ์การตลาดร่วมกัน

(1.5) พัฒนาปัจจัยพื้นฐานต่างๆ ให้เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งโครงข่ายการคมนาคมเพื่อการเข้าถึงและเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว มาตรฐานความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และการปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจ และช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(1.6) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรชุมชนในท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่นกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อช่วยสร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชน

(2) พัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ เพื่อขยายตลาดธุรกิจบริการให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ได้แก่ บริการการศึกษานานาชาติ บริการสุขภาพ ธุรกิจค้าปลีก ค้าส่ง บริการทางการเงิน บริการประกันภัย ธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศ และธุรกิจภาพยนตร์ไทย เป็นต้น

(2.1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของธุรกิจบริการ ให้เป็นที่ยอมรับและสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดโลก รวมทั้งรองรับการเปิดเสรีภาคบริการ

(2.2) เสริมสร้างบรรยากาศการลงทุนภายในประเทศ และการลงทุนในต่างประเทศของคนไทย โดยการปรับปรุงกฎระเบียบข้อกฎหมายให้เอื้อต่อการลงทุนและการแข่งขันที่เป็นธรรม สร้างมาตรการจูงใจเพื่อส่งเสริมการลงทุน การเข้าถึงแหล่งเงินทุน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อรองรับการลงทุน เป็นต้น

(2.3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือเชิงธุรกิจระหว่างวิสาหกิจขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก รวมถึงวิสาหกิจชุมชน ตลอดทั้งห่วงโซ่การผลิต (Supply Chain) เพื่อสร้างพลังต่อรองทางการค้า รวมทั้งการสร้างงาน และสร้างรายได้แก่ชุมชน

(2.4) ส่งเสริมการตลาดที่อยู่บนพื้นฐานของงานวิจัยเชิงลึก (In-depth market research) เพื่อให้การดำเนินกลยุทธ์สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ และสามารถเจาะตลาดใหม่ๆ ที่มีศักยภาพ

(2.5) พัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ๆ แก่ผู้ประกอบการไทย เพื่อให้การผลิตและการให้บริการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

4.2.4 การส่งเสริมการลงทุนและการสร้างบรรยากาศการลงทุนที่เอื้ออำนวย ให้สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตสู่การผลิตบนฐานความรู้และผลิตภาพการผลิตสูง

(1) ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศในสาขาที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูง (High tech/high end) และสาขาที่เป็นโอกาสใหม่ รวมทั้งกระตุ้นให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีและสร้างความเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการภายในประเทศ

(2) ส่งเสริมผู้ประกอบการไทยที่มีศักยภาพไปลงทุนในต่างประเทศเพิ่มขึ้น และให้มีกองทุนระดับชาติเพื่อส่งเสริมการลงทุนต่างประเทศ

(3) สร้างแรงจูงใจต่อนักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยการปรับปรุงกฎหมายและสิทธิประโยชน์การลงทุน โดยใช้วิธีการเชิงรุก เพื่อกระตุ้นให้เกิดการลงทุนตามทิศทางและเป้าหมายของการปรับโครงสร้างภาคการผลิต

4.3 แนวทางการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ และการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการลงทุน

4.3.1 แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ โดยพัฒนาโครงข่ายขนส่งผู้โดยสารและสินค้า และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อลดต้นทุนการขนส่ง ประหยัดพลังงาน และเพิ่มความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

(1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งและการบริหารจัดการโลจิสติกส์ ให้มีโครงข่ายที่เชื่อมโยงอย่างบูรณาการ มีการจัดการที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

(1.1) พัฒนาเครือข่ายโลจิสติกส์ในประเทศให้เชื่อมโยงอย่างบูรณาการทั้งเครือข่ายภายในและการเชื่อมต่อไปสู่ต่างประเทศ โดยการพัฒนาระบบการขนส่งเชื่อมโยงหลายรูปแบบ (Multimodal) ระบบการขนส่งสนับสนุน (Feeder) รวมทั้งศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้าตามจุดยุทธศาสตร์ต่างๆ ภายในประเทศ รวมทั้งยกระดับประสิทธิภาพกระบวนการอำนวยความสะดวกทางการค้า

(1.2) ปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการโลจิสติกส์ในภาคการผลิตให้เชื่อมโยงถึงกันตลอดห่วงโซ่อุปทาน และพัฒนาธุรกิจการให้บริการโลจิสติกส์ บุคลากร และกลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์

(1.3) สนับสนุนการใช้รูปแบบและวิธีการบริหารจัดการขนส่งเพื่อการประหยัดพลังงาน (Transport Management for Energy Saving) โดยสนับสนุนระบบขนส่งทางราง ทางน้ำ และทางท่อ การเปลี่ยนรูปแบบพลังงานไปสู่รูปแบบที่มีต้นทุนต่ำ การประยุกต์ใช้วิธีการจัดการขนส่งที่ทันสมัย และการใช้เทคโนโลยีการขนส่ง เพื่อนำไปสู่การลดต้นทุนการขนส่งทั้งในระดับธุรกิจ และระดับประเทศ

(1.4) พัฒนาโครงข่ายระบบขนส่งมวลชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลให้มีความสมบูรณ์ เพื่อให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดเวลา (Time Saving) และลดการใช้พลังงาน (Energy Saving)

(2) กระจายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ภูมิภาคให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึง เพียงพอ และสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่

(2.1) ขยายโครงข่ายการให้บริการโครงสร้างพื้นฐานด้านโทรคมนาคม และระบบประปาในพื้นที่ชนบทให้ทั่วถึง เพียงพอ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และสร้างโอกาสในการรับรู้ข่าวสาร พัฒนาความรู้ และเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน

(2.2) วางแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับแหล่งงาน และพื้นที่ฐานการผลิต รวมทั้งให้ความสำคัญในการสร้างชุมชนที่น่าอยู่ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

(3) การบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐาน ที่โปร่งใส มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด คุ่มค่าและมีประสิทธิภาพ ภายใต้การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders)

(3.1) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ การยอมรับและความโปร่งใสในการดำเนินโครงการ

(3.2) มุ่งเน้นให้มีการศึกษาความเหมาะสมของโครงการ (Project's Feasibility Study) และการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม สังคมและชุมชนอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้แน่ใจว่าโครงการมีความคุ้มค่าในการลงทุนและมีมาตรการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมที่ชัดเจน โดยเน้นให้มีกระบวนการกลั่นกรองโครงการ และการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด

(3.3) ส่งเสริมให้เอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการลงทุน (Public Private Partnership) และแข่งขันการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานมากขึ้น โดยมีการปรับปรุงระเบียบและกฎหมาย ให้มีความคล่องตัวและยืดความโปร่งใส รวมทั้งเร่งรัดการจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลรายสาขา เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค และกำกับดูแลการแข่งขันที่โปร่งใสและเป็นธรรม

(3.4) ส่งเสริมการจัดการด้านอุปสงค์ (Demand Side Management) และสร้างจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างประหยัด คุ่มค่าและมีประสิทธิภาพ

4.3.2 แนวทางการบริหารองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการสั่งสม การสร้าง การแพร่กระจายและการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีรวมทั้งการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ในเชิงพาณิชย์ และมีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมเข้าสู่เศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้

(1) พัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้สามารถรองรับกับเทคโนโลยีกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้โดย

(1.1) เร่งสร้างบุคลากรระดับสูงและนักวิจัย โดย

(1.1.1) สนับสนุนทุนการศึกษาระดับสูงทั้งในและต่างประเทศในสาขาที่เป็นความต้องการของประเทศในอนาคต

(1.1.2) พัฒนากำลังคนทางเทคโนโลยีใน 4 สาขาหลัก ได้แก่ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุ นาโนเทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

(1.1.3) กำหนดมาตรการจูงใจในการส่งเสริมอาชีพและรักษานักวิจัยให้อยู่ในระบบ

(1.1.4) ส่งเสริมความร่วมมือในการทำวิจัยกับต่างประเทศ รวมทั้งการนำเข้านักวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่คนไทย

(1.1.5) เร่งสร้างนักเทคโนโลยีโดยใช้กลไกโครงการวิจัยขนาดใหญ่ที่ตอบโจทย์ปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญในระยะยาว

(1.2) เร่งรัดพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับประถมจนถึงอุดมศึกษา โดย

(1.2.1) เร่งปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างแนวคิดและองค์ความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและวิทยาการสมัยใหม่ โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมจัดทำหลักสูตรการศึกษา และวิธีการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบการศึกษาให้ทันสมัย เน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาอย่างมีระบบ มีเหตุผลเป็นวิทยาศาสตร์ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

(1.2.2) ส่งเสริมเด็กอัจฉริยะ โดยเพิ่มจำนวนโรงเรียนวิทยาศาสตร์และโรงเรียนเทคโนโลยีฐานวิทยาศาสตร์ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ รวมทั้งจัดตั้งมหาวิทยาลัยเฉพาะทางด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Research University)

(1.2.3) ให้ทุนการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและปริญญาตรีในสาขาที่สำคัญแก่ผู้ที่มีผลการเรียนดี

(1.2.4) ปรับปรุงสถาบันการศึกษาให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยอาศัยเทคโนโลยีและอุปกรณ์สารสนเทศช่วยการเรียนการสอน

(1.2.5) กระจายแหล่งเรียนรู้ด้าน ว&ท ไปสู่ภูมิภาค โดยการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์และการสื่อสารทางไกล รวมทั้งพัฒนาค่ายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสำหรับเยาวชนทั่วไป

(1.3) พัฒนาคู อาจารย์ด้าน ว&ท ให้มีคุณภาพและเพียงพอต่อการเรียนการสอน โดย

(1.3.1) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยจัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ จัดสรรทุนเพื่อศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

(1.3.2) พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

(1.3.3) นำเข้าผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ต่างประเทศเพื่อทดแทนบุคลากรที่ขาดแคลนในระยะสั้น

(1.4) ผลิตรกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีคุณภาพ ตรงความต้องการของภาคการผลิตและบริการ เน้นให้ผู้จบออกมาสามารถปฏิบัติงานได้ทันที โดย

(1.4.1) ปรับหลักสูตรการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานควบคู่กับภาคทฤษฎี เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงาน

(1.4.2) พัฒนาศักยภาพแรงงาน และส่งเสริมนักอุตสาหกรรมให้มีความรู้ที่ทันสมัยตลอดเวลา โดยจัดหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเพิ่มคุณภาพกำลังคนในอุตสาหกรรมหลัก

(1.4.3) สนับสนุนการจัดตั้งสถาบันฝึกอบรมเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน

(1.5) กระตุ้นให้ประชาชนตระหนักในความสำคัญ มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดแรงสนับสนุนในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดย

(1.5.1) สร้างเครือข่ายและแนวร่วมของบุคคลและองค์กรที่ทำงานด้านความตระหนักด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อให้การดำเนินงานในด้านดังกล่าวมีความเป็นเอกภาพ และมีทิศทางในการดำเนินงานที่ชัดเจน

(1.5.2) เพิ่มปริมาณและปรับปรุงคุณภาพเนื้อหาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีผ่านสื่อต่างๆ โดยการจัดรายการข่าววิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในช่วงเช้าทางวิทยุ หรือหลังข่าวทางโทรทัศน์ และการสร้างบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์นิเทศ

(1.5.3) ส่งเสริมให้นักวิทยาศาสตร์และนักการเมืองมีบทบาทโดยตรงในการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

(1.5.4) พัฒนาแหล่งเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีอยู่ให้มีศักยภาพมากขึ้นสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้แก่เด็กและเยาวชน และสามารถให้ความรู้แก่ชุมชนในการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปใช้ในการประกอบอาชีพได้

(2) การพัฒนาและผลิตองค์ความรู้และเทคโนโลยี ด้วยการสนับสนุนการพัฒนากระบวนการได้มาซึ่งองค์ความรู้และเทคโนโลยี วิจัยและพัฒนา ตามศักยภาพของคนไทยและนำมาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

(2.1) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ทางเทคโนโลยีที่เป็นระบบและสร้างมูลค่าเพิ่ม ผ่านการลงทุนจากต่างประเทศทั้งในรูปของการส่งเสริมการลงทุนภายในประเทศ (Inward Foreign Direct Investment) และการลงทุนภายนอกประเทศ (Outward Foreign Direct Investment) เช่น กระตุ้นให้บริษัทข้ามชาติมีกิจกรรมการวิจัยและพัฒนาในประเทศให้มากขึ้น และสนับสนุนให้ภาค

รัฐและเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนการลงทุนมีแผนงานด้านวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างฐานเทคโนโลยีของตนเอง

(2.2) ส่งเสริมหน่วยงานวิจัยและสถาบันการศึกษาให้เป็นแหล่งผลิตงานวิจัย และองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ผลิตความรู้ใหม่ที่จำเป็นต่อการปรับปรุงและพัฒนาเทคโนโลยี ให้ทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีใหม่ รวมทั้งเพิ่มจำนวนสถาบันวิจัยที่ทำหน้าที่พัฒนาเทคโนโลยีอุตสาหกรรมโดยตรง

(2.3) ปรับปรุงระบบวิจัยและพัฒนาของภาครัฐ เพื่อให้ผลงานวิจัยสอดคล้องกับความต้องการของภาคการผลิต รวมทั้งพัฒนาหน่วยปฏิบัติการวิจัยเฉพาะทางในสาขาเทคโนโลยีที่สำคัญให้เป็นศูนย์แห่งความเป็นเลิศในระดับมาตรฐานสากล

(2.4) เพิ่มขีดความสามารถของสถาบันวิจัยภาครัฐ มหาวิทยาลัย บริษัท/สถาบันเอกชนในการให้บริการและสนับสนุนเทคโนโลยีภาคการผลิต การค้า และบริการ โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง และทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

(3) สนับสนุนการทำวิจัย พัฒนา และนวัตกรรม และผลักดันไปสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ รวมทั้งการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ ตลอดจนมีการบริหารจัดการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ โดย

(3.1) สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาต่อยอดเทคโนโลยีที่มีอยู่ในสาขาการผลิตโดยเน้นการเพิ่มผลิตภาพการผลิต การพึ่งพาตนเอง สร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Creation) เพื่อสร้างสมรรถนะในการแข่งขันของประเทศ และการก้าวสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ในสาขาที่สำคัญ ดังนี้

(3.1.1) สาขาการเกษตร เน้นการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาด้านเทคโนโลยีชีวภาพ เพื่อเพิ่มผลิตภาพการผลิต และอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติทางการเกษตรอย่างยั่งยืน

(3.1.2) สาขาการอุตสาหกรรมการผลิต ให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต เทคโนโลยีวัสดุ นาโนเทคโนโลยี เทคโนโลยีชีวภาพ และเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการออกแบบวัสดุทางวิศวกรรม กระบวนการผลิต รวมทั้งสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ให้มีความหลากหลาย นำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมฐานความรู้

(3.1.3) สาขาพลังงาน ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีประหยัดพลังงาน พลังงานหมุนเวียน และพลังงานทดแทนต่างๆ เพื่อให้มีการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลน้อยลง

(3.1.4) สาขาสิ่งแวดล้อม เน้นการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ป้องกันและขจัดมลพิษเพื่อทดแทนการนำเข้าและส่งเสริมการส่งออก รวมทั้งการวิจัยเทคโนโลยีสะอาดเพื่อสร้างโอกาสใหม่ทางธุรกิจและเตรียมความพร้อมในการรองรับมาตรการการค้าที่ใช้เงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อม

(3.1.5) สาขาการบริการ ให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ และซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์และโทรคมนาคม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการค้า บริการ การขนส่ง การเงิน และการท่องเที่ยว อีกทั้งเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพทางการแพทย์และสาธารณสุขเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและทดแทนการนำเข้า

(3.1.6) สาขาผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนากระบวนการผลิต สร้างผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย มีมูลค่าเพิ่ม ได้มาตรฐานและเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาด ทั้งในและต่างประเทศ

(3.2) ปรับปรุงมาตรการจูงใจทางการเงิน การคลัง และสิทธิประโยชน์อื่นๆ รวมทั้งจัดตั้งกองทุนรัฐร่วมเอกชนเพื่อการวิจัยและพัฒนาในอุตสาหกรรมเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมเอกชนให้ลงทุนด้านวิจัยและพัฒนาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับภาคการผลิต

(3.3) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ สถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ในการพัฒนาขีดความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งจัดตั้งบริษัทร่วมทุนในการพัฒนาเทคโนโลยีและหน่วยบ่มเพาะเทคโนโลยี ตลอดจนสนับสนุนการวิจัยเชิงนวัตกรรม การออกแบบ และการวิศวกรรมให้มากขึ้น

(3.4) จัดให้มีกลไกในการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการวิจัยและพัฒนาในเชิงพาณิชย์ไปยังผู้ที่เป็นเจ้าของผลงาน เพื่อสร้างแรงจูงใจให้มีการสร้างผลงานที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้น

(3.5) พัฒนาระบบการแพร่กระจาย ถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีไปสู่ภาคการผลิตและบริการ โดย

(3.5.1) พัฒนากลไกการผลิตงานวิจัย การส่งต่อความรู้ ผ่านการปรับบทบาทของมหาวิทยาลัยให้สามารถทำการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้พื้นฐาน และถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่ภาคการผลิตและบริการ

(3.5.2) สนับสนุนและส่งเสริมการเชื่อมโยงและร่วมมือเป็นเครือข่ายในรูปคลัสเตอร์ในสาขาการผลิตเป้าหมายเพื่อให้มีการไหลเวียนข้อมูลและความรู้อันจะนำไปสู่การพัฒนาขีดความสามารถทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมและขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมเป้าหมาย

(3.6) ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรม โดย

(3.6.1) เร่งสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ โดยให้สถาบันการศึกษาสร้างหลักสูตรในการสอนทักษะการบริหารจัดการนวัตกรรมแก่ผู้บริหารระดับกลางและระดับสูงของธุรกิจขนาดเล็ก รวมทั้งให้ทุนการฝึกงานแก่นักศึกษาที่มีแนวโน้มสร้างนวัตกรรม

(3.6.2) จัดตั้งศูนย์ขยายนวัตกรรมต้นแบบ เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

(3.6.3) สนับสนุนให้ภาคอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัย และภาครัฐ ร่วมมือกันเพื่อสร้างเทคนิควิธีการนำฐานข้อมูลสิทธิบัตรไปใช้สำหรับการค้นพบใหม่ๆ

(3.6.4) ปรับระบบจูงใจด้านการเงินเพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมของภาคเอกชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

(4) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม เพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตและสังคม

(4.1) เร่งพัฒนาและยกระดับศูนย์แห่งความเป็นเลิศเฉพาะทาง ในสาขาเทคโนโลยีที่สำคัญในมหาวิทยาลัยและหน่วยงานวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้สำหรับการนำไปต่อยอดการใช้ประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

(4.2) สนับสนุนให้มีกิจกรรม/สถาบัน ที่เป็นแกนในการเชื่อมโยงสถาบันการวิจัย บุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และภาคอุตสาหกรรม เพื่อการพัฒนาขีดความสามารถทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมในทุกภูมิภาคของประเทศ อาทิ หน่วยบ่มเพาะเทคโนโลยี อุทยานวิทยาศาสตร์

(4.3) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบริการด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เพื่อสนับสนุนการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ โดยขยายบริการไปสู่ภูมิภาค และสนับสนุนภาคเอกชนเข้ามาร่วมลงทุน รวมทั้งให้องค์กรทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของรัฐเร่งสร้างเครือข่ายในทุกภูมิภาค เพื่อกระจายความรู้ไปสู่ภาคการผลิตและชุมชนทั่วประเทศ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีคุณภาพ

(4.4) พัฒนาระบบการจัดการทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อสนับสนุนให้มีการนำผลงานวิจัยและพัฒนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ โดยให้มีการจัดตั้งสำนักงานอนุญาตให้ใช้สิทธิในเทคโนโลยี (Technology Licensing Office: TLO) เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา โดยให้ความสำคัญกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแก่มหาวิทยาลัย การแบ่งปันผลประโยชน์ และสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและภาคอุตสาหกรรม เพื่อนำองค์ความรู้และเทคโนโลยีไปพัฒนาหรือต่อยอดในเชิงอุตสาหกรรม

(4.5) พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการแพร่กระจายถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่ภาคการผลิตและบริการโดยผ่านเครือข่ายที่รัฐได้จัดสร้างไว้แล้ว พร้อมทั้งเชื่อมโยงไปสู่เครือข่ายสารสนเทศให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

(5) ปรับระบบบริหารจัดการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้ความสำคัญกับ

(5.1) เร่งผลักดัน ร่างพระราชบัญญัติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ เป็นกฎหมาย

(5.2) ผลักดันการสร้างกลไกในการประสานนโยบายด้าน ว&ท ในระดับผู้บริหารระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีเอกภาพ อาทิ เพิ่มหลักสูตรการบริหารจัดการด้าน ว&ท ไว้ในหลักสูตรผู้บริหารระดับสูง

(5.3) เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานของหน่วยงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของภาครัฐ โดยเน้นระบบการประเมินผลที่วัดความก้าวหน้าหรือความสำเร็จด้วยผลงาน

4.3.3 แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและเร่งรัดการพัฒนาพลังงานทดแทน เพื่อประหยัดเงินตราต่างประเทศในการนำเข้าพลังงาน ลดต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายด้านพลังงานของประชาชน และลดมลพิษที่เกิดจากการใช้พลังงานในกระบวนการผลิตและการบริโภคของประชาชน โดยมีเป้าหมายที่จะเพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานทางเลือกเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8 ของการใช้พลังงานทั้งหมดเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มีปริมาณแหล่งสำรองพลังงานของประเทศเพียงพอต่อความต้องการใช้ในระยะเวลา 50 ปี และลดสัดส่วนการใช้พลังงานต่อมูลค่าการผลิตภาคอุตสาหกรรม โดย

(1) จัดหาแหล่งพลังงานทั้งในและต่างประเทศเพิ่มเติม รวมทั้งหาแหล่งพลังงานใหม่ ๆ เพื่อสร้างความมั่นคงด้านพลังงานของประเทศในระยะยาว

(2) รณรงค์การใช้พลังงานทดแทนต่าง ๆ และประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจ และให้คำปรึกษาแก่ภาคครัวเรือน ภาคธุรกิจเอกชนและรัฐให้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตพลังงานทดแทน การลดการใช้พลังงาน และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พลังงาน

(3) ศึกษา วิจัย และพัฒนาพลังงานทางเลือก พลังงานหมุนเวียน รวมทั้ง ปรับปรุงภาคการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงาน เพื่อลดการพึ่งพาพลังงานฟอสซิล

4.3.4 ปรับปรุงกฎหมาย และกฎระเบียบเพื่อสนับสนุนการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ และสนับสนุนการปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจ

4.4 การเสริมสร้างศักยภาพและสร้างภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจฐานราก เพื่อกระจายความเจริญและรายได้ โดย

4.4.1 สร้างความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ทั้งด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน รายได้ และการออม

4.4.2 อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.4.3 จัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยเฉพาะแหล่งน้ำ คุณภาพดิน ป่าไม้ เพื่อสนับสนุนคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในพื้นที่

4.4.4 พัฒนาและให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา สาธารณสุข และการเข้าถึงแหล่งทุนและบริการทางการเงิน รวมทั้งการแปลงสินทรัพย์เป็นทุนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกองทุนต่าง ๆ ในชุมชน

4.4.5 พัฒนาเทคโนโลยีและบริหารจัดการทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการในท้องถิ่น อาทิ การพัฒนาพันธุ์พืช การออกแบบผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมด้านการตลาด และการปรับปรุงมาตรฐานการผลิต

4.4.6 พัฒนาวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดใหญ่

4.4.7 สนับสนุนให้ใช้แผนชุมชนให้เป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ที่เชื่อมโยงกับกลไกการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นและภูมิภาค

4.4.8 สร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบอาชีพและธุรกิจรายย่อยที่อยู่นอกระบบเข้าสู่ระบบ และให้การสนับสนุนและพัฒนาธุรกิจที่เข้าสู่ระบบแล้ว

5 ภาวการพัฒนา

การดำเนินการเพื่อผลักดันให้แนวทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาบังเกิดผลในทางปฏิบัติและเป็นไปตามเป้าหมายการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ภาวพัฒนาที่จะมีบทบาทสำคัญประกอบด้วย

5.1 ภาวการพัฒนาในการบริหารเศรษฐกิจมหภาวให้มีเสถียรภาพ ประกอบด้วย

5.1.1 ธนาคารแห่งประเทศไทย หน่วยงานหลักที่กำหนดทิศทางนโยบายการเงิน และนโยบายการกำกับสถาบันการเงินและขับเคลื่อนการปรับโครงสร้างสถาบันการเงินภายใต้การกำกับของกระทรวงการคลัง (ในกรณีที่ไม่แยกบทบาทการกำกับสถาบันการเงินออกจาก ธปท.)

5.1.2 กระทรวงการคลัง หน่วยงานหลักที่จะต้องดำเนินนโยบายการคลังที่สอดคล้องกับนโยบายการเงิน บริหารการคลังทั้งด้านรายจ่าย การจัดเก็บรายได้ และบริหารหนี้สาธารณะ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการปฏิรูประบบการออมของประเทศ รวมทั้งการดำเนินนโยบายภาษีที่เอื้อต่อการกระจายรายได้และแก้ปัญหาความยากจน

5.1.3 สำนักงานประมาณ จัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีตามกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาและแผนบริหารราชการแผ่นดิน โดยร่วมกับ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

5.1.4 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ร่วมกับกระทรวงการคลัง สำนักงานประมาณ และธนาคารแห่งประเทศไทยในการกำหนดกรอบเศรษฐกิจมหภาวและวงเงินงบประมาณของประเทศในทิศทางที่เสริมสร้างเสถียรภาพและเพิ่มคุณภาพของการขยายตัวและส่งเสริมการออมในทุกระดับ

5.1.5 คณะกรรมการตลาดหลักทรัพย์ เป็นองค์กรหลักในการกำกับดูแลให้ตลาดหลักทรัพย์และสมาชิกดำเนินการตามแนวทางบรรษัทภิบาล และรักษาเสถียรภาพของตลาดทุน

5.1.6 ตลาดหลักทรัพย์ ส่งเสริมการขยายตัวของตลาดหลักทรัพย์อย่างมีเสถียรภาพ

5.1.7 รัฐวิสาหกิจ เพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานเพื่อลดภาระของรัฐบาล

5.1.8 สมาคมธนาคาร ร่วมกับธนาคารแห่งประเทศไทย และกระทรวงการคลังในการปรับโครงสร้างระบบสถาบันการเงิน

5.1.9 กองทุนต่าง ๆ ที่รัฐบาลสนับสนุนเงินทุน ร่วมกับกระทรวงการคลัง สำนักงานประมาณ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และหน่วยงานเจ้าของกองทุน จัดระบบกองทุนให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และยกเลิกในกรณีที่มีความซ้ำซ้อนหรือภารกิจไม่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในอนาคต

5.1.10 กระทรวงต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การกำหนดและการผลักดันไปสู่การปฏิบัติของยุทธศาสตร์การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ

5.1.11 กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตร กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงพัฒนาท่องเที่ยวและการกีฬา ร่วมกันส่งเสริมการส่งออกสินค้าและบริการ

5.1.12 กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการคลัง ธนาคารแห่งประเทศไทย กระทรวงพลังงาน และ สศช. ร่วมกันติดตามสถานการณ์ด้านการนำเข้าและกำหนดมาตรการในการบริหารการนำเข้าอย่างมีประสิทธิภาพ โดยความร่วมมือของภาคเอกชน

5.1.13 องค์การการเงินฐานราก และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

5.2 ภาคีการพัฒนาในการปรับโครงสร้างการผลิต

5.2.1 การปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตร

(1) ภาครัฐ ประกอบด้วย ก.เกษตรฯ / ก.พาณิชย์ / ก.อุตสาหกรรม / ก.วิทย์ / สถาบันการศึกษา/ก.มหาดไทย/ก.วัฒนธรรม / ก.สาธารณสุข ร่วมมือและประสานกันในการกำหนดนโยบาย/ปรับกฎระเบียบ ส่งเสริม สนับสนุน และทำการวิจัยและพัฒนา และการให้ทุนการศึกษา

(2) ภาคเอกชน/ชุมชน ประกอบด้วย สมา่อุตสาหกรรมฯ / สมาหอการค้าฯ สนับสนุนการวิจัย พัฒนา และนวัตกรรม ลงทุนในธุรกิจ และสหกรณ์ / วิสาหกิจชุมชน

5.2.2 การปรับโครงสร้างภาคอุตสาหกรรม

(1) ภาครัฐ ประกอบด้วย ก.อุตสาหกรรม / ก.เกษตรฯ / ก.พาณิชย์ / ก.วิทย์ / ICT ในการกำหนดนโยบาย/จัดทำกฎหมาย ส่งเสริม สนับสนุน และทำการวิจัยและพัฒนา

และดำเนินโครงการพัฒนา

(2) เอกชน ประกอบด้วย สมา่อุตสาหกรรมฯ / สมาหอการค้าฯ / ในการวิจัย พัฒนา และนวัตกรรม การปรับกระบวนการผลิต

(3) รัฐวิสาหกิจ สถาบันเฉพาะทาง และองค์การมหาชน สนับสนุนการวิจัย พัฒนา และการร่วมทุนด้านนวัตกรรม

5.2.3 การปรับโครงสร้างภาคบริการ

(1) ภาครัฐ ประกอบด้วย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงพาณิชย์ ร่วมกับกระทรวงคมนาคม กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวและธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ และดำเนินแผนงาน/โครงการเพื่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้บรรลุตามเป้าหมาย รวมทั้งการสนับสนุนการศึกษาวิจัยเชิงวิชาการ และการเสริมสร้างทักษะและองค์ความรู้แก่แรงงานและผู้ประกอบการ

(2) ภาคเอกชน ประกอบด้วย สมา่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาหอการค้าแห่งประเทศไทย และสมาคมธุรกิจการค้าและการท่องเที่ยว ร่วมกับภาครัฐกำหนดยุทธศาสตร์และผลักดันไปสู่การปฏิบัติ ส่งเสริมการตลาด พัฒนามาตรฐานธุรกิจและบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

(3) องค์การชุมชนในท้องถิ่น ร่วมมือกับภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมทั้งการร่วมมือในการอนุรักษ์ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของท้องถิ่นให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน

(4) องค์การมหาชนและองค์กรอิสระ ได้แก่ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (สสปน.) บริษัทไทยล่องสเดย์ จำกัด และบริษัทไทยแลนด์ พรวิเลจ คาร์ด จำกัด ทำหน้าที่พัฒนาพื้นที่พิเศษและส่งเสริมการตลาดเฉพาะกลุ่มที่มีศักยภาพ

5.3 ภาควิชาในการพัฒนากำลังคนในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

5.3.1 ภาครัฐบาล ประกอบด้วย ศธ. เป็นหน่วยงานหลัก โดยมี วท. กพ. กค. รง. อก. มท. เป็นหน่วยงานสนับสนุน ในการดำเนินงาน ดังนี้

➤ กำหนดนโยบายและความต้องการกำลังคนด้าน วท มาตรการจูงใจเพื่อการพัฒนากำลังคนด้าน วท

- สนับสนุนทุนการศึกษาระดับสูงทั้งในและต่างประเทศ
- ปฏิรูปการศึกษา
- จัดทำ/ปรับหลักสูตรการศึกษา
- พัฒนาครู อาจารย์
- พัฒนาสื่อการเรียนการสอน
- พัฒนาศักยภาพแรงงาน
- กระตุ้นให้ประชาชนตระหนักในความสำคัญด้าน วท
- พัฒนาแหล่งและศูนย์การเรียนรู้
- สร้างเครือข่าย

5.3.2 ภาครัฐกิจเอกชน

➤ ให้ข้อมูลในเรื่องต่างๆ เช่น สาขาและจำนวนคนที่ต้องการ

➤ ร่วมปฏิรูปการศึกษา ปรับหลักสูตรการศึกษา จัดทำสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องความต้องการของภาคการผลิต

➤ รับนักเรียน นักศึกษาเข้าฝึกงาน

5.3.3 รัฐวิสาหกิจ มี วว. เป็นหน่วยงานสนับสนุน

➤ ร่วมปฏิรูปหลักสูตรและระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ

➤ ร่วมผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโท-เอก กับสถาบันการศึกษา

➤ รับนักเรียน นิสิต นักศึกษาเข้าฝึกอบรบ/ฝึกงาน

5.3.4 องค์กรอิสระ ประกอบด้วย สกว. เป็นหน่วยงานสนับสนุน ให้ทุนการศึกษาและวิจัย และร่วมปฏิรูปหลักสูตรและระบบการศึกษา

5.3.5 องค์การมหาชน ประกอบด้วย สสวท. เป็นหน่วยงานสนับสนุน

- ให้ทุนการศึกษา
- พัฒนาสื่อการเรียนการสอน
- ฝึกอบรมครูด้าน วท

5.4 ภาคิในการพัฒนาและผลิตองค์ความรู้และเทคโนโลยี ด้วยการสนับสนุนการพัฒนากระบวนการได้มาซึ่งองค์ความรู้และเทคโนโลยี วิจัยและพัฒนา ตามศักยภาพของคนไทยและนำมาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

5.4.1 ภาครัฐบาล ประกอบด้วย วท. เป็นหน่วยงานหลัก โดยมี ศธ. วช. สวรส. สช. อก. กษ. พพ. สงป. กค. มท. สถาบันการศึกษา เป็นหน่วยงานสนับสนุน

- ส่งเสริมและสนับสนุนการทำวิจัย พัฒนา และนวัตกรรมของภาครัฐและเอกชน
- ปรับปรุงระบบวิจัยและพัฒนา
- พัฒนาหน่วยงานปฏิบัติการเฉพาะทางในสาขาเทคโนโลยีที่สำคัญให้เป็นศูนย์แห่งความเป็นเลิศ

- ปรับปรุงมาตรการจูงใจและสิทธิประโยชน์ต่างๆ
- ส่งเสริมภาคีความร่วมมือระหว่างรัฐ สถาบันการศึกษา และเอกชน
- ส่งเสริมและสนับสนุนการเชื่อมโยงการทำงานในลักษณะเครือข่าย

5.4.2 ภาครัฐกิจเอกชน

- ให้ข้อมูล
- ทำวิจัย พัฒนา และนวัตกรรม

5.4.3 รัฐวิสาหกิจ ประกอบด้วย วว.

- ให้ข้อมูล ทำวิจัย พัฒนา และนวัตกรรม

5.4.4 องค์การมหาชน สนช. ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย

5.4.5 องค์การอิสระ สกว. สวก. ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา

5.5 ภาคิในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม เพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตและสังคม

5.5.1 ภาครัฐบาล มี วท. เป็นหน่วยงานหลัก โดยมี ศธ. พณ. เป็นหน่วยงานสนับสนุน

- สร้างเครือข่ายความร่วมมือ
- ขยายบริการด้านมาตรวิทยาและสารสนเทศไปยังภูมิภาค
- พัฒนาระบบการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์

5.5.2 ภาครัฐกิจเอกชน

- ร่วมมือกับภาครัฐในการนำผลงานผลวิจัย/องค์ความรู้ไปพัฒนาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

5.5.3 รัฐวิสาหกิจ มี วว. ร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนเพื่อผลักดันให้มีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

5.6 ภาคิในการปรับระบบบริหารจัดการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

5.6.1 ภาครัฐบาล มี วท. เป็นหน่วยงานหลัก โดยมี อก. กษ. ศธ. รง. ฯลฯ เป็นหน่วยงานสนับสนุน โดย

➤ ประสานความร่วมมือในการผลักดันนโยบาย วท. เพื่อสนับสนุนภาคการผลิตและบริการ

➤ นำระบบการประเมินผลที่วัดความสำเร็จด้วยผลงานมาใช้ในหน่วยงาน

5.7 ภาคิในการพัฒนาด้ำนโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์

5.7.1 ภาครัฐ ประกอบด้วย ก.คมนาคม ก.พลังงาน ก.พาณิชย์ ก.ICT ก.คลัง ก.อุตสาหกรรม ก.มหาดไทย ก.การพัฒนาสังคม ก. ทรัพยากรธรรมชาติ กทม. อปท. กำหนดนโยบาย และทำการศึกษาความเหมาะสม/ดำเนินโครงการ

5.7.2 รัฐวิสาหกิจ ประกอบด้วย ทอท. บกท. รฟท. รฟม. กทท. ปตท. กฟผ. กปน. กปภ. ทีโอที กสท. อจน. กคช. จัดทำการศึกษาความเหมาะสมของโครงการ/ดำเนินโครงการและให้บริการ

เอกชน: ให้ข้อมูลด้ำนปัญหา/อุปสรรคที่เกี่ยวกับการให้บริการโครงสร้างพื้นฐานสาขาต่าง ๆ และเข้าร่วมงาน/ดำเนินการให้บริการด้ำนโครงสร้างพื้นฐานร่วมกับภาครัฐ

5.7.3 สมาพันธ์โลจิสติกส์แห่งประเทศไทย

5.7.4 หน่วยงานอิสระ ประกอบด้วย กทช. และสตง. กำกับดูแล และตรวจสอบการดำเนินการให้มีความโปร่งใส และสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนา

5.7.5 องค์กรมหาชน ประกอบด้วย สวทช. ศึกษา วิจัย และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการพัฒนา

5.7.6 ปชช./NGO ร่วมให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ และตรวจสอบการดำเนินการให้มีความโปร่งใส และสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนา

5.7.7 สื่อ ประชาสัมพันธ์/เผยแพร่ข้อมูลและข้อเท็จจริงของโครงการ

5.8 ภาคิในการพัฒนาด้ำนพลังงาน

5.8.1 ภาครัฐ ประกอบด้วย ก.พลังงาน ก.อุตสาหกรรม ก.มหาดไทย กำหนดนโยบาย และทำการศึกษาความเหมาะสม/ดำเนินโครงการ

5.8.2 ภาคเอกชน ให้ความร่วมมือในการปรับปรุงกระบวนการผลิตและการดำเนินงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน

5.8.3 รัฐวิสาหกิจ ประกอบด้วย ปตท. กฟผ. กฟน. กฟภ. จัดทำการศึกษาความเหมาะสมของโครงการ/ดำเนินโครงการและให้บริการ

5.8.4 หน่วยงานอิสระ ประกอบด้วย สตง. ตรวจสอบการดำเนินการให้มีความโปร่งใส

5.8.5 องค์กรมหาชน ประกอบด้วย สวทช. ศึกษา วิจัย และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการพัฒนา

5.8.6 ปชช./NGO ร่วมกันประหยัดและอนุรักษ์พลังงาน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ และตรวจสอบการดำเนินการให้มีความโปร่งใส และสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนา

5.8.7 สื่อ ประชาสัมพันธ์/เผยแพร่ข้อมูลและข้อเท็จจริงของโครงการ

ภาคผนวก ④

**การบริหารจัดการทุนทาง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**

ภาคผนวก ④

การบริหารจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 เป็นกระบวนการจัดทำแผนที่แตกต่างจากแผนพัฒนาฯ ที่ผ่านมา เนื่องจากประเทศไทยมีแผนบริหารราชการแผ่นดิน เป็นกรอบยุทธศาสตร์สำหรับการบริหารจัดการของภาครัฐทั้งหมด แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดเป้าประสงค์ การพัฒนาที่มุ่งสู่สังคมที่อยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้และภูมิคุ้มกัน และการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ โดยการเสริมสร้างทุนเพื่อการพัฒนาประเทศทั้ง 3 ด้าน คือ ทุนเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างรากฐานของการพัฒนาประเทศในระยะยาว

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแผนบริหารราชการแผ่นดิน ได้กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญ 3 ด้าน คือ การสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ฟื้นฟู การบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ และการควบคุมมลพิษ ซึ่งมีมาตรการและแผนดำเนินงานที่ดูแลการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขาโดยครอบคลุม ข้อเสนอแนะทางการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นข้อเสนอเพิ่มเติม ที่เน้นการเสริมสร้างทุนอย่างบูรณาการ เชื่อมโยงมิติการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้น ยังมุ่งให้ภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นข้อแตกต่างที่สำคัญ ระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กับแผนบริหารราชการแผ่นดิน

1

การประเมินสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทั้งที่ใช้แล้วหมดไป เกิดใหม่ทดแทนได้ หรือมีปริมาณไม่หมดสิ้น อันให้ประโยชน์โดยตรงในรูปของปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ น้ำ อากาศ แสงอาทิตย์ ดิน ป่าไม้ พืชพันธุ์ ความหลากหลายทางชีวภาพ และสินแร่ เป็นต้น และการให้ประโยชน์ทางอ้อมในรูปของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต รวมทั้งการดำเนินวิถีชีวิตอย่างเป็นปกติสุขของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ คุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ ปริมาณของเสียที่เหลือจากการผลิตและการบริโภคที่จะไม่กระทบต่อคุณภาพชีวิต รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และควรค่าแก่ความภาคภูมิใจไปจนถึงชนรุ่นต่อไป เช่น ศิลปกรรม โบราณสถาน เป็นต้น

สถานการณ์ที่ผ่านมา : ทูทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยลดและเสื่อมโทรมลงอย่างต่อเนื่อง ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา พื้นที่ไม้ของประเทศถูกทำลายไปถึง 67 ล้านไร่ ปัจจุบันเหลือพื้นที่ป่าร้อยละ 33 ของพื้นที่ประเทศ และยังไม่สามารถเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ ให้ถึงร้อยละ 40 ซึ่งเป็นระดับที่จะรักษาสมดุลของระบบนิเวศไว้ได้ การสูญเสียพื้นที่ป่าต้นน้ำอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนและขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ซึ่งมีความต้องการใช้น้ำสูงกว่าปริมาณน้ำต้นทุนถึงประมาณ 40,000 ล้าน ลบ.ม. ในขณะที่มีการใช้น้ำอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เกิดความขัดแย้งแย่งชิงน้ำระหว่างภาคการผลิต และระหว่างชนบทกับเมือง ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมมากขึ้นจากการใช้ที่ดินไม่ถูกต้องตามศักยภาพ ทำให้เกิดปัญหาการชะล้างพังทลาย ดินขาดอินทรีย์ ดินเค็ม ดินเปรี้ยว ที่ดินที่มีปัญหามีถึงร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด และขยายตัวเพิ่มขึ้นเกือบปีละ 1 ล้านไร่ ในขณะที่ความต้องการพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น แต่พื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยลดลง รวมทั้งความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง ทำให้ต้องเพิ่มผลผลิตโดยการใช้สารเคมี และเกิดปัญหาการตกค้างของสารเคมีในดินมากขึ้น สำหรับทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ก็กำลังถูกทำลายอย่างรวดเร็ว สาเหตุมาจากการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์ที่ทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ทำให้อัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตเพิ่มขึ้น มีรายชื่อสัตว์และพันธุ์พืชในบัญชีที่ใกล้สูญพันธุ์ถึง 684 ชนิด ทรัพยากรประมงเสื่อมโทรมอัตราการจับสัตว์น้ำลดลง 3 เท่า ปาชายเลนลดลงจาก 2 ล้านไร่ เหลือ 1.5 ล้านไร่ และครึ่งหนึ่งอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม แหล่งปะการังร้อยละ 50 และหญ้าทะเลร้อยละ 30 มีสภาพเสื่อมโทรม โดยมีสาเหตุมาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ในขณะที่คุณภาพสิ่งแวดล้อมได้รับการแก้ไข แต่โดยภาพรวมยังมีสภาพเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต คุณภาพอากาศบริเวณเมืองใหญ่ที่มีการจราจรหนาแน่น มีคุณภาพต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะฝุ่นละอองขนาดเล็ก กากของเสียทั้งขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายมีมากถึงปีละ 22 ล้านตัน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ความสามารถในการจัดการขยะชุมชนอย่างถูกสุขลักษณะมีเพียงร้อยละ 30 ของเสียอันตรายถูกทิ้งรวมกับขยะมูลฝอยทั่วไป 2 ใน 3 ของของเสียอันตรายมาจากอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และโลหะ ซึ่งกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว และเติบโตมากกว่าการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมโดยรวมถึง 2 – 3 เท่า สารเคมีอันตรายเพื่อใช้ในการเกษตรและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 67 ในช่วงปี 2537-2547 สำหรับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเฉพาะแหล่งศิลปกรรมและโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่งถูกบุกรุกทำลาย จนอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม มีการบุกรุกพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จนเหลือเพียง 1 ใน 5 ของพื้นที่ที่ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์เดิม รวมทั้งการเสื่อมโทรมของเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและกำแพงเพชร จนอาจถูกถอดถอนจากการเป็นมรดกโลกได้

สภาพแวดล้อมและปัจจัยเกี่ยวเนื่องในสถานการณ์ปัจจุบัน เมื่อพิจารณาสถานการณ์ปัจจุบัน ยังพบปัจจัยเกี่ยวเนื่องทั้งภายในภายนอก และบริบทการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ในระยะต่อไป ดังนี้

จุดแข็งและโอกาส

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตภูมิประเทศและสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม ทำให้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ ชายฝั่งทะเล แร่ธาตุ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ทั้งชนิดพันธุ์ พันธุกรรม และระบบนิเวศ ชุมชนมีวิถีการดำรงชีวิตที่พึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากร ซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์

บริบทการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ซึ่งเกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีการรวมตัวทางเศรษฐกิจ ได้สร้างข้อตกลงระหว่างประเทศและพันธมิตรต่างๆ ก่อให้เกิดความร่วมมือและการแข่งขัน ซึ่งจะทำให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันในภูมิภาค มีข้อเรียกร้องให้ประเทศต้องปรับมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นกว่าเดิม การพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัย ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการ ส่งเสริมกระบวนการผลิตที่สะอาด ประหยัดการใช้ทรัพยากร ลดปริมาณของเสียและมลพิษได้มากขึ้น เทคโนโลยีชีวภาพจะเป็นโอกาสในการสร้างนวัตกรรมใหม่ ที่ทำให้ฐานทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นวัตถุดิบที่มีค่าในการสร้างความก้าวหน้าด้านการแพทย์ การเกษตร และอุตสาหกรรม

นอกจากนั้น โครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมผู้สูงอายุ พื้นฐานการศึกษาและระดับความรู้ที่สูงขึ้น และกระแสการอนุรักษ์และนิยมธรรมชาติมากขึ้น ได้ทำให้รูปแบบของสินค้าและบริการส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป สู่ความนิยมในสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จำนึ่งถึงการรักษาสุขภาพ และนิยมการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศ ซึ่งได้สร้างโอกาสในการพัฒนาให้เกิดความสมดุลในระหว่างมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

จุดอ่อนและภัยคุกคาม

แม้ว่าความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเป็นจุดแข็งของประเทศมาแต่เดิม แต่ทิศทางการพัฒนาที่มุ่งใช้ประโยชน์ทรัพยากรเพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัด การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจได้เพิ่มปริมาณของเสียและมลพิษที่เกินขีดความสามารถในการฟื้นตัว และการรองรับของระบบนิเวศ จนส่งผลกระทบต่อความสมดุลยั่งยืนของทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และการเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตที่เป็นปกติสุขของชุมชนและสังคมโดยรวม

จุดอ่อนที่สำคัญ คือ การบริหารจัดการแบบแยกส่วน โดยกลไกกฎหมายของรัฐได้แยกสังคมชุมชนออกจากทรัพยากร ละเลยรากฐานความสัมพันธ์ระหว่างวิถีการผลิต การดำรงชีวิตของชุมชน และการจัดการทรัพยากร ในขณะที่กลไกตลาดมุ่งใช้ทรัพยากรเป็นสินค้าในระบบตลาด ผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรถูกดึงเข้าสู่ศูนย์กลาง และไม่มีการกระจายผลประโยชน์ให้สังคมอย่างทั่วถึงเป็นธรรม

ในขณะที่นโยบายของรัฐบาลบูรณาการ ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ขาดองค์ความรู้และระบบข้อมูลที่เป็นเอกภาพ ทำให้เกิดข้อขัดแย้งทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ โดยเฉพาะนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น นโยบายส่งเสริมการเกษตรเชิงเดี่ยว ที่มีส่วนทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ ป่าไม้ การเร่งเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้และชายฝั่ง ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศที่เปราะบาง และแหล่งกำเนิดความหลากหลายทางชีวภาพ ขณะเดียวกันนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมของประเทศที่มุ่งเป้าหมายการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการจ้างงานเป็นหลัก ได้เปิดรับการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตของอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูงเข้าสู่ประเทศไทย ซึ่งจะเพิ่มปริมาณการปล่อยของเสียและการแพร่กระจายของมลพิษที่เป็นภาระในการบริหารจัดการต่อไป

นอกจากนี้ กระแสบริโภคนิยมและวงจรการใช้สินค้าที่สั้นลง ทำให้มีการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง ปริมาณของเสียเพิ่มขึ้น ทั้งขยะชุมชน ขยะอุตสาหกรรม ของเสียอันตราย น้ำเสีย และอากาศเสีย รวมทั้งการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และก๊าซพิษ ที่ทำให้อุณหภูมิโลกร้อนขึ้น ส่งผลต่อการเสียสมดุลของระบบนิเวศเสียสมดุล และอาจทำให้อัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตสูงขึ้น ทั้งอาจกลายเป็นข้อจำกัดตามอนุสัญญาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอีกด้วย การขยายตัวของเมือง ความหนาแน่นของประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาคเมือง ก่อให้เกิดความต้องการใช้ทรัพยากรเพิ่มขึ้น จนเกิดการแย่งชิงและกลายเป็นข้อขัดแย้งกับภาคชนบท

2

แนวคิดการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการประเมินสถานการณ์และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้เป็นที่ตระหนักว่า ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเคยเป็นจุดแข็งของประเทศ และเป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาและการดำรงชีวิตของชุมชนและสังคม ได้รับผลกระทบจากแบบแผนการพัฒนาที่ไม่สมดุล เนื่องจากได้ทำลายความสัมพันธ์ที่เคยเกื้อกูลกันระหว่างทุนทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม ที่จะส่งผลต่อความยั่งยืนของการพัฒนาในระยะยาว ในขณะที่ศักยภาพและโอกาสของประเทศ ในฐานะที่มีฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่อุดมสมบูรณ์สูงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ยังไม่มีการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการในเชิงยุทธศาสตร์อย่างชัดเจน และหากไม่มีการปกป้องดูแลโดยเหมาะสม ก็จะทำให้ฐานทรัพยากรดังกล่าวเสื่อมโทรมอ่อนแอจนกลายเป็นข้อจำกัดได้

แนวคิดการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่ความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ ผลักดันให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างทุนที่เกื้อกูลกันระหว่างทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมให้มีการกระจายประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับภาคส่วนต่างๆ ในทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจก ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตที่มีความขัดแย้งทำลายทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาสู่การผลิตที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และศักยภาพที่แท้จริงของสังคมและประเทศชาติ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างรากฐาน การพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืน ในที่สุด

3

เป้าประสงค์

การเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้องค์ความอุดมสมบูรณ์ เป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของคนไทยให้มีความสุขได้อย่างยั่งยืน

4

พันธกิจ

เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ดังกล่าว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดพันธกิจการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงบูรณาการกับทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคม ดังนี้

4.1 การรักษาสสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดกรอบการพัฒนาที่คำนึงถึงข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ

4.2 สร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ส่งเสริมสิทธิและบทบาทชุมชนท้องถิ่น ให้เป็นกลไกที่เข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยอาศัยองค์ความรู้ การเชื่อมโยงเครือข่าย และการกระจายอำนาจอย่างเป็นขั้นตอน

4.3 พัฒนาฐานทรัพยากร ให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (Value Creation) สร้างนวัตกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ โดยใช้องค์ความรู้สมัยใหม่มายกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้กลไกที่มีการคุ้มครองสิทธิชุมชนและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

4.4 สร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ควบคุมมลพิษที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพอนามัยของประชาชน โดยการปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่นำไปสู่ความยั่งยืน

5

ข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนา

5.1 การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพเป็นทั้งศักยภาพและโอกาสของประเทศไทย เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศ ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง วิธีการดำรงชีวิตของชุมชน ที่เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ ได้สะสมเป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา ในขณะเดียวกันโอกาสและบริบทการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ทั้งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีชีวภาพ สังคมผู้สูงอายุ กระแสสุขภาพและการนิยมธรรมชาติ จะทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นฐานการสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคการผลิตและบริการ และเป็นวัตถุดิบสำคัญสำหรับการสร้างนวัตกรรมที่มีมูลค่าสูงในอนาคต จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพ สัมพันธ์กับทุกภาคส่วน สามารถบูรณาการเชื่อมโยงการเสริมสร้างทุนทั้ง 3 ด้าน เป็นประโยชน์กับสังคมทุกระดับ และสร้างสมดุลของการพัฒนาที่นำไปสู่สังคมที่มีความสุขได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพ แตกต่างจากแนวทางการพัฒนาแบบเดิมที่ใช้ทรัพยากรเป็นฐานการผลิต (Resource Based) รูปแบบดังกล่าว ทรัพยากรถูกใช้เป็นวัตถุดิบโดยตรง ไม่มีการสร้างมูลค่าเพิ่มหรือมีแต่น้อยมาก ทรัพยากรจึงถูกใช้อย่างสิ้นเปลืองและได้รับการประเมินค่าต่ำกว่าที่เป็นจริง แต่เศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพ เน้นเรื่องการค้นหาศักยภาพ ประเมินโอกาสและมูลค่าในอนาคต โดยมุ่งสร้างสรรค์คุณค่าของฐานทรัพยากรที่เชื่อมโยงวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ ซึ่งจะทำให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงคุณค่าของฐานทรัพยากรที่ต้องหวงแหนรักษาไว้ตลอดไป ตัวอย่างของการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น อุตสาหกรรมและบริการด้านสุขภาพ การใช้สมุนไพรเพื่อผลิตยาและเครื่องสำอาง เกษตรอินทรีย์ เกษตรยั่งยืน วนเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประมงพื้นบ้าน การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ประมงพื้นบ้าน/ชายฝั่ง การผลิตของชุมชนจากภูมิปัญญาและพืชพรรณท้องถิ่น เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพภายใต้ระบบโครงสร้างเศรษฐกิจและกระบวนการพัฒนาแบบเดิม ที่มุ่งประโยชน์ทางเศรษฐกิจและกำไรสูงสุด เอื้อประโยชน์ต่อทุนขนาดใหญ่ ที่มีอำนาจในการจัดการปัจจัยการผลิต เทคโนโลยี ทุน และการตลาด

กลับจะยิ่งเป็นการทำลายฐานทรัพยากร และทำให้ความเข้มแข็งของชุมชนแตกสลายลง จึงต้องกำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างรอบคอบ โดยมุ่งเป้าหมายการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างทุนทางสังคม และการรักษาฐานทรัพยากรเป็นสำคัญ

ด้วยเหตุนี้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มต้นจากการสร้างองค์ความรู้และภูมิคุ้มกัน เมื่อมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้แล้วอย่างมั่นคง จึงขยายโอกาสสร้างเครือข่าย ยกระดับภูมิปัญญาและการผลิตในระดับท้องถิ่น จนสามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจระดับประเทศและการส่งออกได้ตามศักยภาพ

การพัฒนามาฐานความหลากหลายทางชีวภาพอาจเริ่มต้นหรือมีเป้าหมายที่ต่างกัน บางชุมชนอาจมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองจากทรัพยากรท้องถิ่นโดยไม่ต้องยกระดับไปสู่อุตสาหกรรม ชุมชน บางชุมชนอาจต้องการเพียงความร่วมมือระหว่างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแก่ชุมชน ในขณะที่บางชุมชนอาจจะดำเนินการไปถึงการค้าระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ประเด็นที่สำคัญคือควรต้องยึดหลักความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ด้วยความรอบรู้ และอยู่บนพื้นฐานคุณธรรมตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

5.1.1 จัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกัน

แม้ว่าประเทศไทยจะมีทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่อุดมสมบูรณ์ และมีการสะสม องค์ความรู้ที่เกิดจากการดำรงชีวิตและการใช้ประโยชน์ฐานทรัพยากรของชุมชนมาแต่เดิม แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังไม่มีมีการเชื่อมต่อกับองค์ความรู้สมัยใหม่ ทำให้ฐานความรู้ของประเทศโดยภาพรวมยังไม่เข้มแข็ง และขณะนี้ยังมีทั้งโอกาสและภัยคุกคามจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ดังนั้นการพัฒนามาฐานความหลากหลายทางชีวภาพควรเริ่มต้นจากการสร้างองค์ความรู้และภูมิคุ้มกันก่อนเป็นลำดับแรก โดยเฉพาะการสร้างฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะใช้เป็นกลไกการบริหารจัดการ ปกป้องพันธุ์กรรมและสิทธิชุมชน

แนวทางดำเนินงาน

1) พัฒนาระบบฐานข้อมูล วางระบบการจัดการฐานข้อมูลและสร้างศูนย์ข้อมูลระดับชาติด้านทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งจัดทำระบบข้อมูลท้องถิ่นที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วม โดยภาครัฐและภาคีการพัฒนา ช่วยพัฒนาระบบการจัดเก็บและบันทึกข้อมูลฐานบัญชีทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน จัดทำระบบฐานข้อมูลงานวิจัยที่สามารถเชื่อมโยงใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ โดยให้มีระบบการบริหารจัดการที่สามารถคุ้มครองการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์เพื่อการค้าโดยไม่เป็นธรรม

2) สร้างองค์ความรู้และบุคลากร สร้างระบบการเรียนรู้และจิตสำนึกของชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้และบุคลากร จัดทำหลักสูตรด้านความหลากหลายทางชีวภาพทั้งการฟื้นฟู อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะเรื่องสุขภาพโดยวิถีธรรมชาติ การแพทย์แผนไทย และเกษตรธรรมชาติ ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้สืบทอดอย่างเป็นระบบ ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดตั้งโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยทุกภูมิภาค รวมทั้งระดมให้ความรู้เรื่องสิทธิบัตร สร้างความตื่นตัว ความห่วงแหนภูมิปัญญาไทย และเผยแพร่ความรู้แก่สาธารณชน

3) ส่งเสริมการวิจัยพัฒนา ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ใหม่ สนับสนุนวิธีการวิจัยและพัฒนาความร่วมมือระหว่างนักวิชาการและชุมชนให้ความสำคัญกับงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นหรือการวิจัยเพื่อทดแทนการนำเข้า เช่น พัฒนาบริการด้านสุขภาพสมุนไพร สร้างผลิตภาพเกษตรปลอดสารพิษ การปรับปรุงพันธุ์และพัฒนาเมล็ดพันธุ์ รวมทั้งวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับองค์ความรู้ภูมิปัญญา สร้างสรรค์คุณค่าของผลิตภัณฑ์ และสร้างนวัตกรรมที่เป็นสินค้าท้องถิ่น

4) คัดกรองทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพจากการคุกคามภายนอก โดยเฉพาะจากพันธกรณีระหว่างประเทศ และข้อตกลงการเปิดเขตการค้าเสรี มีมาตรการเชิงรุกเพื่อป้องกันการจดสิทธิบัตรสิ่งมีชีวิต ที่อาจทำให้การเข้าถึงเพื่อใช้ประโยชน์ฐานทรัพยากรของชุมชนมีปัญหาลงในอนาคต สร้างกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เปิดกว้าง เพื่อพิจารณาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มต่างๆ อย่างรอบคอบ โดยสร้างกลไกภายในทั้งด้านกฎหมายและการบริหารจัดการที่เข้มแข็งไปเร่งใส ก่อนการรับรองพันธกรณีระหว่างประเทศ รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระดับภูมิภาค และกำหนดจุดยืนร่วมกันในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

5) สร้างระบบการคุ้มครองสิทธิชุมชนและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ทั้งในแง่ของกฎหมาย มาตรการ การจัดตั้งองค์กรโดยการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีกลไกปกป้องพันธุกรรมและสิทธิภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการเฝ้าระวัง กำกับดูแล กำหนดเงื่อนไขการเข้าถึงทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งเพื่อการศึกษาและการใช้ประโยชน์ รวมทั้งสร้างกลไกการตอบแทนผลประโยชน์แก่ชุมชนที่เป็นเจ้าของพันธุกรรมและภูมิปัญญา เมื่อมีการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

6) อนุรักษ์ฟื้นฟูความหลากหลายของพันธุกรรมท้องถิ่น เพื่อรักษาความหลากหลายของสายพันธุ์ที่เชื่อมโยงกับระบบนิเวศ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะการคุ้มครองสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ การอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมือง และพืชพรรณซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและประเทศ สร้างธนาคารทรัพยากรพันธุกรรมของทรัพยากรชีวภาพทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ พัฒนากลไกมาตรการในการรักษาความปลอดภัยทางชีวภาพ และการป้องกันชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน

5.1.2 ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน

ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนามาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ คือ บทบาทของชุมชน ที่เริ่มจากการพึ่งตนเองจนเกิดความเข้มแข็งแล้ว จึงขยายโอกาสไปสู่การผลิตเพื่อการค้า โดยชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอาศัยอยู่รายรอบฐานทรัพยากร จะสามารถนำทรัพยากรมาใช้ในการพึ่งตนเองในการดำรงชีพ สร้างความมั่นคงทางอาหารและสุขภาพ เมื่อชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ ควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรองค์ความรู้ และสร้างตลาดท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาจนสามารถเริ่มสร้างนวัตกรรม สร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า โดยความร่วมมือจากเครือข่ายต่างๆ และมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเหมาะสม

แนวทางดำเนินงาน

1) ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพ ที่นำไปสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน พื้นฟูวิถีชีวิตและส่งเสริมรูปแบบการผลิตของชุมชนที่พึ่งตนเองด้านอาหารและสุขภาพด้วยทรัพยากรท้องถิ่น โดยการสร้างความหลากหลายให้เกิดขึ้นในชุมชน และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่สร้างขึ้น ควรเผยแพร่รูปธรรมตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ และประสานให้เกิดการเรียนรู้และความร่วมมือกับชุมชนที่เข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

2) สนับสนุนภาคการผลิตและบริการที่ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการ โดยพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีอำนาจในการจัดการผลิต การตลาด และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น บริการสุขภาพ เกษตรอินทรีย์ สมุนไพร ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ อาหารสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการวิเคราะห์ทิศทางและโอกาสทางการตลาด จัดทำแผนที่นำทางของการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมในภาพรวม โดยเริ่มต้นจากการสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจให้เข้มแข็งขึ้นมาเป็นลำดับ ส่งเสริมการรวมตัว เชื่อมโยงขยายเครือข่าย เพื่อสร้างฐานการผลิตและการตลาดที่เข้มแข็ง

3) พัฒนab่มเพาะวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง โดยการฝึกอบรมพัฒนาทักษะด้านการผลิต การจัดการ และการตลาด โดยสร้างตัวอย่างที่ได้มาตรฐานเพื่อการเรียนรู้ ส่งเสริม SME ให้มีระบบการจัดการที่ดี มีการรวมกลุ่มเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจการ สนับสนุนการวิจัยตลาดของสินค้าและบริการที่เชื่อมโยงกับความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น นวดไทย สปา อาหาร เกษตรปลอดภัย ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ เพื่อรักษาขีดความสามารถ และพัฒนาให้ก้าวหน้า ควรสร้างบุคลากรและแรงงานให้เพียงพอ สอดคล้องกับทิศทางการขยายตัวและสนองตลาดที่กว้างขวางขึ้น

5.1.3 พัฒนาขีดความสามารถและสร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรชีวภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ

การยกระดับการผลิตเพื่อการแข่งขัน ควรดำเนินการเมื่อชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความพร้อมในด้านพื้นฐานองค์ความรู้ที่เป็นระบบ และสามารถดูแลปกป้องฐานทรัพยากรได้อย่างเข้มแข็งแล้ว ซึ่งจะต้องคำนึงถึงศักยภาพและความพร้อมอย่างรอบคอบ เพื่อเริ่มสร้างนวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยกระดับให้สูงขึ้น โดยพิจารณาจากกระแสการเติบโตและความต้องการในตลาด ควรวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นจุดแข็งของประเทศอย่างต่อเนื่อง ส่วนการพัฒนาสินค้าที่ต้องใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยี และการลงทุนระดับสูง อาจต้องพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะเทคโนโลยีชีวภาพ การผลิตสารสกัด อุตสาหกรรมยา ควรดำเนินการเมื่อประเทศมีการสะสมทุน และมีองค์ความรู้ของตนเองอย่างเพียงพอแล้วจึงยกระดับสู่การพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการค้าในขั้นต่อไป

แนวทางดำเนินงาน

1) สร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรชีวภาพที่มีการสะสมองค์ความรู้ อย่างเพียงพอ พัฒนาจากฐานความต้องการตอบสนองตลาดที่กำลังขยายตัว เช่น นวัตกรรมเพื่อเพิ่มผลิตภาพเกษตรอินทรีย์ อาหารสุขภาพ สมุนไพร ควรกำหนดจุดยืนที่ชัดเจนในเรื่องอุตสาหกรรมยา และอุตสาหกรรมอาหาร ที่เน้นความเป็นผลิตภัณฑ์ธรรมชาติที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพสูง มีเป้าหมาย

สนับสนุนความต้องการภายในประเทศ ลดการพึ่งพารายนอก กำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนา
นวัตกรรม โดยใช้ระดับเทคโนโลยีที่เหมาะสมเชื่อมโยงกับศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้าง
นวัตกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศจากฐานความเข้มแข็งภายใน

2) ยกกระดับมาตรฐานความปลอดภัยของอาหาร สมุนไพร และผลิต
ภัณฑ์ธรรมชาติ ให้สอดคล้องกับการสร้างสังคมแห่งสุขภาพ สร้างความมั่นใจให้ผู้บริโภค พัฒนา
กระบวนการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐาน ต้องมีระบบให้การรับรองโดยความร่วมมือของหลายหน่วยงาน
เช่น GAP GMP ออย. สมอ. การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ รวมทั้งต้องมี Clinical
Study เกี่ยวกับสมุนไพร และแพทย์แผนไทยด้วย

3) ส่งเสริมการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่าย พัฒนาวิสาหกิจชุมชน
ผู้ประกอบการรายย่อย และภาคธุรกิจในกลุ่มการผลิต การค้า และบริการ ที่สามารถสร้างเอกลักษณ์
เฉพาะถิ่นได้เชื่อมโยงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและขยายสู่ระดับประเทศ

4) สร้างค่านิยมและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่เป็นจุดแข็งของประเทศ โดย
ใช้เรื่องสุขภาพเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างกระแส เช่น สังคมแห่งสุขภาพ วิถีธรรมชาติ อาหารปลอดภัย
ครัวของโลก เพื่อเชื่อมโยงกับฐานเศรษฐกิจ ทรัพยากร ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย โดย
ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้สนใจภูมิปัญญาไทยให้มากขึ้น เผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้เกิดขึ้นทุกระดับของ
สังคม เพื่อสร้างแรงขับเคลื่อนด้านอุปสงค์ (Demand Driven) ที่ก่อให้เกิดการขยายจากระดับประเทศ ไป
สู่การแข่งขันในตลาดโลก

5.2 การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

ฐานทรัพยากรของประเทศมีปัจจัยคุกคามจากการแสวงประโยชน์ และการพัฒนาที่
ไม่สมดุลเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก การสร้างความมั่นคงและการปกป้องฐาน
ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ไม่สามารถอาศัยกลไกการบริหารจัดการของภาครัฐเพียงส่วนเดียว จำเป็นต้อง
กระจายอำนาจการจัดการ โดยทำให้ชุมชน ท้องถิ่น และสังคมส่วนรวมตระหนักถึงคุณค่าของฐาน
ทรัพยากร ที่สามารถสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต การมีสุขภาพอนามัยที่ดี รวมถึงเป็นปัจจัย
สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจระดับต่างๆ การปกป้องฐานทรัพยากรจึงเป็นประโยชน์ร่วมกันของทุก
คนในสังคม ซึ่งจะทำให้ทุกภาคส่วนร่วมกันดูแลสร้างความมั่นคงให้กับฐานทรัพยากรของประเทศ
ตลอดไป

5.2.1 การจัดการฐานทรัพยากรโดยส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วม

การตระหนักว่าฐานทรัพยากรเป็นทรัพย์สินร่วมของสังคม ทุกคนมีส่วนได้รับ
ประโยชน์และมีส่วนในการรับผิดชอบโดยเท่าเทียมกัน จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทการบริหาร
จัดการให้เกิดลักษณะกระจายอำนาจ และส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม โดยมีองค์ความรู้ การ
เสริมสร้างศักยภาพ และจิตสำนึก เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการตัดสินใจ เพื่อรักษาสมดุลระหว่าง
การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ระหว่างผลประโยชน์ระยะสั้นกับผลประโยชน์ระยะยาว และระหว่าง
ผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่างๆ นอกจากนั้น ยังจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เป็นความร่วมมือกัน
ระหว่างภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน ชุมชน ท้องถิ่น และนักวิชาการ เพื่อให้เกิด
พลังขับเคลื่อนทางสังคมอย่างแท้จริง

แนวทางดำเนินงาน

1) ส่งเสริมสิทธิชุมชนในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร โดยกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรให้ชุมชนท้องถิ่นที่มีศักยภาพ สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วม การสร้างความเข้มแข็งและเครือข่ายชุมชน เชื่อมโยงการจัดการทรัพยากรกับการผลิตของชุมชน สนับสนุนการกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน การจัดตั้งป่าชุมชน การจัดการประมง ทะเล และทรัพยากรชายฝั่ง การจัดการลุ่มน้ำ การฟื้นฟูระบบนิเวศ สร้างความหลากหลายทางชีวภาพ ขยายพันธุ์พืชประจำถิ่น สมุนไพร พืชอาหาร พืชพรรณที่หายากและมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหาร และการดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้ชุมชนที่อยู่รายรอบระบบนิเวศและฐานทรัพยากร เป็นฐานเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งในการฟื้นฟูรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

2) ทบทวนนโยบายและโครงสร้างกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของรัฐ และการแปลงสินทรัพย์ของรัฐให้เป็นของบุคคล และการจัดการทรัพยากรระหว่างประเทศ ซึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบายการให้สัมปทาน การแปลงสินทรัพย์เป็นทุน การบุกเบิกที่ดินทำกินและครอบครองทำประโยชน์ เพื่อให้สิทธิดังกล่าวไม่กีดกันการเข้าถึงทรัพยากร ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และให้ครอบคลุมถึงการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการดูแลรักษาทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้เกิดระบบการจัดการร่วมกันระหว่างรัฐ ชุมชน และคนในสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งการเตรียมการเพื่อรองรับประเด็นเกี่ยวกับสิทธิของรัฐในการจัดการทรัพยากรระหว่างประเทศ เช่น แม่น้ำที่เป็นพรมแดนระหว่างประเทศ และน่านน้ำในทะเล เป็นต้น

3) กำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ให้ความสำคัญกับการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการจัดการเชิงพื้นที่ โดยคำนึงถึงสภาพทางภูมิศาสตร์และขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ กำหนดมาตรการและประเภทกิจกรรมที่จะดำเนินการในพื้นที่ที่มีความเปราะบางเชิงนิเวศ

4) ส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร โดยการศึกษาวิจัย ค้นหาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน ตามลักษณะของระบบภูมินิเวศน์ ในการดูแลฟื้นฟูฐานทรัพยากร ดิน ลุ่มน้ำ ป่าไม้ ป่าชายเลน ส่งเสริมบทบาทของผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และการสร้างเครือข่ายทางสังคม

5) สร้างองค์ความรู้และฐานข้อมูลระบบนิเวศและชีวมณฑล ติดตามการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่สำคัญ เช่น ป่าต้นน้ำลำธาร ลุ่มน้ำ ระบบนิเวศชายฝั่ง แหล่งกำเนิดความหลากหลายทางชีวภาพ โดยสนับสนุนการวิจัยร่วมระหว่างภาควิชาการกับชุมชนท้องถิ่น จัดทำระบบฐานข้อมูลที่ต้องเป็นเอกภาพ โดยกระบวนการมีส่วนร่วม เผยแพร่ต่อชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างฐานองค์ความรู้และใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากร

5.2.2 ปกป้องฐานทรัพยากรเพื่อรักษาความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศ

วิถีการดำรงชีวิตที่เป็นปกติสุขของสังคมชุมชน รวมถึงการเติบโตเข้มแข็งของภาคการผลิต ทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม ท่องเที่ยวและบริการ ล้วนมีปัจจัยอิงอาศัยฐานทรัพยากร และความหลากหลายทางชีวภาพที่อุดมสมบูรณ์ การสูญเสียระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพเป็นความเสียหายที่ไม่สามารถฟื้นคืนกลับได้ และส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางทั้งในระยะ

สั้นและระยะยาวต่อการรักษาความสมดุลของฐานทรัพยากรและความยั่งยืนของฐานการผลิต จำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ จิตสำนึก และพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ เพื่อปกป้องฐานทรัพยากรและรักษาสมดุลของระบบนิเวศไว้ให้ยั่งยืน

แนวทางดำเนินงาน

1) ปฏิรูประบบการจำแนกประเภทพื้นที่คุ้มครอง ให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง และสภาพชีวมณฑล (Biosphere reserve) กำหนดพื้นที่คุ้มครองที่เปราะบาง มีความสำคัญในเชิงนิเวศ เป็นแหล่งกำเนิดความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อหยุดยั้งการทำลายและใช้ประโยชน์พื้นที่จากการพัฒนาโดยเฉพาะพื้นที่ที่ไม่สามารถสร้างทดแทนได้ เช่น ป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำ และป่าต้นน้ำลำธาร โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและชุมชนในพื้นที่

2) จัดระบบการฟื้นฟูฐานทรัพยากรและระบบนิเวศที่สำคัญ เพิ่มพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญเชิงนิเวศเป็นแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ หรือกำหนดเขตอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ที่เสื่อมโทรมการใช้ทรัพยากร เพื่อปล่อยให้ธรรมชาติเกิดการฟื้นตัว เพิ่มพื้นที่สวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ เชื่อมโยงงานคุ้มครองเขตพื้นที่อนุรักษ์ ทั้งอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หน่วยพิทักษ์ป่าชายเลน กับงานคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ โดยสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ กำลังคน และงบประมาณ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและบทบาทการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น

5.2.3 การปรับเปลี่ยนแผนการผลิตและพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อลดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตลอดเวลาที่ผ่านมา โครงสร้างการผลิตและบริการของไทยใช้ทรัพยากรเป็นฐานหลัก (Resources-Based Production and Services) อย่างสิ้นเปลือง ไม่คุ้มค่า และเมื่อยิ่งผนวกกับความต้องการของตลาดจากภายนอกประเทศ กระแสการบริโภคแบบวัตถุนิยมที่ชอบความหรูหรา ฟุ่มเฟือย ซึ่งถูกโหมกระพือโดยสื่อในรูปแบบต่างๆ ยิ่งทำให้คนเกิดความต้องการบริโภคในสินค้าที่ไม่มีความจำเป็น ฟุ่มเฟือยขึ้น ยิ่งทำให้ทรัพยากรฯ ลดลงอย่างรวดเร็ว จนไม่สามารถเกิดหรือสร้างขึ้นมาใหม่ได้ทันกับความต้องการใช้ได้ ทั้งยังปล่อยของเสียที่เหลือจากการใช้ดังกล่าว ให้เป็นภาระในการบำบัดและกำจัด ซึ่งบางประเภทก็เป็นสารอันตราย ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตของสาธารณชนอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลับมาเป็นฐานในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อีกครั้งหนึ่ง จึงควรส่งเสริมให้มีการปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตและการบริโภคทั้งในภาคอุตสาหกรรม เกษตร และบริการ ให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้วยกระบวนการผลิตและบริการที่สะอาด (Cleaner Production – CP) รวมทั้งจำเป็นต้องเร่งปลูกจิตสำนึกและสร้างค่านิยมใหม่ เรื่องการบริโภคอย่างพอเพียงและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสาธารณชนให้มุ่งสู่ความยั่งยืนมากขึ้น สร้างอุปสงค์ในสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอที่จะจูงใจให้ผู้ประกอบการปรับเปลี่ยนวิธีการมาผลิตสินค้าและบริการประเภทนี้มากขึ้น พร้อมทั้งสร้างความรู้และความเข้าใจให้สาธารณชนเห็นประโยชน์และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภค ด้วยกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนา ดังนี้

แนวทางดำเนินงาน

1) ส่งเสริมการผลิตที่สะอาด ในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมขนาดกลาง ขนาดเล็กที่ก่อมลพิษ และสนับสนุนการวิจัยเทคโนโลยีสะอาด และพลังงานทดแทน รวมทั้งขยายผลประสบการณ์เรียนรู้ด้านการผลิตที่สะอาด จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ พัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีสะอาด โดยเฉพาะสำหรับ SMEs ในกลุ่มวิสาหกิจ และคู่ค้าธุรกิจ (Greening Supply Chain) ควบคู่ไปกับการใช้ มาตรการทางการเงินสนับสนุนผู้ประกอบการที่ใช้กระบวนการผลิตที่สะอาด โดยผลักดันให้สถาบันการเงินมีนโยบายให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้ประกอบการที่ใช้กระบวนการผลิตที่สะอาด เช่น ออกมาตรการจูงใจให้ธนาคารใช้หลักการ CP เป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์การพิจารณาการให้กู้ รวมทั้งการให้กู้จากกองทุนสิ่งแวดล้อมในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น ตลอดจนส่งเสริมให้พิจารณานำค่าใช้จ่ายในการจัดการสิ่งแวดล้อมคิดรวมเข้าไว้ในต้นทุนการผลิตสินค้าและบริการด้วย

2) ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรยั่งยืนเพื่อลดการใช้สารเคมีในภาคเกษตร โดยส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในภาคเกษตร ส่งเสริมการทำเกษตรโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ พัฒนาถ่ายทอดเทคนิคและความรู้ด้านเกษตรยั่งยืน มีการประกันความเสียหายผลผลิตจากการปรับเปลี่ยนการทำเกษตรกระแสหลักมาทำเกษตรยั่งยืน พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายด้านการตลาดรองรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการนำวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรมาใช้ประโยชน์

3) ส่งเสริมการใช้สินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยให้ภาครัฐเป็นผู้นำ เช่น ปรับวิธีการจัดซื้อ จัดจ้างของภาครัฐ ให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Government Procurement) รวมทั้งกำหนดและให้รางวัลกับหน่วยงานที่เป็นองค์กรสีเขียวของภาครัฐ (Green Government Office) เป็นต้น ตลอดจนส่งเสริมการจัดซื้อที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในองค์กร ภาคเอกชนผ่านห่วงโซ่อุปทานสีเขียวหรือการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจ (Greening the Supply Chain)

4) รณรงค์สร้างค่านิยม และเผยแพร่ความรู้ รวมทั้งให้การศึกษาแก่ประชาชนเรื่องการบริโภคที่ยั่งยืน รวมทั้งประชาสัมพันธ์เผยแพร่ และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และผลกระทบทางสุขภาพของสินค้าและบริการต่างๆ จากกระบวนการผลิตที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแก่สาธารณชน

5) ส่งเสริมการประยุกต์ใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์เพื่อให้เกิดการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน รวมทั้งปรับโครงสร้างภาษีเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อนำค่าความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมมาคิดเป็นต้นทุนของผู้ก่อมลพิษ เพื่อให้ผู้ก่อมลพิษตระหนักถึงต้นทุนที่แท้จริงของการก่อมลพิษ การกำหนดราคาของสิ่งแวดล้อมไว้ในต้นทุนของผู้ผลิตและในต้นทุนของสินค้าและบริการเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการจูงใจให้เปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตและบริโภค โดยให้มีการพิจารณาเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม เช่น ภาษีบรรจุก๊าซ การเก็บอัตราภาษีที่แตกต่างสำหรับสินค้าที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้และสินค้าที่เป็นของเสียอันตราย รวมทั้งการเก็บค่าธรรมเนียมการปล่อยมลพิษกับโรงงานที่ก่อมลพิษสูง การมัดจำและคืนซาก (Deposit-Refund) การเก็บภาษี หรือค่าธรรมเนียมการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรอันเป็นทรัพย์สินร่วมของสังคม และกำจัดและบำบัดของเสีย ให้เกิดความ เป็นธรรม เป็นต้น

6) สร้างจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ประกอบการให้เกิดสำนึกและมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยอาจมีการให้สิ่งจูงใจทางสังคม (Social Incentive) เช่น การประกาศเกียรติคุณ เป็นต้น สร้างความเข้าใจให้ผู้ประกอบการตระหนักว่า นอกจากผู้ประกอบการที่ก่อมลพิษจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้ว ภาพพจน์ของสถานประกอบการและผลิตภัณฑ์ที่ผลิตออกจำหน่ายยังจะต้องเสียหาย และได้รับการต่อต้านจากผู้บริโภคอีกด้วย

7) ส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสินค้าปลอดสารพิษ เช่น ชมรมเกษตรปลอดสารพิษ ชมรมด้านการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น เพื่อเป็นช่องทางที่ช่วยให้ผู้ซื้อและผู้ขายสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน และเอื้อต่อการได้รับข้อมูลข่าวสารและการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ซึ่งเป็นการขยายตลาดของผู้ผลิตสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

5.2.4 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดมลพิษและควบคุมกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขปัญหาแบบแยกส่วนและแก้ที่ปลายเหตุ จึงขาดประสิทธิภาพ การควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเมืองยังไม่สามารถดำเนินการได้ดี ทั้งปัญหายยะ น้ำเสีย และฝุ่นละออง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเมือง ซึ่งเป็นเขตที่มีประชากรอาศัยอยู่มากและหนาแน่น มีการบริโภคและปล่อยของเสียที่เหลือจากการบริโภคมากตามไปด้วย จนกระทั่งในหลายพื้นที่ปริมาณของเสียดังกล่าวเพิ่มขึ้นจนเกินขีดความสามารถในการรองรับหรือบำบัดของธรรมชาติ หรือที่ยังไปกว่านั้นก็คือเกินขีดความสามารถในการบำบัดและกำจัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง ดังนั้น ในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ที่จะช่วยให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่ายได้ดีที่สุดก็คือ การป้องกันมิให้เกิดหรือควบคุมมลพิษตั้งแต่แหล่งกำเนิด ซึ่งจะทำให้มีมลพิษออกมาน้อยที่สุด โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบายการพัฒนา ทั้งในระดับภาพรวม พื้นที่ และรายสาขา การควบคุมอุตสาหกรรมหรือกิจกรรมที่ก่อมลพิษสูง การจัดเขตการใช้พื้นที่เพื่อให้ควบคุมมลพิษได้ง่าย การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองโดยการกำหนดทิศทางและจัดระเบียบเมือง ลดปริมาณของเสียทางด้านอุปสงค์จนถึงการบริหารจัดการที่ปลายเหตุ คือบำบัดและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยกลยุทธ์และแนวทางต่างๆ ดังนี้

แนวทางดำเนินงาน

1) หลักดันระบบประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment - SEA) ในระดับพื้นที่และระดับสาขา ตั้งแต่ขั้นการกำหนดนโยบาย เพื่อมิให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่คุ้มค่า ทำลายแหล่งทรัพยากร รวมทั้งใช้ประโยชน์และปล่อยของเสียจนเกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และความสามารถในการบริหารจัดการ

2) ปรับแนวทางและมาตรการส่งเสริมการลงทุนให้คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อมิให้อุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูง หลีกเลี่ยงกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมจากประเทศที่มีกฎระเบียบที่เข้มงวดกว่าเข้ามาสร้างมลพิษสะสมในประเทศไทย

3) กำหนดเขตการใช้ที่ดิน (Zoning) โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ต้นน้ำ รวมทั้งกำหนดประเภทและเขตอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูง เพื่อให้สามารถควบคุมมลพิษได้มีประสิทธิภาพดีขึ้น โดยกำหนดให้ต้องจัดทำแนวเขตกันชน ระหว่างเขตอุตสาหกรรมกับเขตที่อยู่อาศัยของชุมชน

4) กำหนดตัวชี้วัดผลกระทบต่อสุขภาพจากนโยบายและโครงการพัฒนา โดยจัดทำระบบประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment - SIA) และการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment - HIA) ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment - EIA) รวมทั้งนำผลกระทบในมิติด้านสุขภาพคิดรวมในการคำนวณหาสัดส่วนระหว่างผลตอบแทนและต้นทุน (Benefit/Cost Ratio) ของโครงการพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน ด้วย

5) กำหนดทิศทางและจัดระเบียบการเติบโตของชุมชนทุกระดับ โดยคำนึงถึงศักยภาพของธรรมชาติ ระบบวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม โครงสร้างพื้นฐาน และการบริการสาธารณะ เพื่อลดผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม จากการขยายตัวของเมือง

6) ลดปริมาณขยะ (Reduce) และนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Reuse and Recycle) ให้มากขึ้น โดยสร้างแรงจูงใจให้เกิดการลดและคัดแยกขยะ ณ แหล่งกำเนิด เช่น ครั้วเรือน เป็นต้น พัฒนาระบบรวบรวมและเก็บขนขยะที่คัดแยกแล้ว สนับสนุนการสร้างธุรกิจชุมชน และธุรกิจเอกชนจากการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ อันทำให้สามารถยกระดับรายได้ให้ครัวเรือน หรือสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่สามารถนำผลตอบแทนที่ได้มาใช้ในการจัดสวัสดิการชุมชนได้ สร้างอุปสงค์และตลาดผลิตภัณฑ์รีไซเคิล เพื่อให้เกิดธุรกิจจากผลิตภัณฑ์รีไซเคิล ที่ต่อเนื่องและยั่งยืน ตลอดจนสนับสนุนการลงทุนในระบบและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนธุรกิจการนำของเสียหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่

7) เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะอันตราย และขยะติดเชื้อ โดยปรับปรุงระบบรวบรวม ขนย้าย กำจัด และมีมาตรการเฝ้าระวังที่มีประสิทธิภาพ

8) ควบคุมมลพิษจากภาคขนส่ง โดยการสนับสนุนการใช้เครื่องยนต์และพลังงานสะอาด ควบคู่กับการแก้ไขปัญหามลพิษจากรถยนต์และส่งเสริมการใช้ระบบขนส่งมวลชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น การกำหนดให้รถโดยสารประจำทางที่ให้บริการในเขตเมือง ที่มีผู้อยู่อาศัยและการจราจรหนาแน่น ต้องใช้เครื่องยนต์ที่ได้มาตรฐาน เช่น Euro II และใช้พลังงานที่สะอาด เช่น NGV เป็นต้น

9) ปรับปรุงและฟื้นฟูระบบน้ำเสียรวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่ชำรุดและไม่สามารถให้บริการได้ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขยายบริการให้ครอบคลุมพื้นที่ รวมทั้งติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียแบบติดกับที่ และแบบกลุ่มอาคาร สำหรับพื้นที่ที่ไม่สามารถก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมได้

6

บทบาทของภาคการพัฒนา

ทุกคนในสังคมต่างได้รับผลกระทบและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากการเปลี่ยนแปลงของทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้น เพื่อให้ผลของการพัฒนาทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ร่วมกัน ในการมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล จำเป็นต้องสร้างกลไกการมีส่วนร่วม ตลอดกระบวนการพัฒนา ภายใต้หลักธรรมาภิบาล โดยมีบทบาทที่แตกต่างกันไป ดังนี้

6.1 ภาครัฐ ทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น จะต้องปรับบทบาทจากผู้ควบคุมและสั่งการ มาเป็นผู้ประสานงานและอำนวยความสะดวก เพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลไกการมีส่วนร่วม และจะมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงภาคเศรษฐกิจและภาคชุมชน สังคม เข้าด้วยกัน ในส่วนของการช่วยสนับสนุนชุมชนนั้น ภาครัฐต้องสนับสนุนในเรื่องสิทธิการดูแลทรัพยากร และการพัฒนาองค์ความรู้ รวมทั้งกำหนดกติกาสร้างความยุติธรรมระหว่างการใช้ประโยชน์โดยภาคการผลิต และชุมชน ในรูปของการปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมาย เครื่องมือด้านการเงิน การคลัง และกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยใช้กลไกและการเข้าถึงฐานข้อมูลที่เป็นจริงและถูกต้องเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

6.2 ภาคเอกชน ภาคธุรกิจเอกชนจะมีบทบาทในส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพด้านนวัตกรรมและการตลาด ภาคเอกชน จะต้องมีจริยธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อม มีความรับผิดชอบต่อผลกระทบด้านมลพิษ และมีความยุติธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์ ระหว่างเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและเจ้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้ฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งสนับสนุนการเงินแก่ชุมชนในการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

6.3 ภาควิชาการ สถาบันการศึกษาจะมีส่วนสำคัญในการวิจัยและพัฒนา ให้การศึกษา เพื่อสร้างองค์ความรู้ และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำวิจัยร่วมกับชุมชน ทำหน้าที่ประสานเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจและชุมชน

6.4 องค์กรพัฒนาเอกชน จะมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวไปให้แก่ชุมชน และเป็นพี่เลี้ยงที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการเข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และบริหารจัดการฯ ซึ่งจะครอบคลุมถึงการใช้ประโยชน์จากทุนทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้ค่าและอนุรักษ์ตามขอบเขตแห่งสิทธิการจัดทำแผนชุมชนของตนเอง สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่มีต่อท้องถิ่น รวมทั้งทำหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ

6.5 ภาคองค์กรชุมชนและประชาชน นับเป็นภาคที่อยู่ใกล้ชิดและได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของทุนทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอันเป็นฐานในการดำรงและรักษาคุณภาพชีวิตโดยตรง ดังนั้นจึงต้องเข้าใจถึงผลประโยชน์ที่ยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการพัฒนา สร้างความเข้มแข็งโดยการสร้างประชาคมและเครือข่ายในระดับพื้นที่ การถ่ายทอดและยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการร่วมกับความรู้สมัยใหม่ และมีแผนการจัดการร่วมกัน ภายใต้การยอมรับในสิทธิการใช้ประโยชน์และบริหารจัดการที่ยุติธรรม และมีความชัดเจนในความเป็นเจ้าของสิทธิหรือทรัพย์สินของรัฐและคนไทยทุกคน

6.6 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคการเมือง สร้างองค์ความรู้ เพิ่มบทบาทการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น ต้องสนับสนุนการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม สนับสนุนการนำแผนพัฒนาฯ ไปใช้ในแนวทางที่โปร่งใสอย่างจริงจัง

6.7 สื่อมวลชน ควรผลิตสื่อที่สร้างสรรค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม